
MĒS ESAM SAVIEJIE

UDK 94(474.3)
Me700

Sastādītāja *Arta Poriete*
Redaktore *Līga Krūmiņa*
Māksliniecciskais iekārtojums *Gunta Plotka*
Foto: V. Strautniece, A. Melbārdis, L. Vlasova u. c,
kā arī personīgo arhīvu materiāli.

Katalogs izdots ar
Pasaules brīvo latviešu apvienības atbalstu.

ISBN 9984-538-72-9

© Gunta Plotka, māksliniecciskais iekārtojums, 2005
© Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2005

LATVIEŠU LIKTEŅI KRIEVIJĀ

IZSTĀDE LATVIJAS AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ
2002. gada 29. augusts — 10. decembris

RĪGA 2005

ANNO 1524

Izstādes atklāšana 2002. gada 29. augustā.
LAB direktore Venta Kocere, publicists Arvīds Auns-Urālietis,
Austrumu Latviešu biedrības priekšsēdētāja Austra Bojševica.

Izstādes uzdevums bija parādīt, kādi vēstures notikumi piespieda daļu latviešu tautas pārcelties uz dzīvi Krievijā - gan vardarbīgi, gan brīvprātīgi. Kas norisinājies 200 gadu laikā, kāda bijusi notikumu saistība ar Krieviju, kādēļ un kā vēl pašlaik Austrumos dzīvo latvieši? Paralēli skatīts, kā notiekošo dažādos laika posmos vērtēja Latvijā, un kā to atspoguļoja Krievijā iznākošā latviešu prese.

Pirmā latviešu apmetne Sibīrijā, Omskas apgabalā, bija Rižkova (no vārda Rīga), dibināta 1802. gadā, kur nometināja dumpīgos Kauguru nemieru vadītājus.

Pirmais lielākais latviešu izceļotāju pulks Krievijā apmetās 19. gs. 60. gados. 1862. gadā izveidojās Vecrīgas kolonija. Koloniju dibināšanā aktīvi piedalījās Krišjānis Valdemārs. Izstādē eksponētas "Pēterburgas Avīzes" (1863-, Nr. 23), kurā K.Valdemārs ievietojis ziņu par neapstrādātas zemes pārdošanu 80 verstis no Pēterburgas. Šajā laikā presē parādījās daudzi polemiski raksti un vēstules ar pārdomām par latviešu zemnieka tieksmi iegūt sev zemi Krievijā.

"[..] Latviešu kolonista rokai nebija neviens koks pa resnu, neviena sieksts par smagu, neviens celms pa lielu un nekāda dzīves vīze pa grūtu, lai tiktu pie savas zemes [..]" (Baznīcas Vēstnesis, 1900., Nr. 6).

Izstādē var aplūkot arī senas dzimtu fotogrāfijas. Viena no šo līdumnieku ģimenēm ir Heldīnes Bumbieres-Koceres dzimta. Viņas senči Vecrīgā (Sibīrijā) uz dzīvi apmetās ap 1850. gadu. Inteliģenta Sibīrijas latviešu zemnieka saime - mājās, dārzā, kopā ar draugiem. Bieži zem jaunāku vīriešu fotogrāfijām pierakstīts - represēts, nošauts (1937-1938).

Latvieši ne tikai aruši un kopuši zemi, bet vienmēr ir alkuši mācīties. Maskavas un Pēterburgas augstskolās, nezaudējot garīgo kontaktu ar dzimteni, mācījušies K. Barons, Baumaņu Kārlis, J. Vītols, J. Čakste, J. Velmē u.c. Ar Pēterburgas Zinātņu akadēmijas atbalstu Pēterburgā izdotas K. Barona "Latvju dainas" (1894-1915). Plašajā Krievijā tika dibinātas dažādas lauksaimniecības, izglītības, palīdzības, dziedāšanas un vienkārši - latviešu biedrības, to apliecina biedrību statūtu un pārskatu izdevumi. Krievijā latviski tika izdotas avīzes, drukāti kalendāri (žurnāls "Austrums" 1885. - 1906. g. iznāca Maskavā; "Pēterburgas Avīzes" 1862. - 1865. g. un 1901. - 1905. g. izdotas Pēterburgā u.c).

Pēc 1905. gada kolonistu skaitam piepulcējās izsūtītie vai emigrējušie revolūcijas dalībnieki. Līdz 1914. gadam Krievijā bija izveidojušās apmēram 600 lielākas un mazākas latviešu kolonijas. Latviešu presē parādījās plaši apcerējumi par izceļošanu un dzīvi

kolonijās. Latviešu Izglītības biedrības Gada grāmatā 1912. gadam aizrādīts, ka ir jāgādā un jārūpējas, lai kolonisti paliktu ciešā sakarā ar savu dzimteni, nezaudētu savu tautību un valodu.

Nākošais vēstures vilnis - Pirmais pasaules karš - aizdzina tūkstošiem cilvēku bēgļu gaitās. Demogrāfi uzskata, ka kara laikā varēja būt brīdis, kad gandrīz viens miljons cilvēku no Latvijas atradās ārpus dzimtenes. Izstāde parāda Latviešu Bēgļu Apgādāšanas Centrālkomitejas darbību un tās centienus palīdzēt tautai atgriezties mājās.

Laiks pēc Pirmā pasaules kara uzskatāms par īpaši nozīmīgu latviešu koloniju attīstībā. Pēc boļševiku revolūcijas Krievijā palika daudzi latviešu strēlnieki, kuri ieņēma atbildīgus amatus valsts un saimnieciskajā darbā. Tieši augstais inteliģences līmenis sekmēja latviešu izvirzīšanos amatos.

Unikāls izdevums ir 1919. gadā Krasnojarskā, Sibīrijas un Urālu Latviešu Nacionālās Padomes izdotā ilustrētā "Taigas bērniem ābece".

"Petrolejas toreiz nebij iespējams dabūt. Tomēr bērniem katram sava lampiņa priekšā, pagatavota no kartupeļa. Izkasīja kartupeli kā bļodiņu, vidū ielika degli, ielēja taukus jeb sviestu, un lampa gatava" - tā E. Ozols 1924. gadā rakstīja žurnāla "Jaunatnes Draugs" 12. numurā.

Latviešu likteņus Petrogradā un Maskavā laikā no 1915. līdz 1922. gadam, kā arī repatriācijas jautājumus pēta mūsdienu zinātnieki Tatjana Bartele un Vitālijs Šalda.

Krievijā 20. gs. 20.-30. gados izdotajās latviešu avīzēs un žurnālos atspoguļoti notikumi PSRS saistībā ar saimniecisko un politisko dzīvi kolonijās. Izstādē eksponētas avīzes "Krievijas Cīņa", "Komunāru Cīņa", "Sibīrijas Cīņa", "Atbalss", žurnāls "Celtne".

Dokumentos un fotogrāfijās skatāms arī Laiviņu-Ļustiku ģimenes liktenis, - Katrīna un Alberts Ļustiki bija skolotāji Ačinskā. Izstādi grezno Karolines Laiviņas Sibīrijā darinātie rokdarbi.

1933./34. mācību gadā bijušās PSRS teritorijā darbojušās 119 latviešu skolas, no tām 17 vidusskolas, Ļeņingradā un Ačinskā - latviešu pedagoģiskie tehnikumi. Līdz 1936. gadam Krievijā pastāvēja vairākas latviešu izdevniecības. Nozīmīgākā no tām bija Latviešu kultūrizglītības biedrības izdevniecība "Prometejs" (1923-1937).

Preses izdevumu, grāmatu un kalendāru saturs parāda piespiedu kolektivizācijas gaitu latviešu ciemos. Smagi un nomācoši Krievijas latviešiem tuvojās iznīcība. Vēl kādas latviešu ģimenes traģiskais liktenis fotogrāfijās un dokumentos - Pēteris Čača (1899-1938), Omskas apgabala kolhoza "Imuns" priekšsēdētājs. Nošauts. Pēc Otrā pasaules kara dzimtenē atgriezās tikai māte un meitas.

L. Laicens, A. Ceplis, K. Pelēkais, J. Straujans, O. Rihters, E. Bērziņš, J. Rudzutaks - tie ir tikai daži vārdi no "latviešu saraksta". Nošāva - tādēļ, ka latvieši, neprasot politisko pārliecību vai sabiedrisko stāvokli. Slēdza latviešu avīzes un izdevniecības, likvidēja skolas, klubus, bibliotēkas, veselus latviešu ciemus.

1941. un 1949. gads atkal ierakstīja melnas lappuses tautas vēsturē, kad tūkstošiem latviešu varmācīgi, lopu vagonos, aizdzina uz Sibīriju. Pēc 1941. gada 14. jūnija represijām Krievijā nokļuva ap 15000 cilvēku no Latvijas. 1949. gada 23. martā galvenokārt tika izsūtīti zemnieki. Visvairāk represēto nonāca Kolimā, Magadanas apgabalā, Noriļskā, Vorkutā, Karagandā. Lai izsūtīto saraksti un atmiņas ir kā apliecinājums un atgādinājums par pāridarījumu tautai!

Izstāde iezīmē šos lielos posmus un galvenos notikumus. Joprojām Krievijā ir daļa latviešu tautas, cilvēki, kuri sevi uzskata par latviešiem. Skatoties Baškīrijas un Lejas-Bulānas cilvēku sejās, mēs meklējam savai tautai raksturīgos vaibstus. V. Strautnieces, A. Slapiņa, K. Gobas un J. Zalāna fotografētie Austrumu latvieši, viņu gatavotās tāšu cibas, rakstainie dūraiņi un A. Auna-Urālieša gleznas papildina bibliotēkas materiālu ekspozīciju.

Izstādes nozīmi un būtību visprecīzāk varētu raksturot V. Strautnieces rakstītais: "Nav nekā briesmīgāka par to, ka bērns nepazīst māti un māte noliedz bērnu. Vai šodien mūsu Latvija, mūsu sirdsapziņa, var sacīt, ka pazīst un atzīst visus savus bērnus - gan šepat dzimtenē, gan visā pasaulē?"

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas fondos atrodams bagātīgs materiālu klāsts par latviešiem Krievijā. Vienā izstādē, lai cik plaša tā arī būtu, visu nav iespējams parādīt. Tā dod galvenos akcentus un norādes, kuros izdevumos var meklēt literatūru. Materiāli izstādē un katalogā kārtoti hronoloģiski tēmu un notikumu robežās.

Liels paldies - Vairai Strautniecei, Arvīdam Aunam-Urālietim, Laumai Vlasovai, Heldīnei Kocerei, Mildai Laukgalei, Borisam Ļustikam, Antonam Ratniekam, Austrai Boļševicai un visiem, kas ar saviem arhīviem un darbu palīdzēja izstādes un kataloga tapšanā!

Izstādes autore
Arta Poriete,
LAB Misiņa bibliotēkas galvenā bibliogrāfe

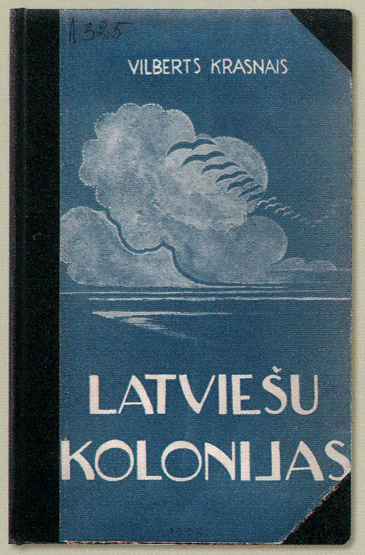

Zeme, zeme - kas tā zeme,
Ja tev īstas brīves nav?
Brīve, brīve - kas tā brīve,
Ja tev savas zemes nav?

U Grasis

1. Krasnais V. Latviešu kolonijas. - Rīga: Latvju Nacionālās Jaunatnes Savienība, 1938. - 578 lpp.

Vilberts Krasnais (1908-1941), rakstnieks, sabiedriskais darbinieks, miris izsūtījumā Sibīrijā.

2. Krasnais V. Latviešu kolonijas. - Melburna: Kārļa Zariņa fonds, 1980. - 540 lpp.
3. Skujenieks M. Latvieši svešumā un citas tautas Latvijā: vēsturiski statistisks apcerējums par emigrāciju un imigrāciju Latvijā. - Rīga: Valters un Rapa, 1930. - 140 lpp.

Marģers Skujenieks (1886-1941), Latvijas politiskais darbinieks, statistiķis. 1940. gadā deportēts uz Padomju Savienību, nošauts.

Apcerējums par latviešu izceļošanu un cittautības cilvēku ieceļošanu Latvijā pa daļām publicēts žurnālā "Domas" jau 1912.-1913. gadā.

Apcerējuma 3- nodaļā M. Skujenieks, citējot tekstus no "Atskaņu hronikas", pierāda, ka zemgalieši ir bijuši pirmie latviešu izceļotāji, kuri no Dobeles devušies uz Lietuvu.

"Tad bēdājās nu zemgaļi:
tie kļuva pliki, nabagi.
Un, kad nu bēdas tā tos māca,
tad pēkšņi arī padoms nāca:
Dobeli tie atstāja
un projām no tās aizgāja [. J
Uz Rakti daļa no tiem gāja,
uz Lietuvu tie citi jāja."

(11390-11405)
Atskaņu hronika. Rīga, 1998. 289. Ipp.

4. Šķilters K. Latkoloniju vēsture: I. Izceļošana no Baltijas un koloniju pirmsākums. - Maskava: Prometejs, 1928. - 141 lpp.: il.
5. Kolonijas, latviešu // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga: A. Gulbis, 1933. - 9. sēj., 17113.-17142. sl: il.

Augusts Melnalksnis Latviešu konversācijas vārdnīcā publicējis Krievijas latviešu koloniju sarakstu. No tā varam noskaidrot koloniju nodibināšanos atsevišķos laikmetos.

No 1850. līdz 1859. gadam ir radušās 5,
no 1860. - 1869. gadam 40,
no 1870. līdz 1879. g. 42,
no 1880. līdz 1889. g. 101,
no 1890. līdz 1899 .g. 189,
no 1900. līdz 1909. g. 102
un no 1910. līdz 1914. gadam 35 latviešu kolonijas,
kopā 514.

V. Krasnais
Latviešu kolonijas. Rīga, 1938.

1776. gadā, kad Krievijas cars Pāvils ceļojis cauri Vidzemei, Cēsu un Valmieras apriņķu zemnieki iesnieguši viņam lūgumu pasargāt no muižnieku varmācības. Sašutuši par tādu rīcību, muižnieki panāca vainīgo sodīšanu, un 1777. gadā zemnieki tika iekalti važās un kājām sūtīti uz Sibīriju. Pēc vairākiem mēnešiem viņi nokļuva Toboļskā, kas tajā laikā bija slavena izsūtījuma vieta.

Vecākā latviešu kolonija Krievijā ir 1802. gadā dibinātā Rižkova Toboļskas guberņā, kuras pirmie iedzīvotāji bija 18. gs. beigās un 19. gs. sākumā zemnieku nemieros (Kauguru nemieri) notiesātie vidzemnieki.

1. Kāpostiņš A. Vidzemes zemnieku nemieri Kaugurmuižā 1802. gaidā. - Rīga: Valsts Arhīvs, 1924. - 167 lpp. - (Valsts Arhīva raksti; I.).
2. Zariņš K. Kaugurieši. - Rīga: Valters un Rapa, 1938. - 395 lpp.
3. Skulme O. Kauguriešu sacelšanās. 1947. Reprodukcija. Oriģ. a. e. 162,5 x 210,5.
4. Likumi priekš Vidzemes zemniekiem. - [Rīga], 1804. - 55 lpp.
5. Likumu grāmata par Kurzemes zemniekiem uz pavēlēšanu tas visaugstāki ieceltas Komisiones par ievešanu šo likumu latviešu valodā pārtulkota. - Jelgava: J. F. Stefenhāgens un dēls, 1818.-176 lpp.
6. Likumi Vidzemes zemniekiem doti. - Mitau: J. F. Stefenhāgens un dēls, 1820. - 216 lpp.
7. Likumi Vidzemes zemniekiem: apstiprināti 13tā novembrī 1860tā gadā no paša augsta Ķeizara Aleksandra II godības. - Rīga: V F. Hekers, 1862. - 292 lpp.
8. Jaunas ziņas. No Rīges: [par Toboļskas un Rižkovas latviešiem] // Latviešu Avīzes. - Nr. 35 (1834, 30. aug.).
9. Rižkova // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga: A. Gulbis, 1939. - 18. sēj., 36375.-36376. sl.

1846. gadā Vidzemes zemnieki saņēma atļauju izceļot ārpus savas guberņas robežām. Tiesības legāli izbraukt no saviem pagastiem Kurzemes zemnieki ieguva 1858. gadā. Izbraukšana pieauga pēc vispārējās dzimtbūšanas atcelšanas 1861. gadā un 1863- gada pasu likuma pieņemšanas.

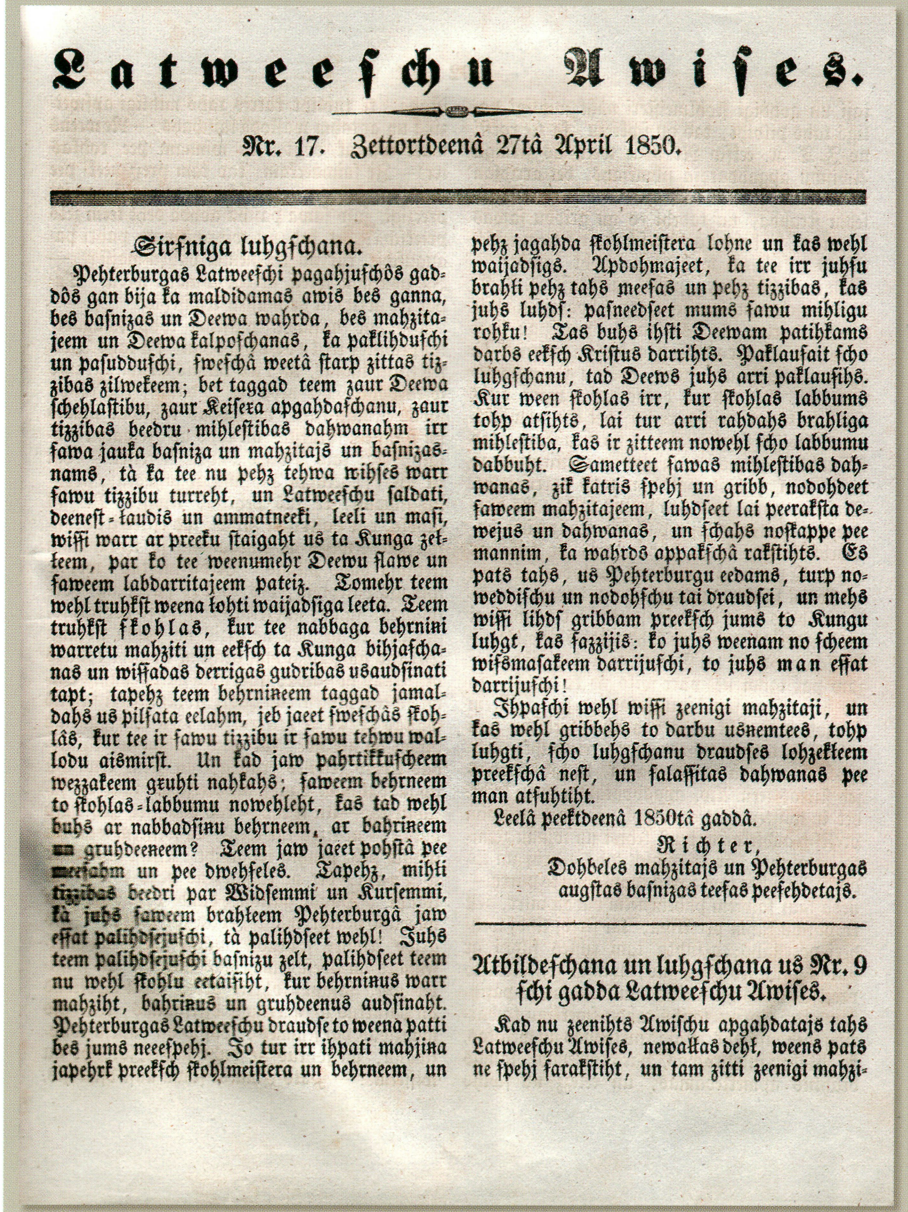

Latweeſchu Awiſes.

Nr. 17. Zettortdeenâ 27tâ April 1850.

Sirſniga luhgſchana.

Pehterburgas Latweeſchi pagahjuſchôs gaddôs gan bija ka maldidamas awis bes ganna, bes baſnizas un Deewa wahrda, bes mahzitajeem un Deewa kalpoſchanas, ka paklihduſchi un paſuddduſchi, ſweſchâ weetâ ſtarp zittas tizzibas zilwekeem; bet taggad teem zaur Deewa ſchehlaſtibu, zaur Keiſera apgahdaſchanu, zaur tizzibas beedru mihleſtibas dahwanahm irr ſawa jauka baſniza un mahzitajs un baſnizasnams, tà ka tee nu pehz tehwa mihſes warr ſawu tizzibu turreht, un Latweeſchu ſaldati, deeneſt-laudis un ammatneeki, leeli un maſi, wiſſi warr ar preeku ſtaigaht uſ ta Kunga zeļeem, par ko tee weenumehr Deewu ſlawe un ſaweem labdarritajeem pateiz. Tomehr teem wehl truhkſt weena lohti waijadſiga leeta. Teem truhkſt ſkohlas, kur tee nabbaga behrnini warretu mahziti un eekſch ta Kunga bihjaſchanas un wiſſadas derrigas gudribas uſaudſinati tapt; tapehz teem behrnineem taggad jamaldahs uſ pilſata eelahm, jeb jaeet ſweſchâs ſkohlâs, kur tee ir ſawu tizzibu ir ſawu tehwu wallodu aismirſt. Un kad jaw pahrtikkuſcheem wezzakeem gruhti nahkahs; ſaweem behrneem to ſkohlas-labbumu nowehleht, kas tad wehl buhs ar nabbadſinu behrneem, ar bahrineem un gruhdeeneem? Teem jaw jaeet pohſtâ pee meeſahm un pee dwehſeles. Tapehz, mihli tizzibas beedri par Widſemmi un Kurſemmi, ka juhs ſaweem brahļeem Pehterburgâ jaw eſſat palihdſejuſchi, tà palihdſeet wehl! Juhs teem palihdſejuſchi baſnizu zelt, palihdſeet teem nu wehl ſkohlu eetaiſiht, kur behrninus warr mahziht, bahrinus un gruhdeenus audſinaht. Pehterburgas Latweeſchu draudſe to weena patti bes jums neeeſpehj. Jo tur irr ihpati mahjina japehrk preekſch ſkohlmeiſtera un behrneem, un pehz jagahda ſkohlmeiſtera lohne un kas wehl waijadſigs. Apdohmajeet, ka tee irr juhſu brahļi pehz tahs meeſas un pehz tizzibas, kas juhs luhdſ: paſneedſeet mums ſawu mihligu rohku! Tas buhs ihſti Deewam patihkams darbs eekſch Kriſtus darrihts. Paklauſait ſcho luhgſchanu, tad Deews juhs arri paklauſihs. Kur ween ſkohlas irr, kur ſkohlas labbums tohp atſihts, lai tur arri rahdahs brahliga mihleſtiba, kas ir zitteem nowehl ſcho labbumu dabbuht. Sametteet ſawas mihleſtibas dahwanas, zik katris ſpehj un gribb, nodohdeet ſaweem mahzitajeem, luhdſeet lai peeraſta dewejus un dahwanas, un ſchahs noſtappe pee mannim, ka wahrds appakſchâ rakſtihts. Es pats tahs, uſ Pehterburgu eedams, turp noweddiſchu un nodohſchu tai draudſei, un mehs wiſſi lihdſ gribbam preekſch jums to Kungu luhgt, kas fazzijis: ko juhs weenam no ſcheem wiſsmaſakeem darrijuſchi, to juhs man eſſat darrijuſchi!

Ihpaſchi wehl wiſſi zeenigi mahzitaji, un kas wehl gribbehs to darbu uſnemtees, tohp luhgti, ſcho luhgſchanu draudſes lohzekkeem preekſchâ neſt, un ſalaſſitas dahwanas pee man atſuhtiht.

Leelâ peektdeenâ 1850tâ gaddâ.

Richter,
Dohbeles mahzitajs un Pehterburgas augſtas baſnizas teeſas peeſehdetajs.

Atbildeſchana un luhgſchana uſ Nr. 9 ſchi gadda Latweeſchu Awiſes.

Kad nu zeenihts Awiſchu apgahdatajs tahs Latweeſchu Awiſes, newaļkas deht, weens pats ne ſpehj farakſtiht, un tam zitti zeenigi mahzi-

Dobeles mācītāja Rihtera lūgums ziedot līdzekļus latviešu skolai Pēterburgā.

2. KRIŠJĀNIS VALDEMĀRS UN ZEMNIEKU IZCEĻOŠANA 19- GS. 60. GADOS

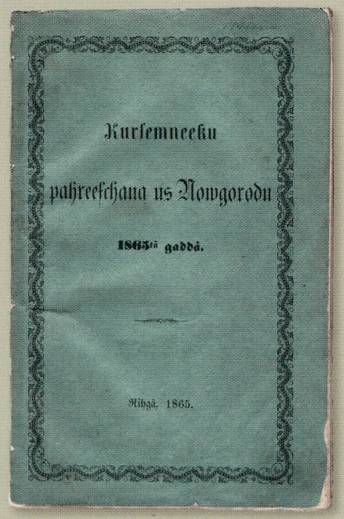
Kurſemneeku

pahreeſchana us Novgorodu

1865tā gaddā.

Rihgā, 1865.

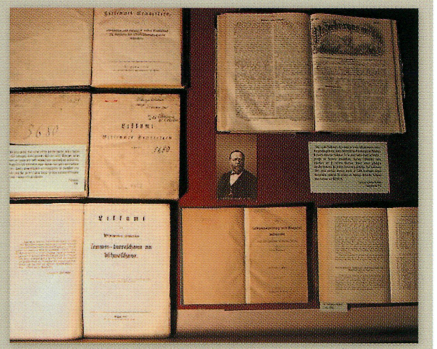

Kādēļ klīdāt tāli, tāli,
Jūs no mīļās tēvijas,
Vai nav telpas, brāļi, brāļi,
Še iekš mūsu Latvijas?

A. Pumpurs
Dzej. "Tēvijā un svešumā". 1874.

Pirmais lielais latviešu izceļotāju pulks atstāja Latviju 60-to gadu vidū. Izceļotāji apmetās dažādos Krievijas apgabalos, bet visvairāk Pleskavas, Novgorodas, Pēterburgas un Vitebskas guberņās. Šinī izceļošanas kustībā piekrita liela loma Kr. Valdemāram, jo viņš ļoti aktīvi piedalījās pie latviešu koloniju dibināšanas.

M. Skujenieks
Domas. 1913., Nr. 6.

1. Valdemārs K. Zemes pārdošana // Pēterburgas Avīzes. - Nr. 23 (1863, 7. nov.).
2. Valdemārs K. Latviešu izceļošana uz Novgorodu 1865. gadā un Baltijas vācu prese // Valdemārs K. Raksti 2 sēj. - Rīga: Latv. Univ. Studentu padomes grāmatnīca, 1937. - 2. sēj., 277.-324. lpp.
3. Valdemārs K. Krievu - latviešu vārdnīca. -Jelgava: H. Alunāns, 1890. - 443 lpp.
4. Krišjānis Valdemārs. Fotogrāfija. Foto - J. Rieksts, Rīga.

Krišjānis Valdemārs (1825-1891), latviešu sabiedrisks darbinieks, publicists.

1863. gadā Valdemārs bija nopircis kādas 500 desetīnas zemes Novgorodas guberņā, kādas 80 verstis no Pēterburgas pie Nikolaja dzelzceļa stancijas Lubānas. Uz šo zemi radās daudz gribētāju - pircēju no latviešu zemniekiem, kuriem Valdemārs zemi izpārdeva par 15 rubļiem desetīnu. Tomēr zemes gribētāju saradās tik daudz, ka pirktās zemes drīz pietrūka. Tad Valdemārs 1865. gadā nopirka Derevas muižu ar 5600 desetīnām turpat Novgorodas guberņā 30 verstis no Nikolaja dzelzceļa Volbovas upes tuvumā par 38,000 rbļ.

Latviešu Lzglītības biedrības
gada grāmata 111 [1912. gadam].
Rīga, 1911.

5. Kurzemnieku pāriešana uz Novgorodu 1865tā gadā. - Rīga: E. Platess, 1865. - 39 lpp.
6. Hazenjēģers R. Latviešu kolonijas Novgorodas guberņā: [1866. gada rokraksta tulkojums] // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr. 11 (1925), 469.-477. lpp.

Kolonists vispirms mežā izmeklēja vietu savai mājai, kur uzmūrē tūliņ ķieģeļu krāsni. To apklāj maikstēm un lapām, nu tā jau ir viņa atdusas vieta. Nu stājās pie baļķu ciršanas un sagatavošanas. Tad kaut kur turpat tuvumā saceļ domāto ēku, kuru vēlāk atkal izārda un uzceļ uz jaunu, ap krāsni uzmūrēto pamatu. Tad nāk iekšējā izbūve u.t.t. Vairumam māju ir viens un tas pats veids.

R. Hazenjēģers

7. Zelča V. Pirmā latviešu emigrācijas kampaņa // Latvijas Arhīvi. - Nr. 3 (1999), 76.-87. lpp.: il.

Latviešu zemnieki vispirms mēģināja meklēt laimi Krievijā. Tā tobrīd bija arī vienīgā zeme, kurp zemnieks, izmantojot viņam pieejamos satiksmes līdzekļus, juridiskās tiesības, varas iestāžu izdotos dokumentus, varēja reāli izceļot. Turklāt ar šo zemi un tās valdniekiem latviešu zemnieki tolaik vēl saistīja cerības tikt pie labākas dzīves. Krievija pat latviešu zemnieku skatījumā bija kļuvusi par mītisku laimes zemi.

Pirmais zemnieku pārceļošanas vilnis uzbangoja 19. gs. 40. gadu sākumā, nākamais- 40. gadu beigās, trešais- 1853. un 1854. gadā un ceturtais- 1860. gadā.

V. Zelča

Latvijas Arhīvi. 1999., Nr. 3., 79. lpp.

Latviešu koloniju atrašanās vietas un ēku izbūves plāns Novgorodas guberņā. "Izglītības Ministrijas Mēnešraksts", 1925., Nr. 11.

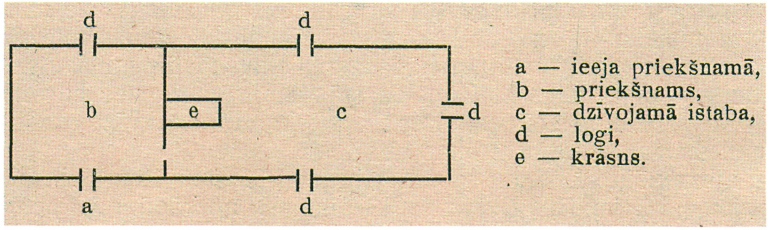

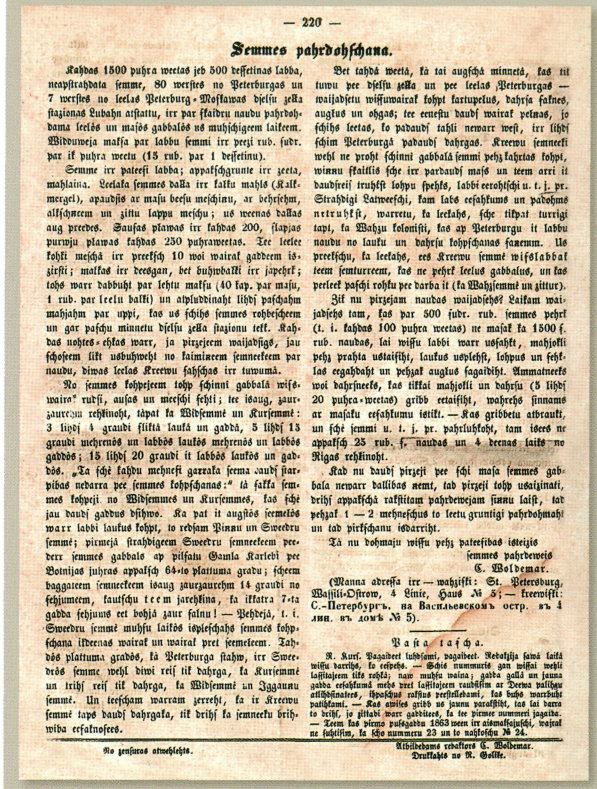
— 220 —

Semmes pahrdohschana.

Kahdas 1500 puhra weetas jeb 500 dessetinas labba, neapstrahdata semme, 80 werstes no Peterburgas un 7 werstes no leelas Peterburg-Moskawas dselsz. zella stazionas Ludahn atsattu, irr par ķkaidru naudu pahrdohdama leelôs un masôs gabbalôs us muhschigeem laikeem. Widduweja maksa par labbu semmi irr pezi rub. sudr. par ik puhra weetu (15 rub. par 1 dessetinu).

Semme irr pateesi labba; appakschgrunte irr leela, mahlaina. Leelaka semmes dalla irr kalku mahls (Kalkmergel), apaudsîs ar masu beesu meschinu, ar behsehm, alkschņeem un zittu lappu meschu; us weenas dallas aug preedes. Sausas plawas irr kahdas 200, slapjas purwju plawas kahdas 250 puhraweetas. Tee leelee kohki meschâ irr preeksch 10 woi wairak gaddeem isgrest; malkas irr deesgan, bet buhwbalki irr jâpehrk; tohs warr dabbuht par lehtu maksu (40 kap. par masu, 1 rub. par leelu balki) un atpludinaht lihdsi paschahm mahjahm par upji, kas us schihs semmes rohbeschem un gar paschu minnetu dselsz. zella stazionu tekk. Kahdas nohtes-ehkas warr, ja pirzejem waijadsigs, jau schosem likt usbuhwoht no laimineem semneekeem par naudu, diwas leelas Kreewu sahlschas irr tuwumâ.

No semmes kohpejem tohp schinni gabbalâ wissowairo rudsi, ausas un meeschi sehti; tee isaug, saurzaurejm rehkinoht, tapat ka Widsemmê un Kursemmê: 3 lihdsi 4 graudi flikta lauka un gaddâ, 5 lihdsi 15 graudi mehrenôs un labbôs laukôs mehrenôs un labbôs gaddôs; 15 lihdsi 20 graudi it labbôs laukôs un gaddôs. „Ta schê kahdu mehnesi garraka sema saudsîtaribas nedarra pee semmes kohpschanas:" tâ sakka semmes kohpeji no Widsemmes un Kursemmes, kas schê jau daudsi gaddus dsihwo. Ka pat it augstôs seemeltôs warr labbi laukus kohpt, to rahdsa Pinnu un Sweedru semmê; pirmejâ strahdigakem Sweedru semneekeem peederr semmes gabbals ap pilsatu Gamla Karlebi pee Botnijas juhras appalsch 64-to platuma gradu; scheem baggatcem semneekeem isaug saurzaurehm 14 graudi no sehjumeem, kaulschu teem jarehkina, ka ikkatra 7-ta gadda sehjums eet bohjâ saur salnu! — Pehdejâ, t. i. Sweedru semmê muhsu laikôs isplehschahs semmes kohpschana itkehrnas wairak un wairak prei semneekeem. Tahdôs plattuma gradôs, ka Peterburga stahw, irr Sweedrôs semme wehl diwi reis lik dahrga, ka Kursemmê un trihs reis lik dahrga, ka Widsemmê un Igganu semmê. Un teesham warram zerreht, ka ir Kreewu semmê tapš daudsi dahrgaka, tik drihs ka semneeku brihwiba eesahkosees.

Bet tahdâ weetâ, ka tai augschâ minnetâ, kas tik tuwu pee dselsz. zella un pee leelas Peterburgas — waijadsetu wissumairak kohpt kartupelus, dahrsa saknes, auglus un ohgas; tee eenesu daudsi wairak pelnas, jo schihs leetas, ko padaudsi tahli newarr treest, irr lihdsi schim Peterburgâ padaudsi dahrgas. Kreewu semneeki wehl ne proht schinni gabbalâ semmi pehz kahrtas kohpt, winnu ftaillis sche irr pardaudsi mass un teem arri it daudsreis truhkst lohpu spehks, labbi eerohtschi u. t. j. pr. Strahdnigi Latweeschi, kam labs eesahkums un padohms netruhkst, warretu, ka leekahs, sche tikpat turrigi tapt, ka Mahjzu kolonisti, kas ap Peterburgu it labbu naudu no lauku un dahrsu kohpschanas saņemm. Us preekschu, ka leekahs, ees Kreewu semmê wissiabbak teem semturreem, kas ne pehrk leelus gabbalus, un kas perleek paschi rohku pee darba it (ka Mahjsemmê un zittur).

Zik nu pirzejam naudas waijadsehs? Laikam waijadsehs tam, kas par 500 sudr. rub. semmes pehrk (t. i. kahdas 100 puhra weetas) ne masak ka 1500 sudr. rub. naudas, lai wissu labbi warr usahkt, mahjoklî pehz prahta ustaisîht, laukus uzlabsht, lohpus un sehklas eegahdaht un pehzak augļus sagaidiht. Ammatneeks woi dahrsneeks, kas tikkai mahjoklî un dahrsu (5 lihdsi 20 puhra-weetas) gribb eetaisiht, waharehs sinnams ar masaku eesahkumu ietikt. — Kas gribbetu atbraukt, un schê semmi u. t. j. pr. pahrluhkoht, tam iseets ne appalsch 25 rub. sudr. naudas un 4 deenas laikâ no Rigas rehkinoht.

Kad nu daudsi pirzeji pee schi masa semmes gabbala newarr dallibas nemt, tad pirzeji tohp usaizinati, drihs appakschâ rakstitam pahrdewejam sinnu laist, tad pehzak 1 — 2 mehnescheus to leetu gruntigi pahrrohmaht un tad pirkschanu isdarriht.

Tâ nu dohmaju wissu pehz pateesibas isteizis

semmes pahrdeweis
C. Woldemar.

(Manna adresse irr — wahjiffi: St. Petersburg, Wassili-Ostrow, 4 Linie, Haus № 5; — krewiffi: С.-Петербургъ. на Васильевскомъ остр. въ 4 лин. въ домъ № 5).

Pasta taſcha.

R. Kurl. Pagasteet lubsami, pagasteet. Redakzija sawâ laikâ wissu darriht, ko ceſpehs. — Schîs nummuris gan wisseem wehl lassitajeem tiks rahdî; nam muhsu waina, gadda gallâ un jauna gadda eesahkumâ mehs pee lassitajeem taubkstim ar Dewa palihgu atkahrtosnates, ſpehkſus raksus preeſſkalkami, kas buhs noderbuht patihkami. — Kas awiſes gribb us jauno paraſtiht, tas lai darra to treſſ, jo pehdî wert gaddîsees, ka tee pirmee nummuri jagaida. — Teem kas pirmo puſgaddu 1863 ween ir aisnahkuſchi, wajaga ne ſuhtiſim, ka ſcho nummuru 23 un to nahkoſchu № 24.

Atbildigs redaktors C. Woldemar.
Drukkahts uz R. Golike.

Ko zenſuras atmehlejis.

K. Valdemāra sludinājums par zemes pārdošanu Krievijā. "Pēterburgas Avīzes", 1863., Nr. 23.

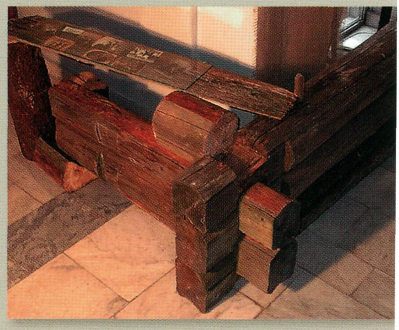

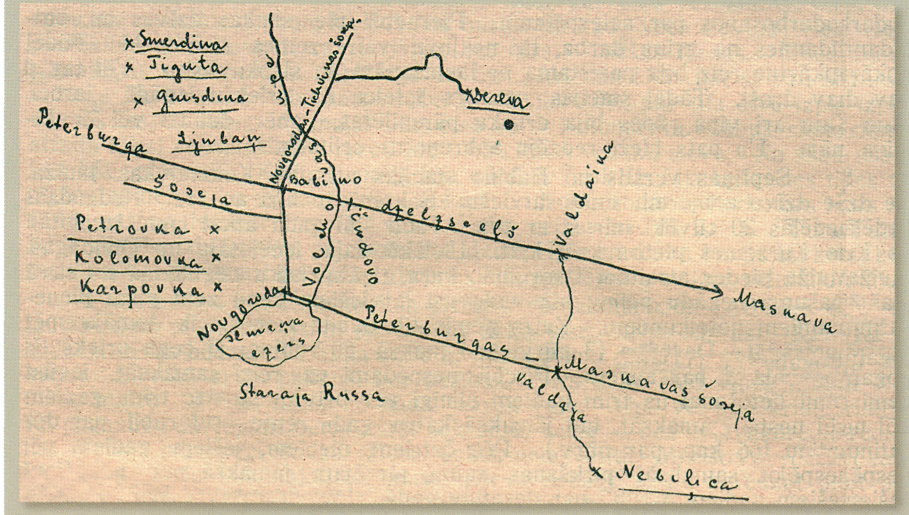

3. IZCEĻOŠANA UZ KRIEVIJU 19. GS. BEIGĀS UN 20. GS. SĀKUMĀ

Luīzes un Aleksandra Duglasu saime Vecrīgā ap 1909. gadu.
Centrā Aleksandrs Duglass un Luīze (meitas uzvārds Mārtiņa), viņu meitas - Paulīne Bumbiere (pēdējā rindā pirmā no kreisās), Ida Riekstiņa (pēdējā rindā pirmā no labās), Maija Rubene (pēdējā rindā otrā no labās) un viņu bērni.

Duglasu māja Vecrīgā, aiz tās simtgadīgu bērzu birzs.
Pie mājas Luīze ar mazmeitām un citas radinieces.

1. -g-. Par daža Kurzemnieka likteni, kas uz svešām zemēm gājis vieglas dienas meklēt // Baltijas Vēstnesis. - Nr. 10 (1870, 11. marts).

"Beidzot es savus ticības biedrus tālumā sirsnīgi lūdzu, ka savus miesīgi un garīgi panīkušus brāļus neaizmirstu. Daudz starp šiem ir veci un pavisam nespējnieki. It īpaši lūgtu, ka man latviskas grāmatas priekš tiem nabadziņiem sūtītu, kā jaunas derības, spredikļu, pātaru un dziesmu grāmatas, kaķismes, bībeles stāstus, ābeces, kalenderes un citas; lai viņas arī vecas un nobrūķētas būtu, mums būs labas".

Tā "Baltijas Vēstnesī " 1870. gada Nr. 10 savu lūgumu izsaka Voroņežas lutera draudzes mācītājs Fēre. Viņš rakstā informē par izdienējušiem latviešu zaldātiem no Kurzemes, kuri ar savām ģimenēm pārcēlušies uz Voroņežas guberņu.

2. Pleskavas Latviešu savstarpīgas palīdzības biedrības likumi. - Rīga: Dīriķis B. un biedri, 1883. - 11 lpp.
3. -witšs. Iz Maskavas un viņas apkārtnes: II // Austrums. - Nr. 4 (1886), 275.-278. lpp.

[..] Daudz maz izglītots latvietis uz Krieviju, īpaši uz Maskavu atnācis, paliek tikpat labs latvietis, kā Baltijā dzīvojot, saprotams tos gaisa- grābekļus izņemot, kas jau Baltijas pilsētās no īstā ceļa noklīduši.

Austrums. 1886., Nr. 4.

4. J. B-s. Latvieši dienvidus Krievijā // Dienas Lapa. - Nr. 30 (1887, 6. febr.); Nr. 31 (1887, 7. febr.).

Tagadējā laikā latvieši nereti dodas uz Krieviju bez ceļa mērķa un naudas; tādiem par atgādināšanu varu sacīt: bez naudas Krievijā daudz grūtāki, nekā tēvijā, un kad vēl neprot valodu, tad tādam dzīve še ir nepanesama.

Brīvmežu Dāvis
Dienas Lapa. 1887., Nr. 188.

5. Bandrevičs A. Latvieši Krievijā // Dienas Lapa. - Nr. 4 (1887, 7. janv.).

Latviešu apmešanās ir bijuse par lielu svētību visam šim apgabalam (Kubaņas). Viņu saimniecība derējuse par labu priekšzīmi kazakiem - zemniekiem un pat pilsētniekiem un vēl citiem ļaudīm, kas tura zemi.

A. Bandrevičs

6. Klusiņš M. Latvieši un igauņi Pleskavas gubernijā. - [Rīga, 1888]. - 103.-133. lpp.
7. Kamdēļ latvieši aiziet uz citām zemēm // Latviešu Avīzes. - Nr. 3 (1890, 17. janv.).
8. Graudiņš K. Par latviešiem tālumā // Austrums. - Nr. 11 (1893), 430.-436. lpp.
9. Vinters A. Dzīve un ļaudis Sibīrijā. - Rīga: Pūcīšu Ģederts, 1896. - 79 lpp.

Nospiestais latvietis, ticis Sibīrijā, brīvi uzelpoja.. Te viņš varēja cirst kokus cik viņam patika, ietaisīt tīrumus un pļavas pēc paša gribas un ieskata.

Bulanietis - Lejas Bulanka
Jaunatnes Draugs. 1926., Nr. 6.

10. Aizgājēju dzīve Sibirijā. - Rīga: apgādāts E. Plates tipo-litografijā, 1897. - 15 lpp. - Izvilkums iz "Mājas Viesa" 1897. g.

Pirmajā vispārējā Krievijas tautskaitē 1897. gadā Latvijā bija uzskaitīti I.323.6I5 latviešu, bet ārpus tās citās Krievijas guberņās 112.322 latviešu.

11. Aiziešana uz Sibīriju. - Rīga, 1897 (Rīga: P. Bisnieka drukātava). - 15 lpp. - "Dienas Lapas" pielikums Nr. 50, 1897.
12. Ērmanis J. Uzaicinājums un lūgums: [mācītājs lūdz sniegt ziņas par latviešu dzīvi kolonijās Krievijā] // Baznīcas Vēstnesis. - Nr. 4 (1898), 141. lpp.
13. Ērmanis J. Ziņas par Latviešu kolonijām: [par Ufas, Tveras guberņu kolonijām un Nižnaja Bulanku] // Baznīcas Vēstnesis. - Nr. 9 (1898), 357.-361. lpp.
14. Latvieši Urāla kalnos Ufas guberņā // Baznīcas Vēstnesis. - Nr. 6 (1900), 234.-236. lpp.

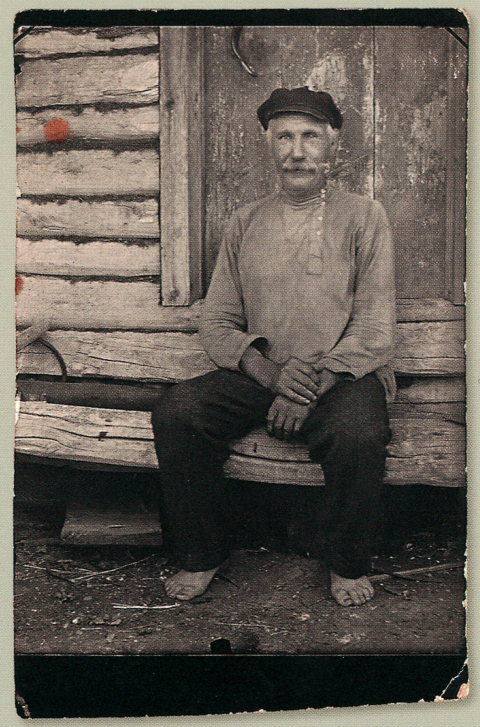

Kārlis Bumbieris.

Omas krastā
1939. gada ziemā.

Bumbieru bērni:
Rozālija, Jānis un Marija.
Jānis 1937. gadā represēts.

Pusaudži milzīgajā vītolā:
Anna Rubene, Valentīna Uhnajova
un Valdis Bumbieris.
Valdis kritis Otrajā pasaules karā.

... Iesākums bija grūts. Mūža mežs! Ļoti resni koki cits pie cita. Trīs kārtas nokritušu siekstu. - Vajadzēja pielikt daudz darba, kamēr tika tīrums. Bet latviešu kolonista rokai nebija neviens koks pa resnu, neviena sieksts par smagu, neviens celms pa lielu un nekāda dzīves vīze pa grūtu, lai tiktu pie savas zemes f. J

Baznīcas Vēstnesis. 1900., Nr. 6.

15. Melnalksnis A. Latviešus nometina Sibīrijas maizes apcirkni // Latvija. - Nr. 18 (1934, 4. maijs), 10. lpp.; Nr. 21 (1934, 1. jūn.), 3. lpp.

16. Melnalksnis A. Līdumnieku grūtās naktis svešā malā // Latvija. - Nr. 8 (1934, 23. febr.), 11. lpp-

17. Melnalksnis A. Pirmās latviešu mītnes Sibīrijā // Latvija. - Nr. 11 (1934, 16. marts), 11. lpp.

18. Melnalksnis A. Spaidu kolonijas Akmoļinas stepēs // Latvija. - Nr. 12 (1934, 23. marts), 3. lpp.

Tagad katrs krievs uzskata ar cienību latviešus un vairākos saimniecības jautājumos griežas pie latviešiem pēc padoma. Krievs ieskata par godu, ja var svētku dienās latvieti pie sevis redzēt kā viesi.

Apskats. 1904., Nr. 7.

19. Муравская Е. Миграция прибалтийского крестьянства во второй половине XIX - начале XX вв. - Рига: ЛГУ, 1986. - 115 с.

Latviešu koloniju skaits ievērojami pieauga 19. gs. beigās, kad Stolipina agrārās reformas rezultātā cara valdība veicināja neskarto zemju apgūšanu. Daudzi kalpi un lielo saimnieku jaunākā paaudze, kam tēvzemē nebija perspektīva iegūt savu zemi, devās meklēt teritorijas ārpus Latvijas.

Atmiņas par Rīgu Sibīrijā

Ap 1865.-1866. gadu latviešu izceļotāji no Latvijas uz Sibīriju apmetās pie Omas upes (ap 120 km no Omskas) un nosauca savu koloniju par Rīgu, vēlāk Vecrīgu. Tas bija ļoti skaists zemes stūrītis. Plašs upes līcis, no vienas puses krasts lēzens, apaudzis ar lieliem, simtgadīgiem vītoliem, pretējais krasts ļoti stāvs.

Latviešu kolonijā dzīvoja: Bumbieri, Riekstiņi, Duglasi, Jureviči, Villavi, Rubeņi, Baloži, Reiteri, Vilisovi, Vītoli, Kučieri, Braži, Pīlīši, Putniņi, Ozoli, Koceri, Viģeļi, Briņķi, Circeņi, Dambji, Švalbes, Zāģeri un daudzas citas ģimenes, ap 60-70 mājas - saimniecības. Skola un dievnams bija vienā mājā, kuru sauca par muižu, padomju laikā to nojauca un pārbūvēja par skolu. Katru svētdienu zvanīja baznīcas zvans. Uz dievkalpojumiem brauca latvieši arī no citām kolonijām, kā Jermolova un Kovaļova. Tā bija līdz 1917. gadam un vēl dažus gadus padomju laikā. Vēlāk viss mainījās.

Saglabājušies daži foto no tiem vecajiem laikiem ar Rīgas-Vecrīgas ļaudīm.

Heldīne Bumbiere-Kocere (2004)

Luīze Duglasa-Mārtiņa kopā ar radinieci ciemos Latvijā, Rīgā.

Ilggadējs Vecrīgas skolotājs - Jēkabs Rubenis (no_Smiltenes) ar sievu Mariju un dēlu Rūdolfu (Rūdolfs 1937. gadā represēts). Fotografēts ap 1915. gadu.

Bumbieru saime dārzā- Vecrīgā ap 1931.-1932. gadu.
No kreisās: Ida Riekstiņa, Marija Rubene, Heldīnes māsa Marija ar mazo Leontīni, māsa Natālija un Paulīne Bumbiere.

Mācītājs Jānis Rūdolfs Mēders ar Vecrīgas jauniešiem ap 1922.-1923. gadu.
Pirmā rindā no kreisās: Jūlija Vasijevska, Elena Braže, Natālija Bumbiere, Paulīne Riekstiņa, Marija Jureviča, Jānis Riekstiņš.
Otrā rindā no kreisās: Roberts Riekstiņš, Elizabete Braže, Alvīne Bumbiere, mācītājs Mēders, Marija Riekstiņa, Rozālija Burmeistere, Līna Vītola.
Trešā rindā no kreisās: Aleksandrs Braže, Paulīne Pīlīte, Trīne Raģe, Elizabete Vītola, Elena Pīlīte, Marija Braže, Marija Villava, Anna Villava, Marija Štērce.
Ceturtā rindā no kreisās: Aleksandrs Riekstiņš, Kārlis Braže, Paulīne Kučiere, Elizabete Štērce, Marija Burmeistere, Elena Ozola, Marija Blusa.
Piektā rindā no kreisās: Pēteris Braže, Jānis Bumbieris, Jānis Raģis, Ādolfs Raģis.

Daļa Latkluba dalībnieku 1936. gadā Omskā.
Priekšā: Heldīne Bumbiere, Lidija Ogle un Pēteris Rauka.
Pirmā rindā no kreisās: Krišjānis Ogle, Elizabete Kalniņa, Jānis Ķīsis, Alvīne Erro, A. Kalniņš, Berta Burmeistere, Jānis Meistars, Līne Levāne, Jānis Levāns ar mazo Kārlēnu.
Otrā rindā no kreisās: Lilija Rauka, Vilis Reinholds, Natālija Bumbiere, Jānis Melbārdis, Natālija Reinholde, Rūdolfs Krasovskis, Kalniņas māsa.
Trešā rindā no kreisās: ciemiņš jūrnieks, J. Žagata, Konstantīns Balodis, Alvīnes Erro vīrs, Kārlis Krasovskis, Milda, Dara Ogle.
1937. gadā represēti: K. Ogle, K. Ķīsis, A. Erro, A. Kalniņš, J. Meistars, J. Levāns, J. Žagata, V. Reinholds, K. Balodis, P. Rauka.

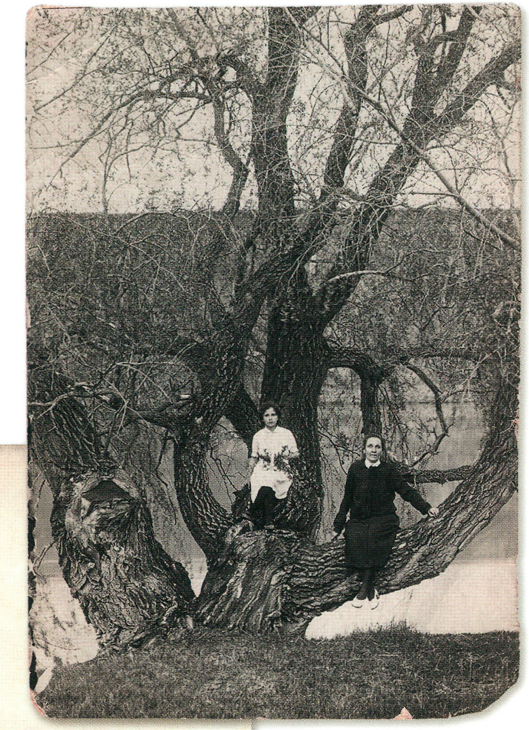

Skolotāja Heldīne Uhnaļova ar meitu Valentīnu.

Bumbieru, Riekstiņu un Zemrupu ģimenes pie Omas upes.

Skolotājs Konstantīns Tanne ar skolēniem.

Marija, Alvīne un Venta 1969. gadā pie Omas upes.

4. LATVIEŠI KRIEVIJĀ PĒC 1905. GADA REVOLŪCIJAS

Ģ. Eliasa gleznas "1905. gads" reprodukcija.

Pēc 1905. gada revolūcijas represijām daudzi revolūcijas dalībnieki paglābās Krievijas pilsētās un laukos, taču apmēram 10 tūkstošus izsūtīja katorgā un trimdā uz Sibīriju.

1. Bahmanis K. 1905. gada revolūcijas cīņu un sodu dienās. - Rīga: autora izdevums, 1926. - 223 lpp.
2. Birkerts P. 1905. gada revolūcijā cietušie Latvijas skolotāji. - Rīga, 1927. - 224 lpp. - (Latvijas Vēstures pētīšanas biedrības raksti; Nr. 2).
3. Eliass Ģ. 1905. gads. 1958. Reprodukcija. Oriģ. 150 x 230.
4. Endrups R., Feldmanis A. Revolucionārās cīņās kritušo piemiņas grāmata: 2 sēj. - Maskava: Prometejs, 1936. - 2. sēj., 727 lpp.: il.

Grāmatas nodaļā "Trimda" reģistrēti cariskajā Krievijā notiesātie un uz nometināšanas vietām izsūtītie latvieši: Toboļskas, Tomskas, Jeņisejas, Irkutskas u.c. guberņās. Politiskie izsūtītie centās izpalīdzēt vietējiem zemniekiem, liela daļa izsūtīto palika uz vietas un saplūda ar Sibīrijas inteliģenci.

5. Landers K. 1905. gada priekšvakarā. Atmiņas un raksturojumi. - Maskava: Latvju izdevniecība, 1925. - 55 lpp.
6. Šķilters K. Latvju zemnieks Baltkrievijā pirms un pēc Oktobra revolūcijas. - Minska: Baltkrievijas Zinātņu akadēmija, 1935. - 144 lpp.: il.
7. Latviešu kolonijas // Latviešu Izglītības biedrības III gada grāmata [Kalendārs 1912. gadam]. - Rīga: 1911. - 68.-88. lpp.

Ne aiz kāda šovinisma, bet vienkārši, lai latviešu kolonisti nezaudētu savu kultūras nesēju nozīmi, ir jāgādā un jārūpējas, ka kolonisti paliek ciešā sakarā ar savu dzimteni un nezaudē savu tautību. Bet tas kolonijai būs iespējams tikai tad, kad viņai ir sava skola un savs sabiedrisks centrs.

Latviešu Izglītības biedrības gada grāmata III [1912. gadam]. Rīga, 1911.

8. Izceļošana pār Urāliem 1913. gada. - Rīga: Izceļotāju valde, 1913. - 24 lpp.
9. Trīsdesmitā lapiņa izdota no Palīdzības lādes Evanģeliuma - Lutera draudzēm Krievijā ar kases pārskatu par 1912. gadu. - Rīga: Hanza, 1913. - 16 lpp.
10. Trīsdesmitpirmā lapiņa izdota no Palīdzības lādes Evanģeliuma - Lutera draudzēm Krievijā ar kases pārskatu par 1913. gadu. - Rīga: Hanza, 1914. - 16 lpp.
11. J. S., skolotājs. Latviešu kolonisti un to dzīve svešumā // Zemkopis. - Nr. 22 (1914), 28., 30.-33., 35.-49. lpp.
12. M-m. Latvieši Sibīrijā // Ņevas Viļņi. - Nr. 24 (1915, 31. marts).
13. Trīs atklātnes, vaļējas vēstules - pastkartes, domātas latviešiem ārzemēs. 1913 (?). Māksi. G. Āboltiņš.

Līdz 1914. gadam Krievijā bija izveidojušās apmēram 600 lielākas un mazākas latviešu kolonijas. Pēc 1905. gada kolonistu skaitam piepulcējās arī izsūtītie vai emigrējušie revolūcijas dalībnieki.

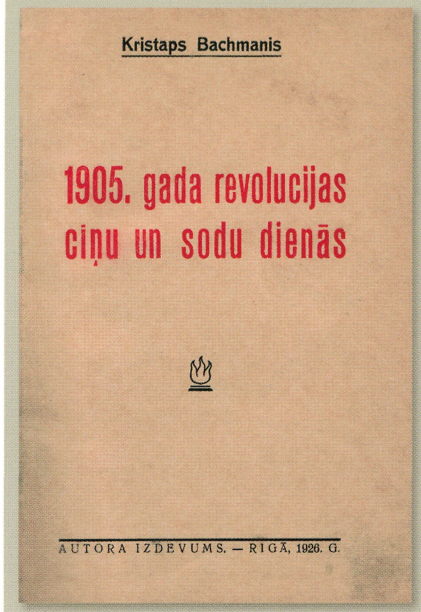

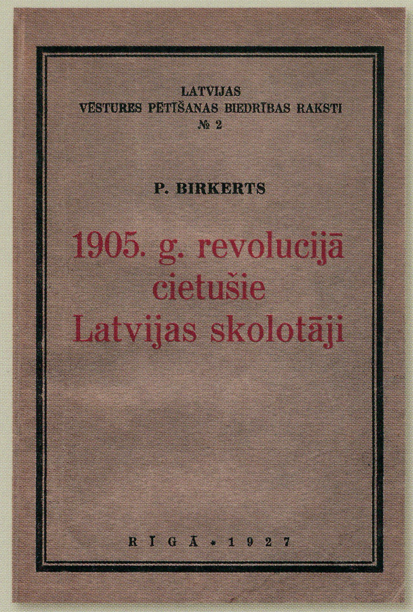

Dzija ziema. Pastkarte. Mākslinieks G. Āboltiņš. Izdevniecība "Latvija", drukāta Vācijā, gads nav uzrādīts.

Palīdzības lādes Evanģeliuma - Lutera draudzēm Krievijā izdevumi 1913. un 1914. gadā.

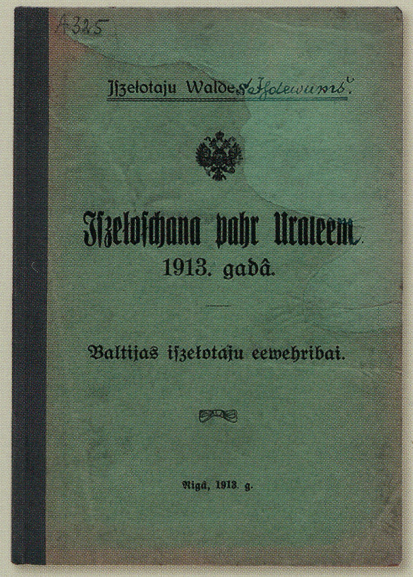

K. Barona un H. Visendorfa "Latvju dainu" izdevuma 3. sēj., 2. daļa. Iespiesta Pēterburgā 1906. gadā.

Ilgāku laiku Krievijā, nezaudējot garīgo kontaktu ar dzimteni, dzīvoja K. Barons, J. Alunāns, A. Pumpurs, J. Vītols, arī Rainis un citi latviešu kultūras dižgari.

1. Arājs K. Krišjānis Barons. - Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1960. - 151 lpp.: il.
2. Barons K., Visendorfs H. Latvju dainas: 2. sēj. - Pēterburga: [autoru izdevums], 1903. - 1162 lpp.

Ar Pēterburgas Zinātņu akadēmijas atbalstu izdotas K. Barona "Latvju dainas" (1894-1915).

3. Mīlenbahs F. Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās. - Jelgava: H. Alunāns, 1908. - 136 lpp.
4. Kurmis A. Jāņa Čakstes studiju gadi Maskavā (1882-1886) // Jānis Čakste. Ilustrēts piemiņas rakstu krājums. - Rīga: Jāņa Čakstes piemiņas fonds, 1928. - 27.-33. lpp.
5. Kurmis A. Austrums, 1883-1940. - Rīga: Studentu biedrība "Austrums", [1940]. - 306 lpp.: il.

1870. gada 20. oktobrī Maskavā uz pirmo sanāksmi pie K. Valdemāra sanāca 8 cilvēki, to skaitā F. Brīvzemnieks, D. Jurjāns, K. Kalniņš u.c, un iedibināja tā saucamos Maskavas "lasāmos vakarus".

"Austrums"- latviešu studentu biedrība izveidojās 1883. gadā Maskavā.

6. Šalda V. Latvieši Maskavā. 19. gadsimta otrā puse - 1914. gads. - Daugavpils: Saule, 2002. - 76 lpp.

Maskava bija viens no jaunlatviešu cīņas centriem. Šeit izglītību ieguva daudzi vēlāk ievērojami zinātnieki, sabiedriskie un kultūras darbinieki. Šeit patvērumu meklēja latviešu revolucionāri, darbu - latviešu strādnieki. Pilsētā samērā plaši tika organizēti latviešu kultūras pasākumi.

7. Šalda V. Latviešu studentu organizācijas Maskavā (1883-1918) //Latvijas Arhīvi. - Nr. 4 (1997), 26.-37. lpp.
8. Unams Ž. Latviešu tautiskās kustības trimdinieki. - Rīga: A. Gulbis, 1933. - 47 lpp.

9. Unams Ž. Tautiskā doma Maskavas latviešu vakaros // Burtnieks. - Nr. 6 (1932), 449.-461. lpp.
10. Velme J. Atmiņas no manas Maskavas dzīves // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr. 12 (1922), 1233-1241. lpp.

Mēnešraksts "Austrums" sāka izņākt Maskavā 1885. gadā J. Velmes vadībā; tuvākie viņa līdzstrādnieki bija F. Brīvzemnieks, K. Valdemārs, J. Krodznieks, A. Bandrevičs, A. Butulis, M. Siliņš u. c.

11. Maskavas Latviešu Palīdzības biedrības statūti. - Maskava: 1911.-11 lpp.
12. Maskavas Latviešu Tautas Izglītības biedrības statūti. - Cēsis: J. Ozols, 1907. - 17 lpp.

* * *

13. Saviem brāļiem, kas Kronstatē, Pēterburgas latviešu draudzē. - Pēterburga: K. Krajs, 1841. - 14 lpp.
14. Rihter [Dobeles mācītājs]. Sirsnīga lūgšana // Latviešu Avīzes. - Nr. 17 (1850, 27. apr.).
15. Knoke K. Pēterburgas Latviešu Labdarības biedrības darbības pārskats no 1878. - 1903. gadam. - Pēterburga: Pēterburgas Latviešu Labdarības biedrības komiteja, 1903. - 26 lpp.
16. Pēterburgas kalendaris uz 1889. gadu. - Pēterburga, 1888 (Rīga: E. Platess). - 56 lpp.
17. Pēterburgas kalendaris 1890. gadam. - Pēterburga, 1889 (Rīga: E. Platess). - 64 lpp.
18. Pēterburgas Latviešu Dziedāšanas biedrības statūti. - Pēterburga: E. Mekss, 1908. - 4 lpp.
19. Pēterburgas Latviešu Dziedāšanas biedrības gada pārskats par 1908/09. - Rīga, [b. g.] (Rīga: "Latvija"). - 22 lpp.
20. Pēterburgas Latviešu Dziedāšanas biedrības gada pārskats par 1911/12. - Rīga, [b. gj (Rīga: "Latvija"). - 20 lpp.
21. Pēterburgas Latviešu Dziedāšanas biedrības gada pārskats par 1912/13. - Rīga, [b. g.] (Rīga: "Latvija"). - 26 lpp.
22. Pēterburgas Latviešu Jēzus draudzes vēsture: par piemiņu 75 gadu jubilejai 7. martā 19Ю. - Pēterburga: E. Mekss, 1910. - 29 lpp.

Maskava - Kremlis.
Pastkarte. [1903. gads]

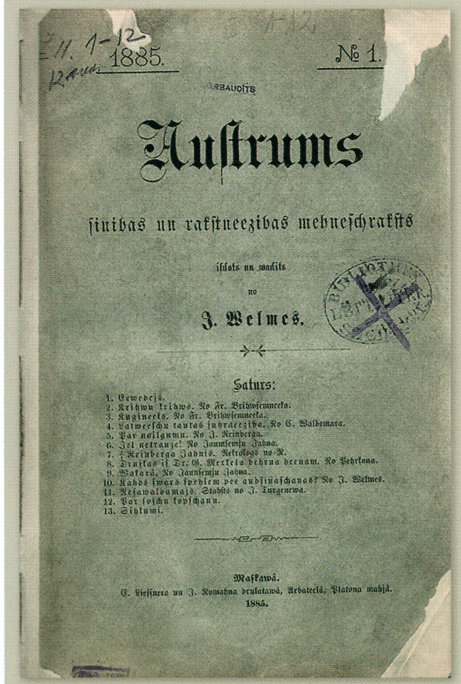

Mēnešraksta "Austrums" 1885. gada Nr. 1. Iznācis Maskavā.

A. Dauguļa zīmēta un kokā grebta "Pēterburgas Avīžu" galva.

23. Sv. Pēterburgas Latviešu Labdarīgās biedrības statūti. - [Pēterburga]: E. Tile, 1908. - 16 lpp.
24. Asans I. Kai dzeiwoj latvviši Piterburgā. - Pēterburga: D. Weisbruts, 1912. - 16 lpp.
25. Ņevas Viļņi (1914-1915). Politiska un literāriska avīze. Izdota un iespiesta Petrogradā. Avīzē ir sleja - "Par latviešu kolonijām".

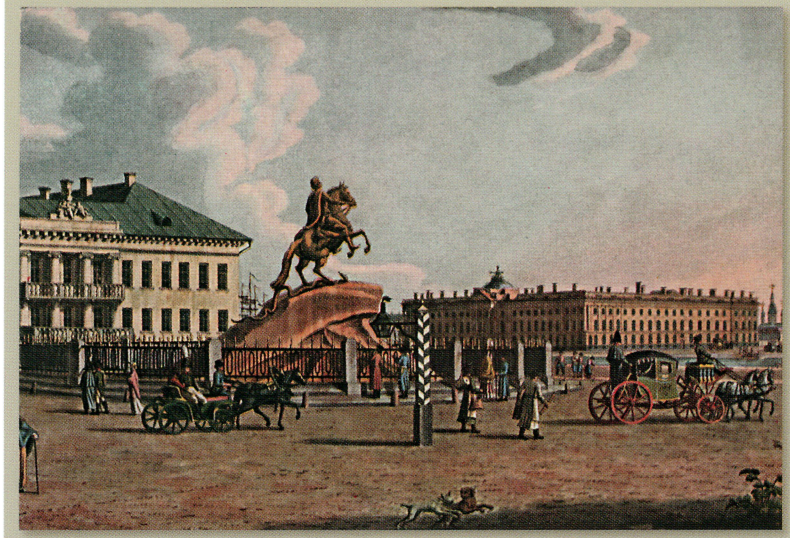

Pētera Lielā piemineklis Pēterpilī - sena gravīra.
Pastkarte. M. Didkovska izdevniecība Rīgā, gads nav uzrādīts.

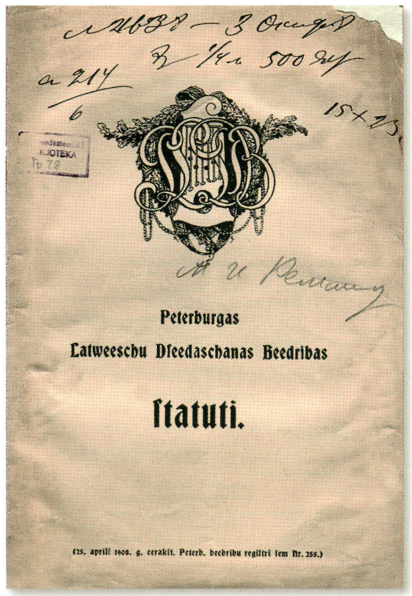

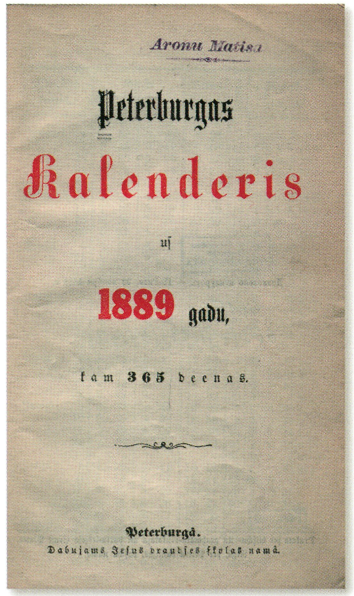

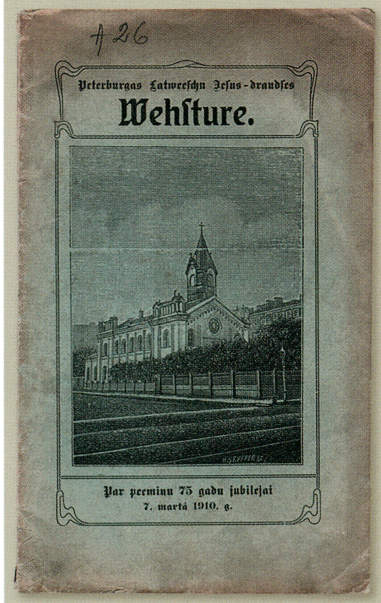

6. LATVIEŠU BĒGĻI UN STRĒLNIEKI 1. PASAULES KARA LAIKĀ

J. Grosvalda gleznas "Bēgļi" (Vecais bēglis) reprodukcija.

Pirmais pasaules karš latviešu tautai atnesa lielus dzīvā spēka zaudējumus. Pēc vācu okupācijas statistikas datiem, no pirmskara 812 300 Kurzemes iedzīvotājiem 1915. gada septembrī Kurzemē bija palikuši tikai 245 000 cilvēku. 567 000 cilvēku bija atstājuši savas mājas un devušies bēgļu gaitās. Vēlāk, vāciešiem okupējot pārējo Latvijas teritoriju, arī tās lielāko pilsētu Rīgu, bēgļu skaits pieauga, un demogrāfi uzskata, ka kara laikā varēja būt brīdis, kad gandrīz viens miljons cilvēku no Latvijas atradās ārpus dzimtenes.

Visvaldis Lācis
Latviešu zemes un tautas vēsture. 1. sēj. Rīga, 2001.

1. 20. gadsimta Latvijas vēsture: I. Latvija no gadsimta sākuma līdz neatkarības pasludināšanai, 1900-1918. - Rīga: Latvijas Vēstures institūts, 2000. - 869 lpp.: il.
2. Latvju strēlnieku vēsture: 1. sēj. 2. daļa. - Maskava: Prometejs, 1928. - 823 lpp.: il.

Kas Latvijā palikās? Tie, kas viņu mīlējuši līdz nāvei- mūsu strēlnieki, bija viņu atstājuši, ārēji kalpodami sarkanam ideālam, bet iekšēji strādādami Latvijas labā. Dragādami ar savu sparu un savu milzīgo prestižu krievu monarhistiskos kara pulkus, viņi traucēja kārtīgas krievu valdības nodibināšanos, kas būtu nākusi tūlīt atkarot Baltijas piekrastes. Tā latviešu lielnieciskie strēlnieki, pārvērzdamies spēkā, "kas ļaunu vienmēr grib, bet labu vienmēr nes", sekmēja mūsu valsts nostiprināšanos.

E. Virza
Latvijas Kareivis. 1932., Nr. 211.

3. Bērziņš V. Es iešu pirmais: [Jukuma Vācieša dzīves-stāsts]. - Rīga: Liesma, 1984. - 181 lpp.: il.
4. Bērziņš V Latviešu strēlnieki - drāma un traģēdija. - Rīga: Latvijas Vēstures institūts, 1995. - 288 lpp.: il.
5. Ansviesulis V. Rīdzinieki Pasaules kara bēgļu gaitās. - Rīga: autora izdevums, 1936. - 103 lpp.
6. Bahmanis K. Latvju tauta bēgļu gaitās. - Rīga: Saule, 1925.-318 lpp.: il.

J. Čakste ņem vārdu un atminas pirmos soļus bēgļu ceļā.

"[..] Te bija latviešu tauta. Viņa gāja mierīgi pretim savam nezināmam liktenim. [..] redzam, ka šis vilnis, plūzdams uz priekšu, uzmeklē vietas, kur atkal pukst latviešu sirdis. No Palangas līdz Valkai, no Dundagas līdz Vitebskas robežām pukst mūsu tautas sirds."

K. Bahmanis
Latvju tauta bēgļu gaitās. Rīga, 1925.

7. Bartele T., Šalda V. Latvieši Maskavā, 1915-1922. - Daugavpils: DPU, 2001. - 198 lpp.
8. Bartele T. Latvieši Maskavā Pilsoņu kara gados, 1918-1922: promocijai iesniegto darbu kopsavilkums. - Rīga: LU Vēstures un filozofijas fakultāte, 2002. - 68 lpp.
9. Grosvalds J. Bēgļi (Vecais bēglis). 1917. Reprodukcija. Oriģ. a. e. 132,5x88,5.
10. Holcmans R. Atmiņas iz Sibīrijas latviešu dzīves: latviešu karalaika bēgļu traģēdija komunistiskajā Krievijā, Sibīrijā. - Liepāja: J. Kostolanetcs, 1922. - 44 lpp.
11. Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja. - Rīga: V Olava Fonds, 1931. - 168 lpp.

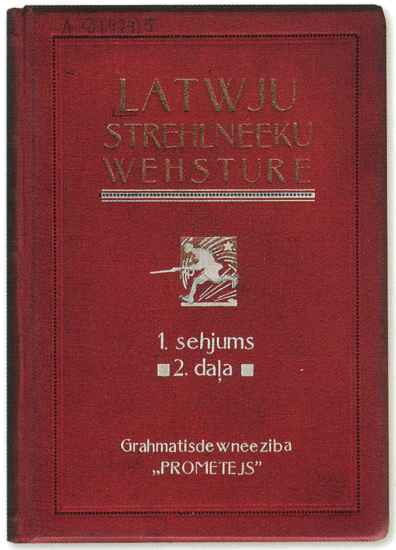

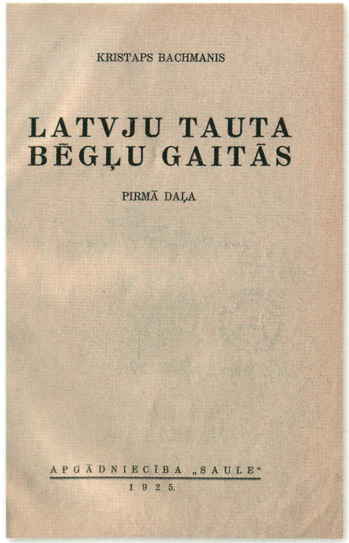

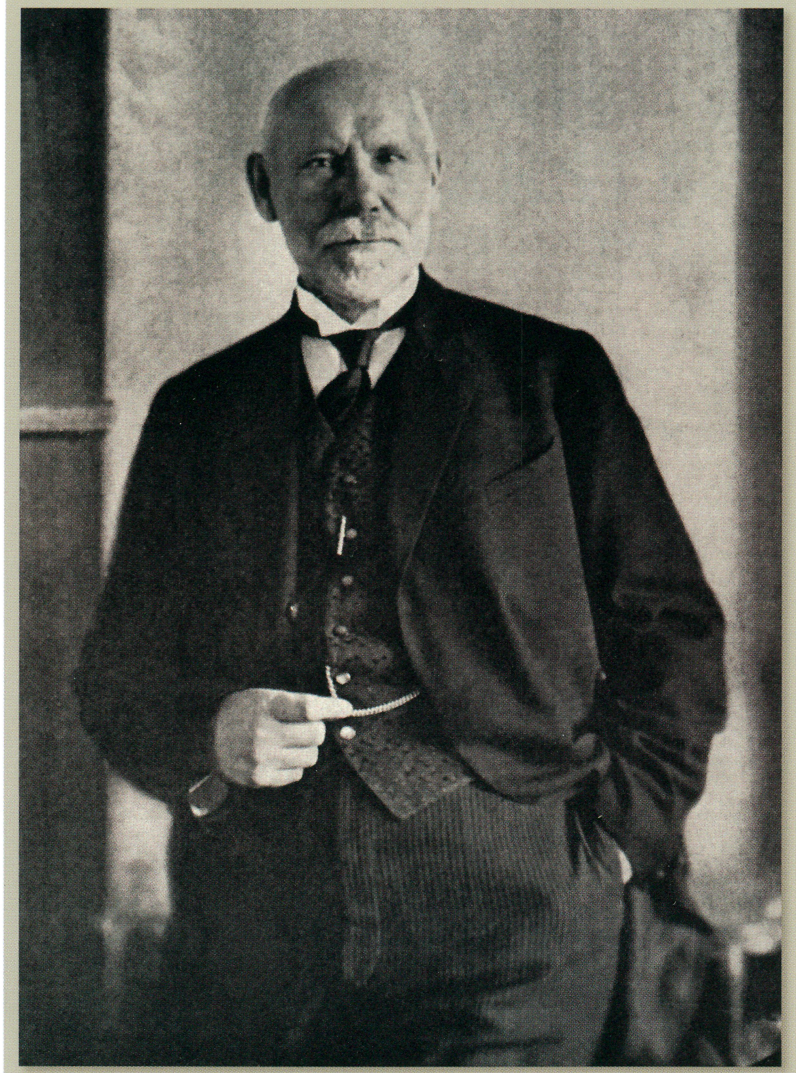

Jānis Čakste (1859-1927) - Pirmais Latvijas Valsts prezidents.

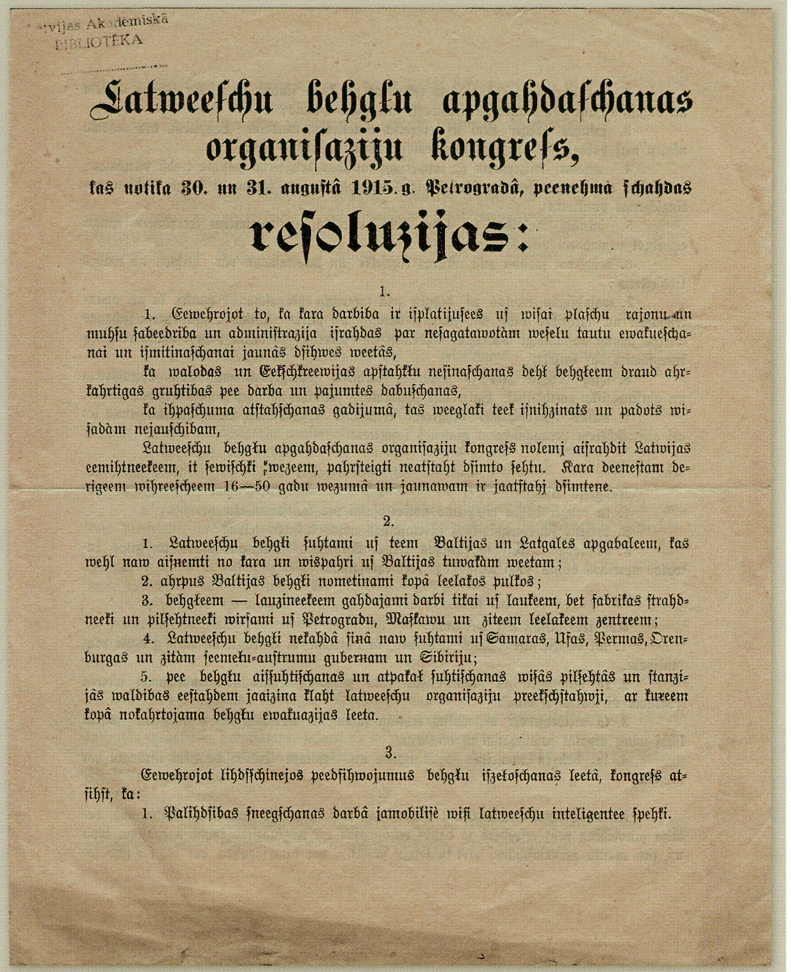

Latvijas Akadēmiskā
BIBLIOTĒKA

Latweeſchu behgļu apgahdaſchanas organiſazīju kongreſs,

kas notika 30. un 31. augustâ 1915. g. Petrogradâ, peenehma ſchahdas

reſoluzijas:

1.

1. Ewehrojot to, ka kara darbiba ir iſplatijuſees uſ wiſai plaſchu rajonu un muhſu ſabeedriba un adminiſtrazija iſrahdas par neſagatawotàm weſelu tautu ewakueſchanai un iſmitinaſchanai jaunàs dſihwes weetàs,

ka walodas un Eekſchkreewijas apſtahkļu neſinaſchanas dehļ behgſeem draud ahrkahrtigas gruhtibas pee darba un pajumtes dabuſchanas,

ka ihpaſchuma atſtahſchanas gadijumâ, tas weeglaki teek iſniihzinats un padots wiſadàm nejauſchibam,

Latweeſchu behgļu apgahdaſchanas organiſazīju kongreſs nolemj aiſrahdit Latwijas cemihtneekeem, it ſewiſchki ſwezeem, pahrſteigti neatſtaht dſimto ſeħtu. Kara deeneſtam derigeem wihreeſcheem 16—50 gadu wezumâ un jaunawam ir jaatſtahj dſimtene.

2.

1. Latweeſchu behgļi ſuhtami uſ teem Baltijas un Latgales apgabaleem, kas wehl naw aiſņemti no kara un wiſpahri uſ Baltijas tuwakàm weetàm;

2. ahrpus Baltijas behgļi nometinami kopà leelakôs pulkôs;

3. behgſeem — lauzineekeem gahdajami darbi tikai uſ laukeem, bet fabrikas ſtrahdneeki un pilſehtneeki wirſami uſ Petrogradu, Maſkawu un ziteem leelakeem zentreem;

4. Latweeſchu behgļi nekahdâ ſinâ naw ſuhtami uſ Samaras, Ufas, Permas, Orenburgas un zitàm ſeemeku-austrumu gubernàm un Sibiriju;

5. pee behgļu aiſſuhtiſchanas un atpakaļ ſuhtiſchanas wiſàs pilſehtàs un ſtanzijàs waldibas eeſtahdem jaaizina klaht latweeſchu organiſazīju preekſchſtahwji, ar kureem kopà nokahrtojama behgļu ewakuazijas leeta.

3.

Ewehrojot lihdſſchinejos peedſihwojumus behgļu iſzeloſchanas leetà, kongreſs atſihſt, ka:

1. Palihdſibas ſneegſchanas darbâ jamobiliſè wiſi latweeſchu inteligentee ſpehki.

Latviešu bēgļu apgādāšanas organizāciju kongresa rezolūcijas. Petrogradā 1915. gadā.

Latviešu Bēgļu Apgādāšanas Centrālkomiteja darbojās Pēterburgā no 1915. gada augusta līdz 1918. gada janvārim.

12. Latviešu Bēgļu Apgādāšanas organizāciju priekšstāvju kongress. 30./ 31. augustā 1915: protokols. - Petrogradā, 1915. - 64 lpp.
13. Latviešu bēgļu apgādāšanas kongress, kas notika 30. un 31. augustā Petrogradā: [rezolūcijas]. - [B. v., b. g.]. - 4 lpp.
14. Pie Bābeles upēm / sast. K. Beldavs. - Rīga: Valters un Rapa, 1929. - 123 lpp.
15. Salteka. Bēgļu darba apstākļi // Taurētājs. - Nr. 6 (1916), 42.-49. lpp.'; Nr. 7 (1916), 38.-44. lpp.; Nr. 9 (1916), 44.-50. lpp.
16. Результаты переписи беженцев в г. Риге от апреля 1916 г. - Рига: Прибалтийский Латышский Комитет по оказанию помощи беженцам, 1916. - 61 с.
17. Seil V. Latgolas likteni bēgļu laikmetā. - Daugavpils: Latgalīšu Školotoju Centrāla b-ba, [b. g.]. - 121 lpp.: il.
18. Šilde A. Latvijas vēsture, 1914-1940. - Stokholma: Daugava, 1976. - 782 lpp.: il.
19. Latviešu lauksaimniecības biedr.[ības] statūti, (пос. Белый, Аевской вол., Тарскаго уезда Тобольск, губ.). - Rīga: E. Šķiņķis, 1914. - 16 lpp.
20. Ufas latviešu pienotava 1915. gadā. Fotogrāfija.

Ufas latviešu pienotavas fotogrāfija 1915. gadā.

21. Vitebskas Latviešu strādnieku un zaldātu kluba statūti. - Rīga: K. Zeiberlihs, [b. g.]. - 13 lpp.
22. Устав Вологодскаго Латышскаго общества. - Вологда: П. А. Цветов, 1914. - 13 с.
23. Dzimtenes Atbalss. 1915. gads.

"Dzimtenes Atbalss" - politisks, sabiedrisks un literārs laikraksts, izdots un iespiests Maskavā (1915-1918). Atspoguļoja latviešu bēgļu problēmas, kultūras notikumus Krievijā un Sibīrijā.

"Dzimtenes Atbalss" bija lielākais latviešu bēgļu laikraksts, ap kuru pulcējās patriotiskā inteliģence. Maskavas universitātes telpās notika t.s. inteliģences vakari, kuros A. Ķēniņš, J. Akuraters, V. Eglītis, A. Dauge, L. Laicens, K. Skalbe, P. Dāle u.c. rīkoja priekšlasījumus par latviešu kultūrai aktuālām problēmām.

24. Устав Латышскаго сельско - хозяйственнаго общества. - Тара: В. Н. Жмаев, 1916. - 16 с.
25. Šķilters K. Pilsoņu karš un latvju kolonisti 1917. - 1921. g. - Maskava: SPSR Tautas Centrālās izdevniecības Minskas nodaļa, 1931. - 67 lpp.
26. Bez pajumtes. J. Liepiņa fotogrāfija // Bahmanis K. Latvju tauta bēgļu gaitās. - Rīga: Saule, 1925. - 192.-193. lpp.
27. "Ko nu tālāk darīt?" J. Liepiņa fotogrāfija // Bahmanis K. Latvju tauta bēgļu gaitās. - Rīga: Saule, 1925. - 240.-241. lpp.

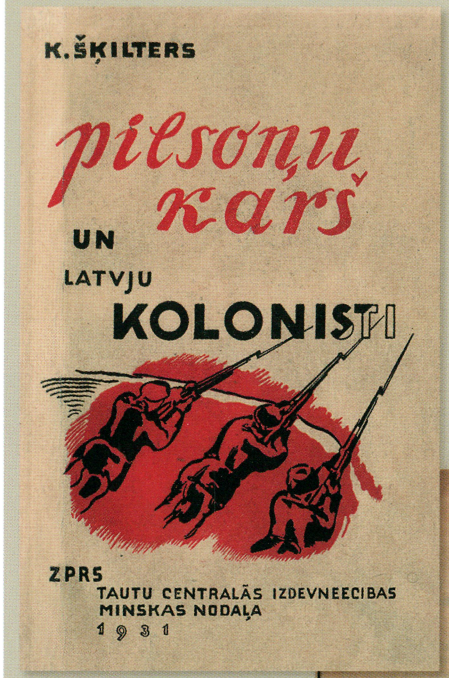

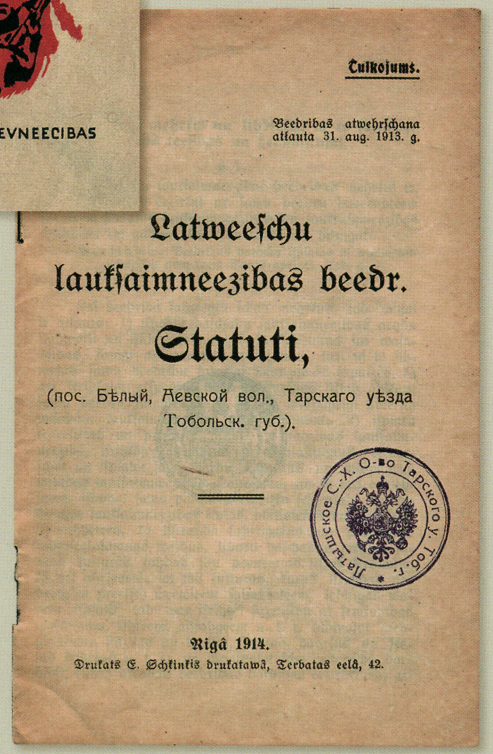

Bez pajumtes.
J. Liepiņa fotogrāfija
K. Bahmaņa grāmatā
"Latvju tauta bēgļu gaitās".
Rīga, 1925.

Latviešu ābece taigas bērniem. Izdota Krasnojarskā 1919. gadā.

28. Petrogradas kalendārs 1917. gadam. - Petrograda: M. Lapiņš, 1917. - 40 lpp.: il.
29. Bartele T. Latviešu kreisās organizācijas Maskavā padomju varas pirmajos gados (1918-1922) // Latvijas Arhīvi. - Nr. 1 (2001), 61.-85. lpp.

* * *

30. Šalda V. Latviešu Kultūras birojs Maskavā. 1915-1917 // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 53. sēj., Nr. 4/5/6 (1999), 21.-31. lpp.
31. Latviešu Kultūras biedrības Iekškrievijā: adrešu grāmata. - Odesa, 1918. - 24 lpp.
32. Antons. Mākslas dzīve latviešu kolonijās bēgļu laikmetā // Taurētājs. - Nr. 5 (1916), 34.-41. lpp.
33. J. D-nta. Jaunais Latviešu teātris Pēterpilī // Skatuve. - Nr. 1 (1917), 16.-17. lpp.; Nr. 2 (1917), 43.-45. lpp.

Jaunais Pēterpils Latviešu teātris savu darbību uzsāka 1915. gada 4. oktobrī ar Raiņa lugu "Pūt vējiņi". Teātrī strādāja Jaunā Rīgas teātra aktieri: A. Mierlauks, A. Amtmanis-Briedītis, B. Rūmniece, L. Ērika, A. Klints u.c. 1918. gada jūnijā teātra darbība izbeidzās.

Maskavā no 1915. gada pastāvējušā Latviešu teātra vietā 1917. gada rudenī nodibinājās Maskavas Latviešu strādnieku teātris. 1919. gada aprīlī Maskavas Latviešu strādnieku teātri likvidēja.

Literatūras un mākslas žurnāls "Skatuve" iznāca Pēterpilī 1917.-1918. gadā.

34. Taigas bērniem ābece. - Krasnojarska: Sibīrijas un Urālu Latviešu Nacionālās padomes Izglītības un koloniju nodaļa, 1919. - 48 lpp.: il.

Mūsu tautai nava lielu žestu, kurus atzīmētu vēsture, bet viņa ir pazīstama ar savu stūrgalvību, ar kādu tā likusi skanēt savai valodai un dziesmām caur gadu simteņiem.

E. Virza
"Tautas likteņi". Laiks. 1917., Nr. 2.

35. Dūks J. Latviešu tauta lielo maldu un iznīcības ceļos, 1915.-1940. - ASV: Aka, 1974. - 330 lpp.

1918. un 1919. gadā Sibīrijā vēl pārtikas trūkuma nebija. Latviešu bēgļi, bijušie saimnieki, kalpi un amatnieki, kaut visu agrāko mantu zaudējuši, tomēr trūkumu necieta. Vīriešiem bija darbs pie uzņēmīgākajiem zemniekiem, pienotavās un kooperatīvos. Aušana, šūšana un adīšana sibīriešu sievietēm bija diezgan sveša, bet greznoties tās ir kāras. Latviešu bēgļu sievietes to kāri bija pamanījušas un nu pelnījās ar šūšanu un adīšanu.

Dūks J.
Latviešu tauta lielo maldu un iznīcības ceļos. ASV, 1974.

36. Bartele T., Šalda V. Latviešu repatriācija no Padomju Krievijas, 1918.-1921. // Latvijas Vēsture. - Nr. 1 (1998), 69.-75. lpp.; Nr. 2 (1998), 28.-32. lpp.; Nr. 4 (1998), 22.-30. lpp.

Laika posmā no 1919. līdz 1927. gadam reģistrēts, ka Latvijā atgriezušies 223 572 cilvēki. 1926. gada Tautas skaitīšanas rezultāti Krievijā uzrādīja, ka par latviešiem sevi atzīst 151 500 personas. Kopumā bijušās PSRS teritorijā uzskaitīti vairāk nekā 200 tūkstoši latviešu. Pastāv uzskats, ka šajā skaitlī neietilpa vēl aptuveni 50 tūkstoši latgaļu.

37. Latvijas Pagaidu Valdība. Rīkojums par bezzemnieku apgādāšanu ar zemi // Brīvais Latvis. - Nr. 18 (1919, 14. aug.).

Sabiedrisks un literārs nedēļas laikraksts- "Brīvais Latvis" (1918-1920), 1919. gadā iznāca Omskā, ar Nr. 20- Krasnojarskā.

38. Latvieši un kirgīzi izbraukumā. Prževaļskas pilsēta 1917. gada 27. jūnijā. Fotogrāfija.

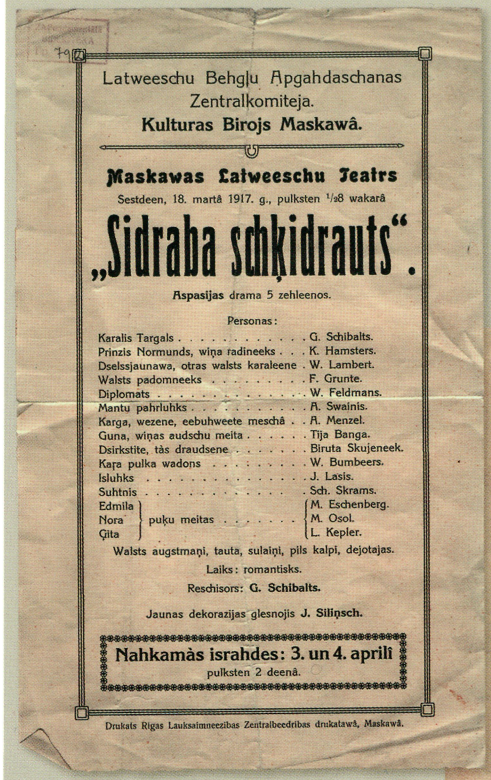

Latweeschu Behgļu Apgahdaschanas Zentralkomiteja.
Kulturas Birojs Maskawâ.

Maskawas Latweeschu Jeatrs

Sestdeen, 18. martâ 1917. g., pulksten ½8 wakarâ

„Sidraba schķidrauts".

Aspasijas drama 5 zehleenos.

Personas:

Karalis Targals	G. Schibalts.
Prinzis Normunds, wiņa radineeks	K. Hamsters.
Dselssjaunawa, otras walsts karaleene	W. Lambert.
Walsts padomneeks	F. Grunte.
Diplomats	W. Feldmans.
Mantu pahrluhks	A. Swainis.
Karga, wezene, eebuhweete meschâ	A. Menzel.
Guna, wiņas audschu meita	Tija Banga.
Dsirkstite, tâs draudsene	Biruta Skujeneek.
Kara pulka wadons	W. Bumbeers.
Isluhks	J. Lasis.
Suhtnis	Sch. Skrams.
Edmila, Nora, Ģita — puķu meitas	M. Eschenberg. M. Osol. L. Kepler.

Walsts augstmaņi, tauta, sulaiņi, pils kalpi, dejotajas.

Laiks: romantisks.

Reschisors: **G. Schibalts.**

Jaunas dekorazijas glesnojis **J. Siliņsch.**

Nahkamàs israhdes: 3. un 4. aprilî
pulksten 2 deenâ.

Drukats Rigas Lauksaimneezibas Zentralbeedribas drukatawâ, Maskawâ.

Literatūras un mākslas žurnāls "Skatuve". Iznācis Pēterpilī.

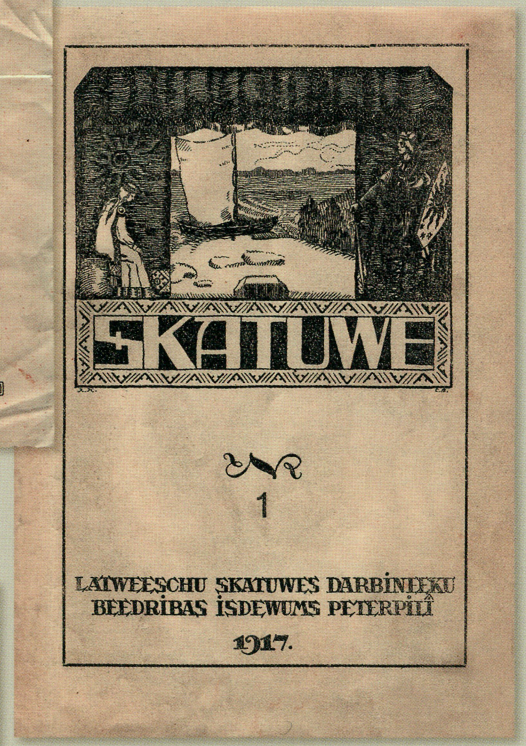

Omskā un Krasnojarskā izdotais laikraksts "Brīvais Latvis".

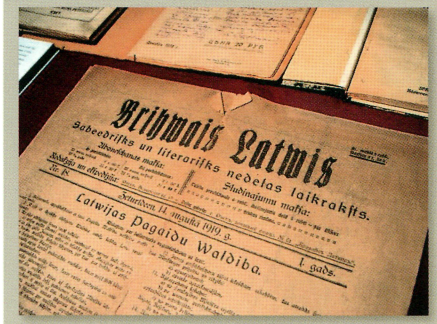

Bulankas skolotājs J. Driķis, viņa ģimene un skolniece.
Žurnāls "Jaunatnes Draugs", 1927,, Nr. 3.

Lejas Bulankas latviešu baznīca. Žurnāls "Jaunatnes Draugs", 1926., Nr. 1.

Nospiestais latvietis, ticis Sibīrijā, brīvi uzelpoja. Te viņš varēja cirst kokus cik viņam patika, ietaisīt tīrumus un pļavas pēc paša gribas un ieskata.

Jaunatnes Draugs. 1926., Nr. 6.

1. Krievijas lauku skices. - Pleskava: Spartaks, 1921. - 62 lpp.
2. Melnalksnis A. Latviešu kolonijas I. - Valmiera: Baltijas Lauksaimnieku biedrība, 1918. - 12 lpp. - ("Zemes" grāmata; Nr. 8).
3. A-. Lejas Bulankas latviešu kolonija // Jaunatnes Draugs. - Nr. 1 (1926), 4. lpp.: il.
4. Bulanietis. Lejas Bulanka // Jaunatnes Draugs. - Nr. 5 (1926), 77.-80. lpp.; Nr. 6 (1926), 99.-ЮІ. lpp.; Nr. 7 (1926), 120.-121. lpp.; Nr. 8 (1926), 134.-135. lpp.; Nr. 9 (1926), 150.-151. lpp.; Nr. 10 (1926), 167.-170. lpp.; Nr. 11 (1926), 186.-187. lpp.; Nr. 1 (1927), 7.-9. lpp.; Nr. 2 (1927), 24.-27. lpp.; Nr. 3 (1927), 40.-44. lpp.: il.
5. Bulanietis. Sibīrijas atmiņas //Jaunatnes Draugs. - Nr. 6 (1935), 84.-90. lpp.; Nr.'7 (1935), 102.-109. lpp.; Nr. 8 (1935), 121.-122. lpp.: il.
6. Freide G. Latviešu kolonijas Novgorodas guberņā // Kopdarbība. - Nr. 23 (1924), 394.-398. lpp.

Cik liela bij kļuvusi interese par Latviju, cik stipra kolonistos bij tautiskā apziņa, to vēlāk pierādīja 1917. gadā sasauktais kolonistu priekšstāvju kongress Novgorodā, kurā piedalījās priekšstāvji no kādām 50 Novgorodas, Pēterpils un Pleskavas gub. kolonijām.

G. Freide
Kopdarbība. 1924., Nr. 23.

7. Gruzevskis Š. Latvju kolonistu sabiedriskā un kulturelā dzīve Kubaņā //Jaunākās Ziņas. - Nr. 151 (1927, 12. jūl.), 1. lpp.
8. Gruzevskis Š. Latvju kolonistu saimnieciskais stāvoklis // Jaunākās Ziņas. - Nr. 150 (1927, 11. jūl.), 2. lpp.
9. Ģērmanis U. Latviešu darbība un likteņi Padomju Savienībā divdesmitajos un trīsdesmitajos gados // Ģērmanis U. Tālu tālumā, lielā plašumā. - [ASV]: Grāmatu Draugs, 1977. - 53.-66. lpp.

10. Kalnietis K. Rižkovas kolonija // Ilustrēts Žurnāls. - Nr. 18 (1924), 388.-389. lpp.: il.
11. Lapiņš K. Latvieši Padomju Krievijā // Pēdējā Brīdī. - Nr. 222 (1933, 1. okt.), 10. lpp.; Nr. 226 (1933, 6. okt.), 6. lpp.; Nr. 238 (1933, 20. okt.), 6. lpp.; Nr. 242 (1933, 25. okt.), 6. lpp.
12. Latvieši Sibīrijā // Latvis. - Nr. 107 (1922, 8. janv.).
13. Ozols E. Atmiņas: [par latviešu koloniju Kaibinskā] // Jaunatnes Draugs. - Nr. 12 (1924), 199.-200. lpp.

Rakstnieks Sudrabu Edžus (1860-1941) 1884. gadā pārcēlās uz Ufas guberņu, kur strādāja par skolotāju latviešu kolonijā "Austrumnieks". 1921. gadā strādāja izdevniecībā "Spartaks".

14. Taškentas latviešu skolnieki un skolotājs Mednis ekskursijā. Fotogrāfija.

... 1924./25. mācību gadā Sibīrijas apgabalā bija 30 latviešu skolas ar 1430 skolēniem un tai laikā latviešu bērni bija nodrošināti ar izglītību pat labāk nekā citi, jo latvietis arvien ir apzinājies izglītības vērtību. Latviešiem Maskavā bija arī sava izdevniecība "Prometejs"; piemēram, 1933/34. mācību gadā tā izdeva 18 mācību grāmatas.

A. Blinkena
Dabas un vēstures kalendārs 1997. gadam. Rīga, 1996.

"Prometejs"- latviešu kultūrizglītības biedrības "Prometejs" izdevniecība. Dibināta 1923. gadā Maskavā. Izdeva sabiedriski politisko un lauksaimniecības literatūru, mācību grāmatas, no 1930. gada visu latviešu padomju daiļliteratūru, vēlāk arī periodiku. 1937. gadā izdevniecību slēdza.

15. Dribins L. "Prometejs" cīņā. - Rīga: Liesma, 1972. - 262 lpp.: il.
16. Izdevniecības "Prometejs" grāmatu katalogi 1926., 1928. un 1929. gadam.
17. Birkmans D. Mācības vēstules lauksaimniecībā: 2. uzdevums. - Maskava: Prometejs, 1929. - 16 lpp.
18. Gracinskis I., Kavuns I., Vasiļjeva E. Aritmētiski uzdevumi: 2. grāmata. - Maskava: Z.P.R.S. Tautu Centrālā izdevniecība, 1926. - 98 lpp.

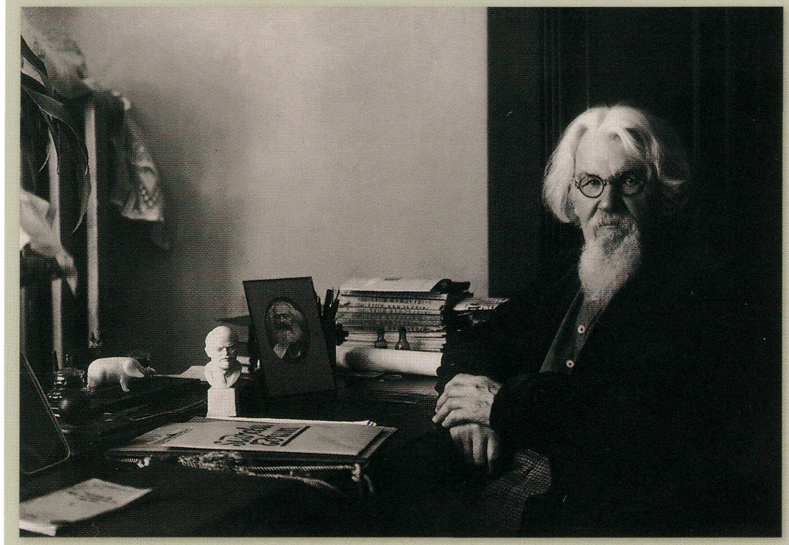

Sudrabu Edžus savā darba istabā Maskavā 1940. gadā.

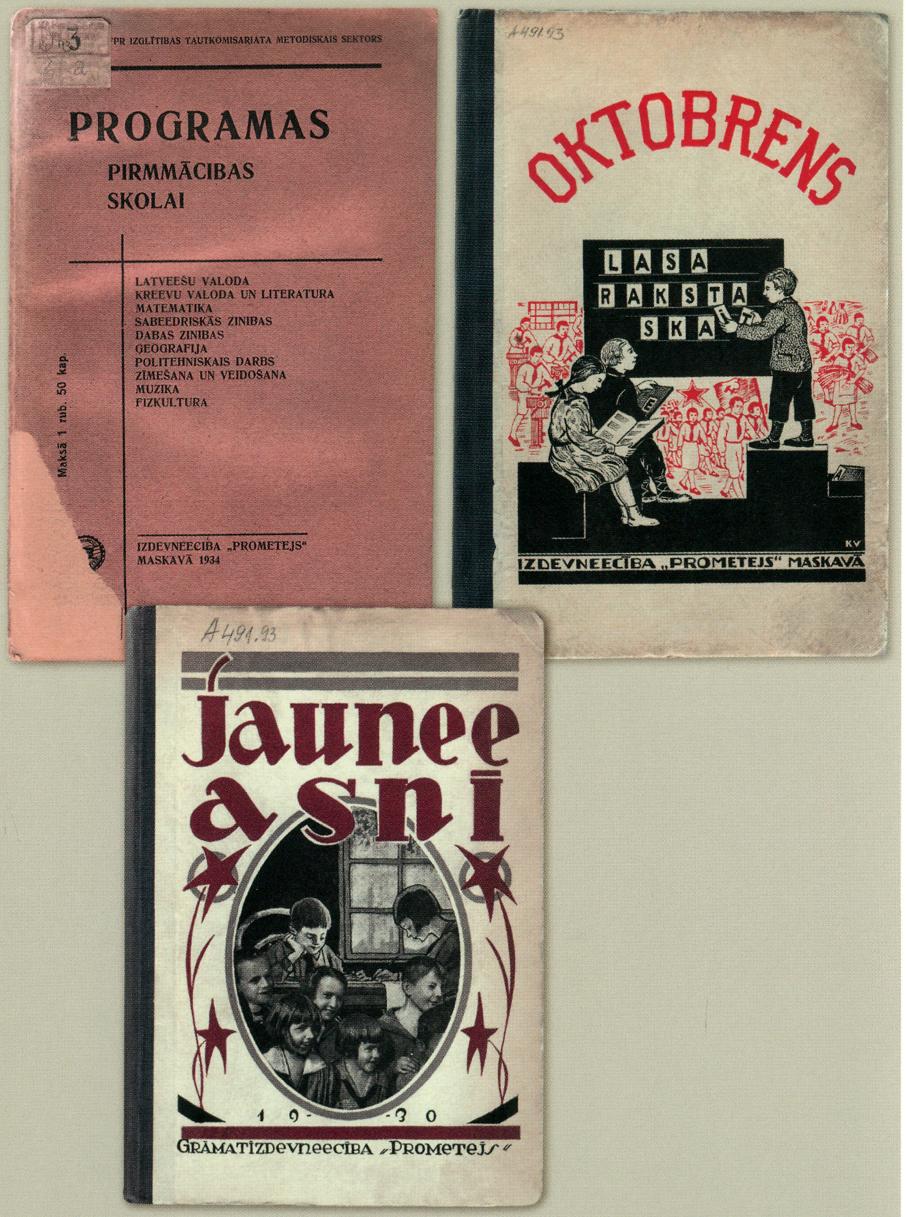

19. Grīslis M., Kalniņš R. Matemātika trešam mācību gadam. - Maskava: Prometejs, 1927. - 168 lpp.
20. Krūkle E. Jaunie asni: lasāma grāmata 1. grupai. - Maskava: Prometejs, 1930. - 236 lpp.: il.
21. Krūkle E. Latviešu gramatika: 1. daļa. Morfoloģija. - Maskava: Prometejs, 1934. - 142 lpp.
22. Krūkle E. Latviešu pareizrakstības vārdnīca. - Maskava: Prometejs, 1928. - 59 lpp.

Petrolejas toreiz nebij iespējams dabūt. Tomēr bērniem katram sava lampiņa priekšā, pagatavota no kartupeļa. Izkasīja kartupeli kā bļodiņu, vidū ielika degli, ielēja taukus jeb sviestu un lampa gatava.

E. Ozols
Jaunatnes Draugs. 1924., Nr. 12.

23. Krūkle E. Oktobrēns: ābece mājai un skolai. - Maskava: Prometejs, 1928. - 80 lpp.: il.
24. Krūkle E., Žvīgur[e] E. Lasāmgrāmata: 1. daļa. Pirmais mācības gads. - Maskava: Prometejs, 1935.-98 lpp.: il.
25. Literatūras hrestomātija: 1. daļa. - Maskava: Valsts grāmatu izdevniecība, 1923. - 175 lpp.
26. Literatūras hrestomātija: 3. daļa. - Maskava: SPRS Tautu centrālā izdevniecība, 1925.-173 lpp.: il.
27. Programas pirmmācības skolai (pilsētas un lauku). - Maskava: Prometejs, 1934. - 200 lpp.

* * *

28. Bartele T., Šalda V. Latviešu teātris Maskavā, 1915-1937. - Daugavpils: Saule, 1999. - 87 lpp.

Pēc Latviešu strādnieku teātra likvidācijas Maskavā turpināja pastāvēt tikai latviešu dramatiskie pulciņi, 1919. gada rudenī sāka darboties Latviešu teātra studija "Skatuve".

Teātris beidza pastāvēt 1937. gada 7. decembrī. Arestēja gandrīz visus teātra aktierus un režisorus. Lielākā daļa no viņiem gāja bojā cietumos un nometnēs.

29. Miške E. Valsts Latviešu teātris "Skatuve" 1919-1938. gadā Maskavā. - Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1963. - 314 lpp.: il.
30. Vīksna Dz. Latviešu kultūras un izglītības iestādes Padomju Savienībā 20.-30. gados. - Rīga: Zinātne, 1972. - 252 lpp.: il.
31. Bahmanis K. Latviešu dzīves cīņa un kultūras darbi Urālu piekalnē // Kultūras Vēstnesis. - Nr. 3 (1921), 24.-28. lpp.; Nr. 4/6 (1921), 45.-48. lpp.; Nr. 7 (1921), 47.-52. lpp.; Nr. 8/9 (1921), 56.-59. lpp.; Nr. 10/12 (1921), 53.-57. lpp.
32. Jokums K. Kultūras revolūcija un mūsu uzdevumi latvju kolonijās // Latvju arāja kalendārs 1929. gadam. - Maskava: Prometejs, 1929. - 27.-33. lpp.
33. Latviešu kulturelā dzīve padomju Krievijā // Kultūras Vēstnesis. - Nr. 1 (1921), 29.-30. lpp.
34. Latviešu kultūriestādes SPRSavienībā: [iestāžu saraksts ar adresēm un atbildīgajām personām] // Latvju strādnieka un kolektīvista gada grāmata 1935. gadam. - Maskava: Prometejs, 1935. - 172.-186. lpp.
35. Celtne. 1929.-1937. gads.

Literatūras, mākslas un zinātnes žurnāls, izdots un iespiests Maskavā. Žurnālā ievietoja rakstus par Komunistiskās partijas vēsturi, publicēja revolūcijas dalībnieku atmiņas, latviešu rakstnieku literāros darbus, mākslas pielikumā varēja iepazīties ar mākslas darbu reprodukcijām.

36. Latviešu Zemnieks. 1927. gads.

Latviešu zemnieku nedēļas laikraksts, izdots un iespiests Maskavā 1925.-1931. gadā. Laikrakstā rubrika - 'Latvju koloniju dzīve".

37. Mazais Kolektīvists. 1931.-1937. gads.

Literārs un sabiedriski politisks žurnāls skolēniem. Izdots un iespiests Ļeņingradā. Sākumā iznāca kā mācību grāmata latviešu skolām ar mācību vielu atsevišķos priekšmetos. No 1933. gada novembra izdevumu pārveidoja par sabiedriski literāru žurnālu, tajā bija plaša daiļliteratūras nodaļa, kurā publicēti A. Cepļa, R. Eidemaņa, O. Rihtera, E. Salenieka, Sudrabu Edžus u. c. autoru darbi.

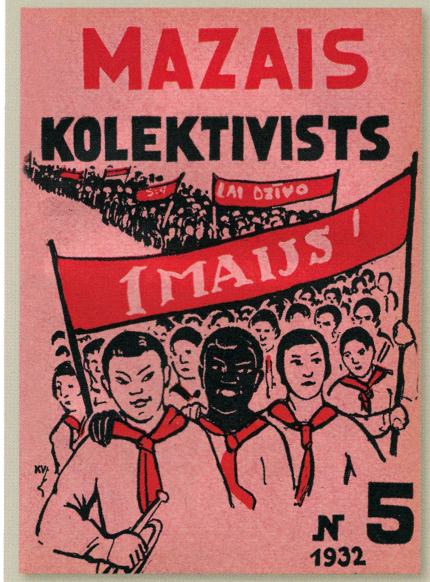

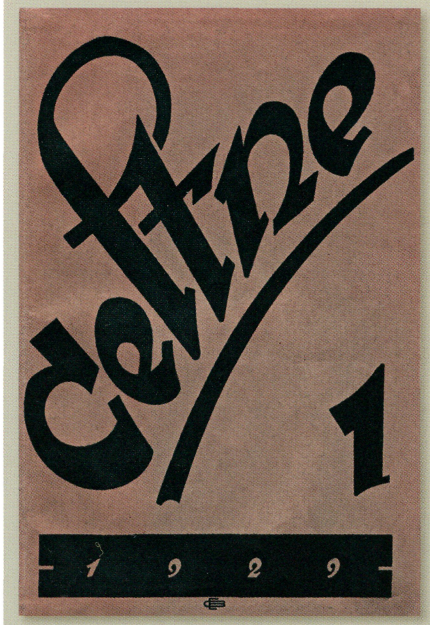

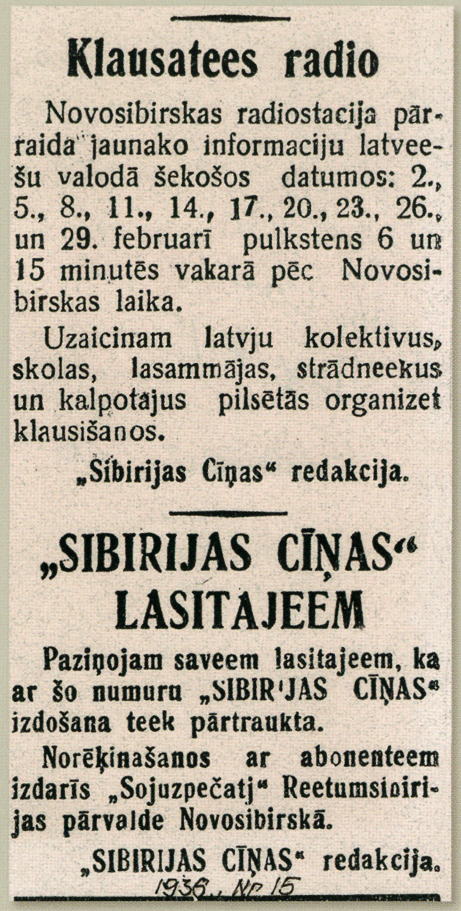

Klausatees radio

Novosibirskas radiostacija pārraida jaunako informaciju latveešu valodā šekošos datumos: 2., 5., 8., 11., 14., 17., 20., 23., 26., un 29. februarī pulkstens 6 un 15 minutēs vakarā pēc Novosibirskas laika.

Uzaicinam latvju kolektivus, skolas, lasammājas, strādneekus un kalpotājus pilsētās organizet klausišanos.

„Sibirijas Cīņas" redakcija.

„SIBIRIJAS CĪŅAS" LASITAJEEM

Paziņojam saveem lasitajeem, ka ar šo numuru „SIBIRIJAS CĪŅAS" izdošana teek pārtraukta.

Norēķinašanos ar abonenteem izdarīs „Sojuzpečatj" Reetumsibirijas pārvalde Novosibirskā.

„SIBIRIJAS CĪŅAS" redakcija.

1936., Nr 15

Paziņojums par laikraksta "Sibīrijas Cīņa" slēgšanu 1936. gada 15. februārī.

Karolīne un Jānis Laiviņi.

38. Sibīrijas Cīņa. 1920.-1936. gads.

Laikraksts izdots un iespiests Omskā.

39. Latviešu periodika: bibliogrāfisks rādītājs 3 sēj. - Rīga: Zinātne, 1976. - 2. sēj.: Revolucionārā un padomju periodika, 1920-1940, 423 lpp.

Ļustiku ģimenes liktenis

Bernats (Boriss) un Veronika (dzimusi Razumovska) Ļustiki līdz izbraukšanai no Latvijas dzīvoja Ludzas apgabala Dolgošejā (Ļustikos) 5-7 km no Ludzas. 19. gadsimta beigās viņi pārcēlās uz dzīvi Omskas apgabalā, Sibīrijā, kur nodarbojās ar zemkopību.

1910. gadā ģimenē piedzimst dēls - Alberts. Tā kā tēvs agri mirst, ģimenes materiālais stāvoklis bija smags. Bērniem (divām māsām un diviem brāļiem) jau no mazotnes nācās meklēt iespēju pašiem pelnīt iztiku. Dēls Alberts, apvienojot darbu ar mācībām, nokļūst Barabinskas un Kalčinskas rajonā, kur 1928. gadā sāk strādāt skolā. Šajā laikā Alberts Ļustiks iestājas Maskavas Rietumu nacionālo minoritāšu universitātes Latviešu sektora neklātienes nodaļā.

No 1931- līdz 1933- gadam darbojas kā korespondents latviešu kopienas avīzēs "Sibīrijas Cīņa" un "Taisnība".

Strādājot Jeļizavetinskas skolā, Alberts Ļustiks satiekas ar Katrīnu Laiviņu. 1931. gadā viņi apprecējās.

Katrīnas vecāki, Jānis un Karolīne (dzimusi Ploriņa) Laiviņi pirms aizbraukšanas no Latvijas dzīvoja Rīgas apriņķa Suntažu pagasta Kastrānē. XX gadsimta sākumā viņi kopā ar meitu Katrīnu un diviem dēliem pārcēlās uz dzīvi Ukrainā, taču drīzumā dodas tālāk: sākumā uz Omskas, vēlāk Novosibirskas apgabalu Sibīrijā.

1937. gada jūnijā Katrīnai un Albertam Ļustikiem piedzima dēls, kuru vecāki nosauc par Borisu, bet tā paša gada decembrī Albertu Ļustiku arestē NKVD.

Katrīna ar dēlu ir spiesta pārcelties sākumā uz Novokuzņecku, kur strādā par skolotāju, vēlāk - skolas direktori, bet pēc tam pie vecākiem uz Novosibirsku.

1945. gada oktobrī, pēc Latvijas PSRS valdības izsaukuma, Laiviņu ģimene un Katrīna kopā ar dēlu Borisu Ļustiku atgriežas Rīgā.

Alberts Ļustiks (pēc vēlāk saņemtajiem dokumentiem) miris 1945. gada 10. jūnijā. 1957. gadā pilnībā reabilitēts pēc nāves.

Pārējo ģimenes locekļu gaitas Latvijā bija šādas:

Jānis Laiviņš līdz 1959. gadam strādāja par dārznieku, miris 1961. gadā;

Karolīne bija mājsaimniece, mira 1953. gadā;

Katrīna līdz 1967. gadam strādāja par skolotāju, mirusi 1976. gadā;

Boriss Ļustiks līdz 1995. gadam bija ģeologs, pašlaik pensionārs.

Boriss Ļustiks (2004)

Laiviņi: Jānis, Katrīna, Pēters, Karolīne Tjukalinskā 1930. gada 15. februārī.

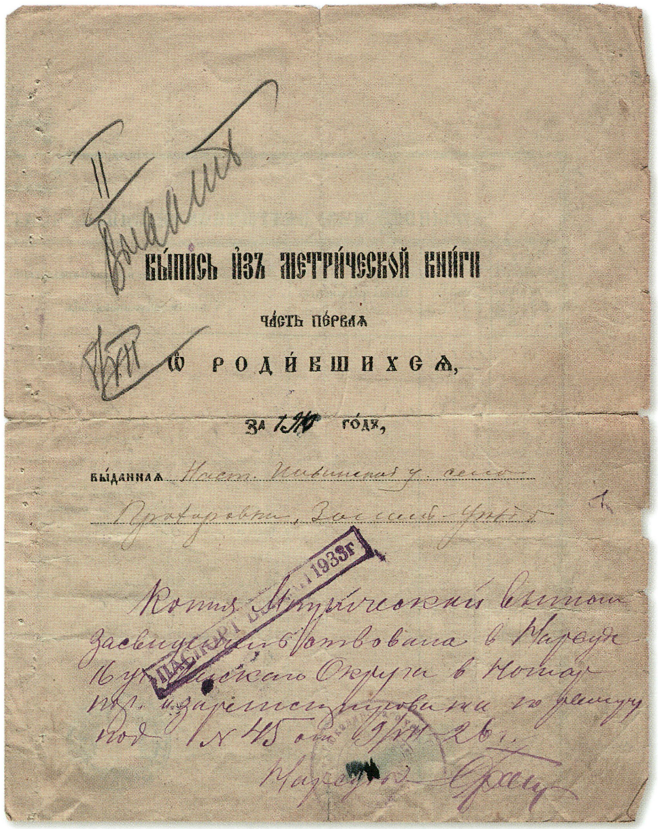

ВЫПИСЬ ИЗЪ МЕТРИЧЕСКОЙ КНИГИ

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

О РОДИВШИХСЯ,

Alberta Ļustika dzimšanas apliecinājums 1910. gada 25. martā.

Avīzes "Sibīrijas Cīņa" redakcijas izdota komandējuma apliecība 1931. gada 7. augustā.

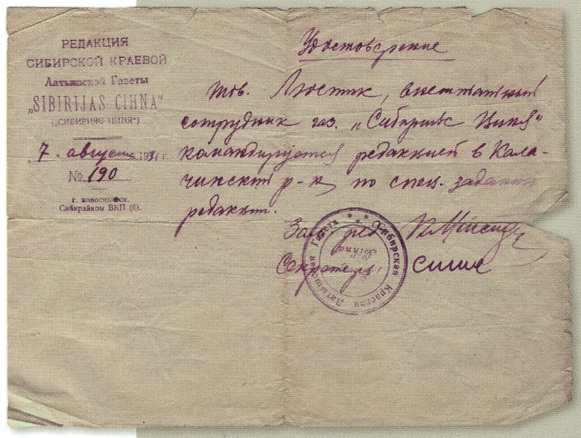

РЕДАКЦИЯ СИБИРСКОЙ КРАЕВОЙ Латышской Газеты „SIBIRIJAS CIŅA"

7. августа 1931 г. № 190

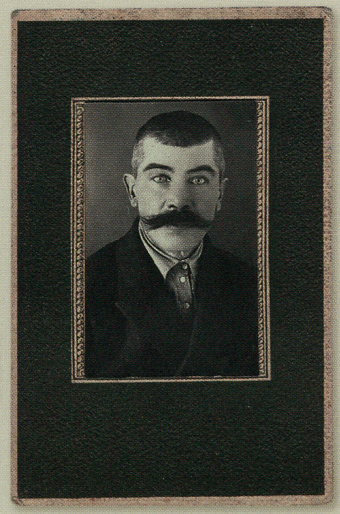

Jānis Laiviņš Tjukalinskā 1930. gadā.

No kreisās: Katrīna un Alberts Novosibirskā 1931. gadā.

Alberts, Katrīna, Boriss un Karolīne Novosibirska 1935. gadā.

Katrīna Laiviņa ar Jeļizavetinskas skolas skolniekiem 1930. gadā.

Karolīnes Laiviņas izšuvumi, darināti Sibīrijā.

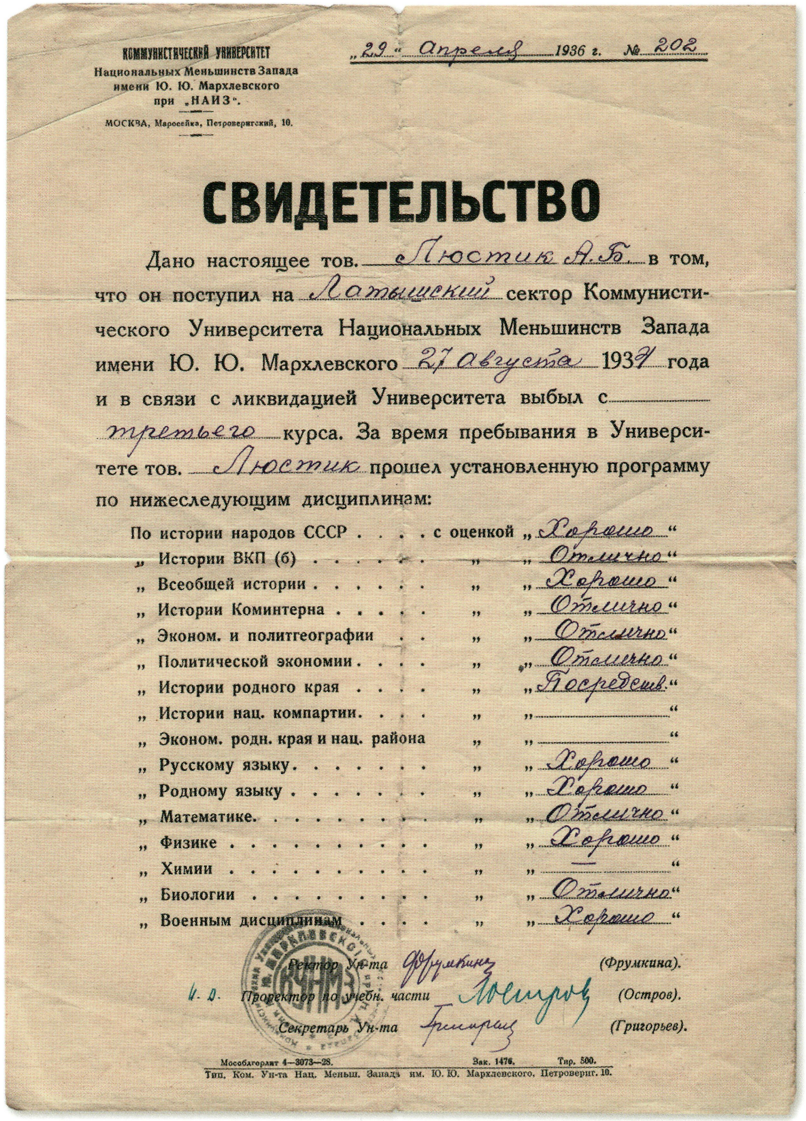

КОММУНИСТИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
Национальных Меньшинств Запада
имени Ю. Ю. Мархлевского
при „НАИЗ".
МОСКВА, Маросейка, Петроверигский, 10.

„29" апреля 1936 г. № 202

СВИДЕТЕЛЬСТВО

Дано настоящее тов. Люстик А. Б. в том, что он поступил на Латышский сектор Коммунистического Университета Национальных Меньшинств Запада имени Ю. Ю. Мархлевского 27 августа 1934 года и в связи с ликвидацией Университета выбыл с третьего курса. За время пребывания в Университете тов. Люстик прошел установленную программу по нижеследующим дисциплинам:

По истории народов СССР	с оценкой	„Хорошо"
„ Истории ВКП (б)	„	„Отлично"
„ Всеобщей истории	„	„Хорошо"
„ Истории Коминтерна	„	„Отлично"
„ Эконом. и политгеографии	„	„Отлично"
„ Политической экономии	„	„Отлично"
„ Истории родного края	„	„Посредств."
„ Истории нац. компартии	„	„
„ Эконом. родн. края и нац. района	„	„
„ Русскому языку	„	„Хорошо"
„ Родному языку	„	„Хорошо"
„ Математике	„	„Отлично"
„ Физике	„	„Хорошо"
„ Химии	„	„ — "
„ Биологии	„	„Отлично"
„ Военным дисциплинам	„	„Хорошо"

Ректор Ун-та Фрумкина (Фрумкина).
И. О. Проректор по учебн. части Остров (Остров).
Секретарь Ун-та Григорьев (Григорьев).

Мособлгорлит 4—3073—28. Зак. 1476. Тир. 500.
Тип. Ком. Ун-та Нац. Меньш. Запада им. Ю. Ю. Мархлевского. Петроверигс. 10.

Maskavas Rietumu nacionālo minoritāšu universitātes izziņa par A. Ļustika sekmēm 1936. gadā.

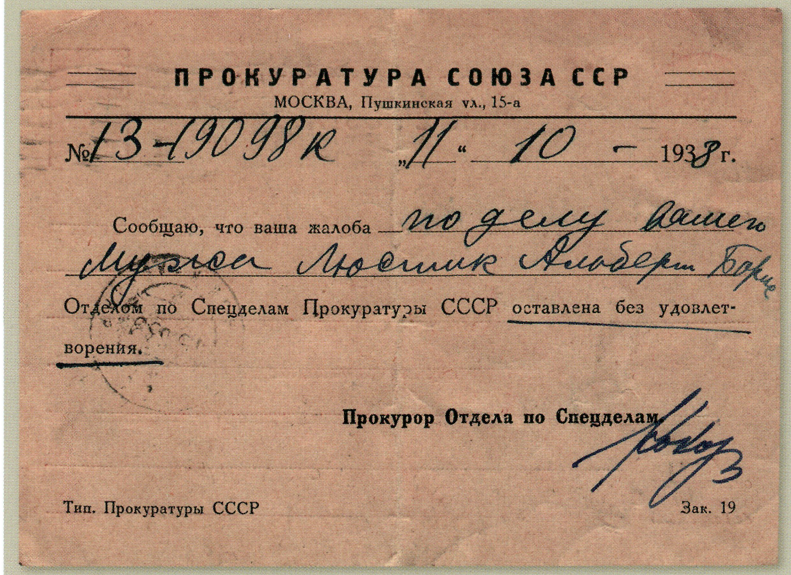

ПРОКУРАТУРА СОЮЗА ССР
МОСКВА, Пушкинская ул., 15-а

№ 13-19098к „11" 10 — 1938 г.

Сообщаю, что ваша жалоба по делу вашего мужа Люстик Альберт Борис Отделом по Спецделам Прокуратуры СССР оставлена без удовлетворения.

Прокурор Отдела по Спецделам

Тип. Прокуратуры СССР Зак. 19

Atklātne no PSRS Prokuratūras, adresēta Katrīnai Laiviņai 1938. gada 11. oktobrī.

Atļauja Katrīnai Laiviņai un dēlam Borisam atgriezties Latvijā 1945. gada 8. septembrī.

СНК ЛССР
УПОЛНОМОЧЕННЫЙ
ЦК КП(б)Л и СНК
ЛАТВИЙСКОЙ ССР
по
Новосибирской, Омской
и Кемеровской областям
„8" сентября 1945 г.
№ 126
г. Новосибирск,
Красный проспект д. № 10

РАЗРЕШЕНИЕ

Выдано тов. Лайвиной Е. И.
в том, что ему (ей) разрешается в порядке реэвакуации возвратиться в г. Рига Латвийской ССР.
С ним (с ней) следуют дети сын Люстик Борис Альбертович с 1937 года рождения.
Действительно разрешение по „31" декабря 1945 г. по предъявлении документов, удостоверяющих личность.
Основание: Постановление СНК Латвийской ССР от 2.X. 1944 г.

М. П.

Уполномоченный СНК Латвийской ССР (подпись)

Типография «Известий» Зак. 3464 Тир. 30.000

8. KOLEKTIVIZĀCIJA PADOMJU KRIEVIJĀ

Ir pārvēlies pirmais izsūtīšanu vilnis 1931. gadā. Daudzās ģimenēs galvenā un vienīgā apgādniece ir sieviete. Bērni aug pazemojošā, nepelnītā nabadzībā, psiholoģiskā nospiestībā, toties - tā sauktajā vienlīdzībā. Kolhozi, kurus latvieši iedēvē latviskā vārdā par kolektīviem, nodibinās ātri, jo tajos iestājas visi, kuriem gribas ēst.

V. Strautniece
"Zeme, zeme- kas tā zeme?". Latvijas Kultūras fonda gaduraksti, 1987-1988. Rīga, 1991. 140. lpp.

1. Birkmans D. Kolektivizācijas sākums latvju kolonijās. - Maskava: Prometejs, 1931. - 117 lpp.: il.
2. Jokums K. No viensētām uz kolektīviem. - Maskava: Prometejs, 1933. - 202 lpp.

Kapitālistiskie elementi izrādīja sīvu pretošanos kolektivizācijas kustībai. Šķiras ienaidnieks pielietoja visdažādākās cīņas metodes. Pret sociālistisko lauku pārveidošanu apvienojās visi darbaļaužu ienaidnieki, sākot ar budžiem, beidzot ar mācītājiem un sektantiem. Var droši apgalvot, ka cīņa par kolektivizāciju latvju ciemos norisinājās ne mazāk asās formās, kā krievu sādžā. Cik dziļas saknes bij laidis kapitālisms dažās latvju kolonijās, redzams no tam, ka Taurupes Zvaigznītē, Ziemeļkaukāzā, kolektivizācijas sākumā tika likvidēti 27% budzisku saimniecību, bet Zubovas Balkā pat vēl vairāk. Vitebskas rajonā likvidēja 25%, dažās Sibīrijas latvju kolonijās 12 un vairāk procentu budžu saimniecību.

Budžu pretestība tomēr tika salauzta, viņu, kā šķiras, likvidācija vienlaidus kolektivizācijas rajonos kļuva par notikušu faktu.

K. Jokums
Latvju strādnieka un kolektīvista gada grāmata 1937. gadam. Maskava, 1937.

3. Valdmans R. Latvju kolektīvu druvās un sētās. - Maskava: Prometejs, 1937. - 104 lpp. - (Lauksaimniecības rakstu krājums; 10).

Apvienoja visu, sākot ar putniem un patvāriem, beidzot ar sīkiem lopiem un dzīvojamām ēkām.

K.. Jokums (1937).

4. Celms A. Oktobra revolūcijas piecpadsmit gadi un SPRS latvju kolonijas // Latvju kolektlvista gada grāmata 1933. gadam. - Maskava: Prometejs, 1933. - 42.-59. lpp.: il.
5. Jokums K. Kolektivizācijas uzvara latvju ciemos // Latvju strādnieka un kolektlvista gada grāmata 1937. gadam. - Maskava: Prometejs, 1937. - 102.-116. lpp.: il.
6. Jokums K. Latvija un Padomju Savienības latvju kolonijas // Latvju strādnieka un kolektlvista gada grāmata uz 1934. gadu. - Maskava: Prometejs, 1934. - 58.-70. lpp.: il.
7. Muižnieks K. Sibīrijas latvju kolonistu saimniecību tagadējais stāvoklis un viņu nākotnes ceļi // Latvju arāja kalendārs 1928. gadam. - Maskava: Prometejs, 1928. - 37.-41. lpp.
8. Veidemanis K. "Kolektīviste": reprodukcija // Celtne. - Nr. 10 (1937), 724.-725. lpp.
9. Vīksna Dz. Latviešu zemnieks sava Golgātas ceļa sākumā// Lauku Avīze. - Nr. 33 (2000, 18. marts), 7. lpp.: il.
10. Vītoliņš M. Latvju kolektīvi Sibīrijā // Latvju strādnieka un kolektīvista gada grāmata 1936. gadam. - Maskava: Prometejs, 1936. - 70.-79. lpp.: il.

Čaču ģimenes liktenis

1915. gadā no Rīgas uz Sibīriju kara bēgļu gaitās devās ormaņa Mārtiņa Liepiņa ģimene - viņš pats, sieva Anna un astoņgadīgā meita Emīlija. Viņi apmetās uz dzīvi Omskas apgabalā, Kurzemes Ozolciemā. Pēc vienpadsmit gadiem Līgo vakarā Liepiņš izdeva savu meitu par sievu jaunajam Pēterim Čačam, kura ģimene Sibīrijā, zemi un labāku dzīvi meklēdama, no Latgales bija ieradusies jau 19. gs. beigās. Jaunais pāris dzīvoja laimīgu un garīgi piepildītu dzīvi, abi spēlēja teātri, dziedāja korī, lasīja un deva citiem lasīt latviešu grāmatas, pie viņiem viesojās viesizrādēs atbraukušo latviešu teātru aktieri, Pēteris Čačs darbojās arī "Prometejā". Emīlijai un Pēterim bija divas meitiņas - Zelma un Milda. Viņu acu priekšā 1937. gada 5. decembrī tēvs tika arestēts un aizvests kā Latvijas spiegs. 10 gadi bez tiesībām sarakstīties - tāds bija lēmums. Īstenībā jau 1938. gada februārī Pēteris Čačs tika nošauts.

Karolīnes Laiviņas galdauts, darināts Sibīrijā.

Čaču ģimene 1931. gadā.

Mārtiņš Liepiņš arī vairs neredzēja Latviju. Viņš pārcieta ieslodzījumu cietumā, atgriezās savā kolhozā, bet, glābdams tīfa slimniekus, saslima pats un nomira. 1946. gadā Latvijā no Sibīrijas atgriezās divas atraitnes un divas pusaudzes. Jaunākā sieviete bija tautas ienaidnieka sieva, abas meitenes- tautas ienaidnieka bērni.

Maija Krekle- Emīlijas Čačas mazmeita (2004)

Pēteris Čačs ar sievu Emīliju un māti Sofiju.

Latvieši Sibīrija spēlē teātri.

Anna un Mārtiņš Liepiņi ar meitas Emīlijas ģimeni ap 1936. gadu.

Ozolciema latviešu koris 1935. gadā.

Darbā.

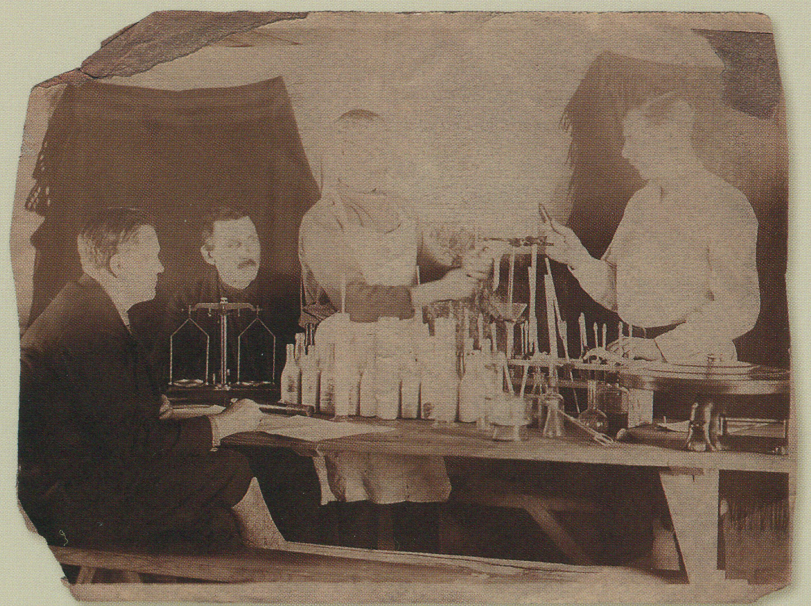

Svētki ciemā.

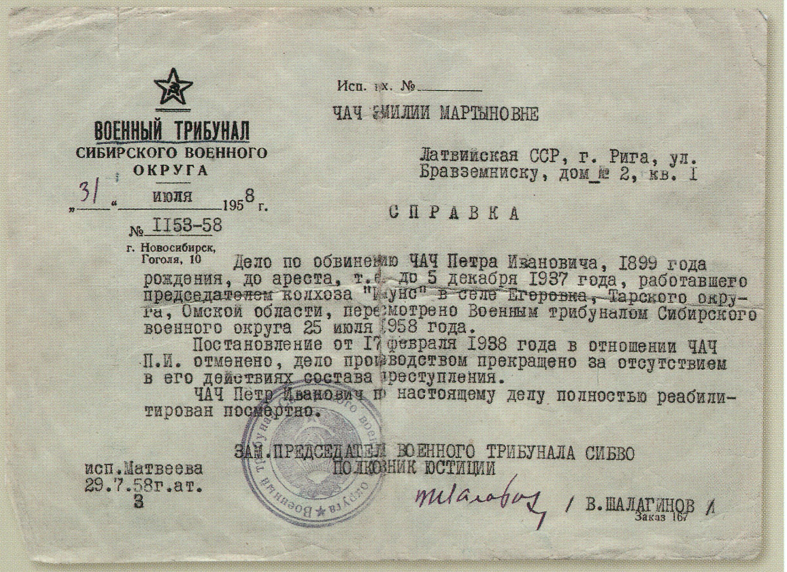

ВОЕННЫЙ ТРИБУНАЛ
СИБИРСКОГО ВОЕННОГО
ОКРУГА

Исп. вх. №_____

ЧАЧ ЭМИЛИИ МАРТЫНОВНЕ

Латвийская ССР, г. Рига, ул.
Бравземниску, дом № 2, кв. 1

"31" июля 1958 г.

№ II53-58

г. Новосибирск,
Гоголя, 10

СПРАВКА

Дело по обвинению ЧАЧ Петра Ивановича, 1899 года рождения, до ареста, т.е. до 5 декабря 1937 года, работавшего председателем колхоза "Луч" в селе Егоровка, Тарского округа, Омской области, пересмотрено Военным трибуналом Сибирского военного округа 25 июля 1958 года.

Постановление от 17 февраля 1938 года в отношении ЧАЧ П.И. отменено, дело производством прекращено за отсутствием в его действиях состава преступления.

ЧАЧ Петр Иванович по настоящему делу полностью реабилитирован посмертно.

ЗАМ.ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА СИБВО
ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ
/ В.ШАЛАГИНОВ /

исп.Матвеева
29.7.58г.ат.
3

Заказ 167

Pētera Čača reabilitācijas dokuments, izsniegts 1958. gada 31. jūlijā.

Vecais ceļš no skolas uz sādžu 1991. gadā.

Var nogriezt otram degunu vai izplēst bārdu -
Trīs dienas cietums tiks tev dots.
Bet, ja tu aplam izrunāsi vārdu -
Būs nāves sods.

P. Ģibietis (1937).

1. Jēkabs Alksnis. - Rīga: Avots, 1980. - 340 lpp.: il.
2. Beika A. Viņi cīnījās Sibīrijā. - Rīga: Liesma, 1978. - 238 lpp.: il.
3. Ceplis A. Entuziasti. - Maskava: Prometejs, 1931. - 84 lpp.

Rakstnieks Alvils Ceplis (1897-1943), represēts 1937. gadā.

4. Eidemanis R. Ar paceltu galvu. - Maskava: Prometejs, 1936. - 80 lpp.

Es jūtu, es paredzu- nebūs
Man laimes uz ceļa šā ...
Dod, māt, man svētību savu,
Lai tā mani pasargā.

R. Eidemanis
Dzej. "Šķiroties".

Rakstnieks un militārais darbinieks Roberts Eidemanis (1895-1937) nošauts 1937. gada 12. jūnijā Maskavā.

5. Spreslis A. Roberts Eidemanis. - Rīga: Liesma, 1977. - 152 lpp.: il.
6. Kurpnieks G. Neuzpērkamais kareivis: [par Eduardu Bērziņu]. - Rīga: Liesma, 1967. - 230 lpp.: il.
7. Līvzemnieks V. Kolima sāka tā // Zvaigzne. - Nr. 6 (1967), 2.-4. lpp.

Militārais darbinieks Eduards Bērziņš (1894-1938), 1932. gadā E. Bērziņa vadītais uzņēmums "Daļstroj" sāka būvēt Magadānas pilsētu un Kolimas šoseju. Represēts.

8. Bērziņš V. 3. armijas pavēlnieks Reinholds Bērziņš. - Rīga: Zinātne, 1984. - 153 lpp.: il.

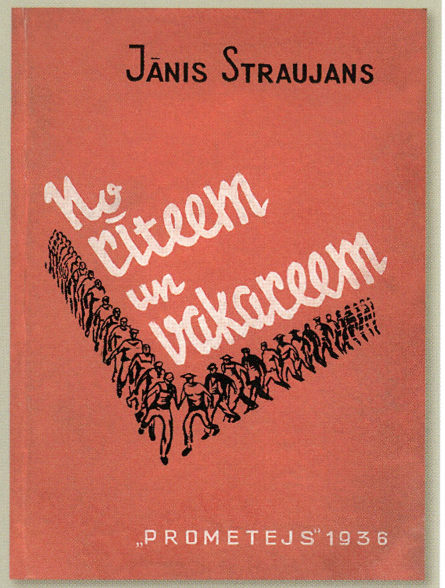

Reinholds Bērziņš (1888-1939), militārais darbinieks, no 1924. gada bija padomju un saimnieciskā darbā Maskavā. Represēts.

9. Jokums K. Saule graudos. - Maskava: Prometejs, 1935. - 180 lpp.

Rakstnieks, žurnālists Konrāds Jokums (1894-1941), represēts 1937. gadā.

10. Tabūns B. Linards Laicens. - Rīga: Zinātne, 1972. - 318 lpp.: il.

Rakstnieks Linards Laicens (1883-1938), no 1932. gada dzīvoja PSRS, 1937. gadā represēts.

11. Pelēkais K. Dzīvesstāsts. - Maskava: Prometejs, 1937. - 250 lpp.

Dzejnieks Kārlis Pelēkais (1896-1938), arestēts 1937. gadā, nošauts Butirku cietumā.

12. Straujāns J. No rītiem un vakariem. - Maskava: Prometejs, 1936.-113 lpp.

Rakstnieks Jānis Straujāns (1884-1937 vai 1938), represēts 1937. gadā.

13. Sudrabu Edžus. Kopoti raksti. - Maskava: Prometejs, 1935. - 5. gr., 228 lpp.
14. Lapiņš K. Latvieši Padomju Krievijā // Pēdējā Brīdī. - Nr. 222 (1933, 1. okt.), 10. lpp.; Nr. 226 (1933, 6. okt.), 6. lpp.; Nr. 233 (1933, 14. okt.), 6. lpp.; Nr. 238 (1933, 20. okt.), 6. lpp.: ģīm.
15. Latviešu saraksti (1929.-1938.) / sast. A. Auns-Urālietis. - Rīga: Austrumu latviešu biedrība, 1998. - 345 lpp.: il.

Represiju vilnis 1937. un 1938. gadā notika, vadoties no "Latviešu sarakstiem". Tajos baigajos gados nevaicāja: esi noziedzies vai vainīgs? Vainas apliecinājums bija pati piederība latviešu tautībai. Arestēja latviešus, jo aiz robežas taču pastāvēja brīva valsts - Latvija!

A. Auns-Urālietis

Arvīds Auns (ps. Arvīds Auns-Urālietis); dzimis 1923. gadā Bakaldīnā, Baškīrijas APSR - žurnālists, sabiedrisks darbinieks, gleznotājs. Kopš 1946. gada dzīvo Latvijā. Sarakstījis vairākas grāmatas, līdzautors atmiņu grāmatai "Vēstules no bērnības zemes" (1996). Sastādījis grāmatu par represētajiem latviešiem "Latviešu saraksti (1929.-1938.)" (1998). Pētījis Krievijas latviešu likteņus staļinisko represiju laikā.

Lzstādē "Mēs esam savējie" piedalījās ar savām gleznām, kurās attēlotas Sibīrijas dabas ainavas, Latvijas skati un klusās dabas.

Līdz 1938. gadam praktiski visi Krievijas valsts varas aparātā strādājošie latvieši tika nošauti vai izsūtīti.

16. Ģibietis P. Sta, Viator!: Ceļiniek, apstājies! - Rīga: Krievijas Latviešu biedrība, 1992. - 89 lpp.

Pēteris Ģibietis - dzimis 1889. gadā Simbirskas guberņā, vēlāk dzīvojis Bakaldīnas latviešu kolonijā. Mūža nogali pavadījis Rīgā. Zemkopis un dzejnieks. Miris 1969. gadā.

Labi vēl, ka saule, kas pie debess juma
Pacelta no mūsu zemes ir tik augstu -
Citādi par savu īpašumu
Noteikti kāds varas vīrs to tagad sauktu.

P. Ģibietis (1967).

17. Ozoliņa R. "Latviešu operācija" // Lauku Avīze. - Nr. 146 (2000, 9. dec), 11. lpp.

Arvīds Auns-Urālietis.

Represētais latvietis Krasnojarskā pie Jeņisejas upes 14. jūnijā.

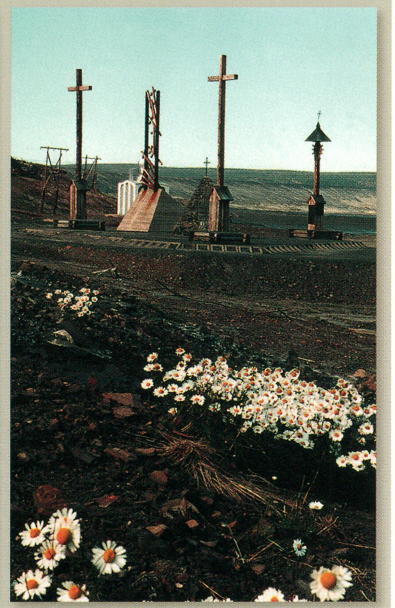

Noriļskas Golgāta. Piemineklis igauņiem, lietuviešiem un latviešiem 1999. gadā.

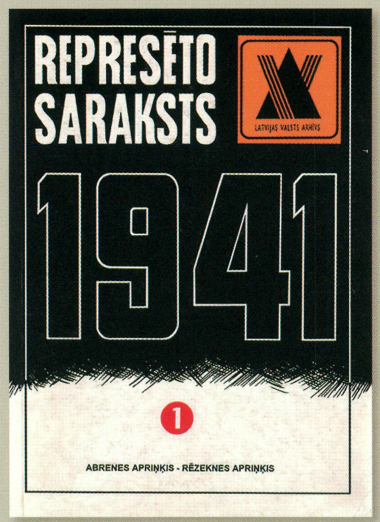

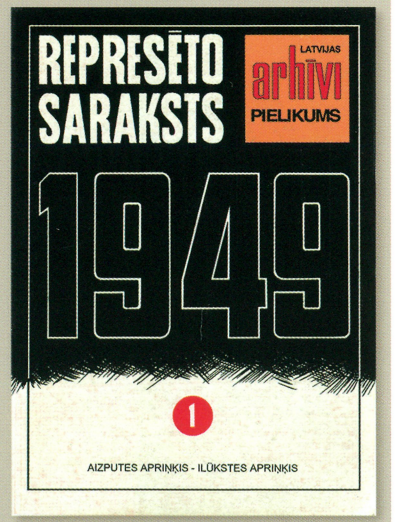

1. Aizvestie: 1941. gada 14. jūnijs. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 2001.-804 lpp.
2. Dokumenti liecina: Latvijas vēstures dokumentu izlase skolām, 1939.- 1991. - Rīga: Latvijas Okupācijas muzejs, 1999.-197 lpp.: il.
3. Represēto saraksts, 1941: 1. Abrenes apriņķis - Rēzeknes apriņķis. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. - 128 lpp.
4. Represēto saraksts, 1941.-1953.: 2. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. - 160 lpp.

Pēc 2001. gadā Latvijas Valsts arhīvā precizētiem datiem, 1941. gada 14. jūnijā uz tāliem Padomju Savienības reģioniem no Latvijas izsūtīja 15 424 cilvēkus.

5. Represēto saraksts, 1949: 1. Aizputes apriņķis - Ilūkstes apriņķis. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. - 144 lpp. - ("Latvijas Arhīvi" pielikums)
6. Represēto saraksts, 1949: 2. Ilūkstes apriņķis - Limbažu apriņķis. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. - 144 lpp. - ("Latvijas Arhīvi" pielikums)
7. Represēto saraksts, 1949: 3. Limbažu apriņķis - Tukuma apriņķis. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. - 160 lpp. - ("Latvijas Arhīvi" pielikums)
8. Represēto saraksts, 1949: 4. Tukuma apriņķis - Viļānu apriņķis. - Rīga: Latvijas Valsts arhīvs, 1995. - 144 lpp. - ("Latvijas Arhīvi" pielikums)

Krievijā dzīvojošo latviešu skaitu papildināja daudzi tūkstoši latviešu, kurus 1945.-1949. gadā notiesāja par sadarbību ar vācu okupācijas varu. 1949. gada martā nāca zemnieku kārta, tika izsūtīti strādīgākie un veiksmīgākie zemnieki. Visvairāk represēto nonāca Kolimā, Magadānas apgabalā, Noriļskā, Vorkutā, kā arī Kazahijaspilsētās Dubovkā un Karagandā.

1949. gada 25. martā notikusī deportācija bija vislielākā un masveidīgākā Latvijas vēsturē. No Latvijas tika izsūtīti vairāk nekā 43 000 cilvēku.

9. Rētas: Staļinisma upuru liecības. - Bauska: Bauskas Dzīve, 2001.-255 lpp.

10. Šilde Ā. Bez tiesībām un brīvības. - Kopenhāgena: Imanta, 1965. - 436 lpp.: il.
11. Šilde Ā. Pa deportēto pēdām. - [ASV]: Grāmatu Draugs, 1956.-304 lpp.: il.
12. These Names Accuce: Nominal list of Latvians deported to Soviet Russia in 1940 - 41. - Stockholm: Latvian National Fund, 1951. - 547 p.

* * *

13. Benze J. Elles pievārtē: Sibīrijas trimda, 1941-1965. -Rīga: Grāmatvedis, [1998]. - 242 lpp.: autora il.
14. Jo tie nezina, ko tie dara: katordznieku liecības / sast. A. Plaudis. - [B. v.], 1989. - 280 lpp.
15. Kalniete S. Ar balles kurpēm Sibīrijas sniegos. - Rīga: Atēna, 2001.-297 lpp.
16. Ozoliņš J. Mani sāpju ceļi, 1940.-1956. - Rīga: Latonia, 1991.-78 lpp.: il.
17. Pelēcis A. Ar Melno vēju. - Rīga: Avots, 1991. - 149 lpp.: il.

Rakstnieks Aleksandrs Pelēcis (1920-1995), represēts 1946. gadā, aizsūtīts uz Sibīriju, amnestēts- 1955. gadā. Latvijā drīkstēja atgriezties tikai 1969. gadā, bet vēl 2 gadus nedrīkstēja publicēties. Atmiņas un dzejoļi par Sibīrijā pieredzēto un pārdzīvoto sakopoti grāmatā "Ar Melno vēju" (1991).

18. Pelēcis A. Sibīrijas grāmata: liecinājums par divdesmit trim verdzības gadiem. - Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 1995. - 388 lpp.

Tumst diena aiz Urāliem - gurda kā strazds
Pēc skrējiena strauja pār jūru.
Viz sudraba gaismā mans dzimtenes krasts
Caur svešzemes nakti sūru.

A. Pelēcis
Dzej. "'Par trimdinieka ilgām".

19. Aleksandrs Pelēcis taigā 1957. gada vasarā. Fotogrāfija (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Grīnfelde M., fonds Nr. 22, inv. 11599).

"Sēru maska". E. Neizvestnaja piemineklis politiski represētajiem Magadānā.

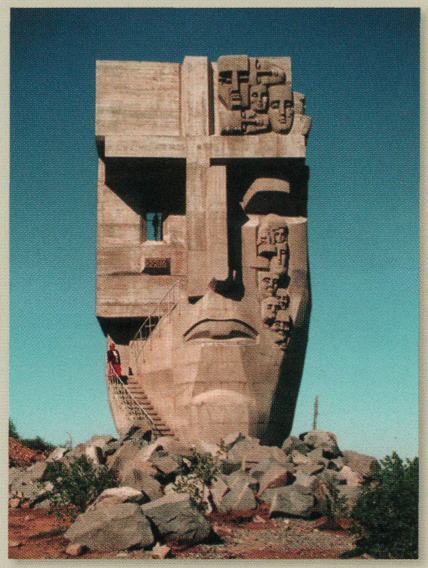

Aleksandrs Pelēcis 1957. gadā izsūtījumā.

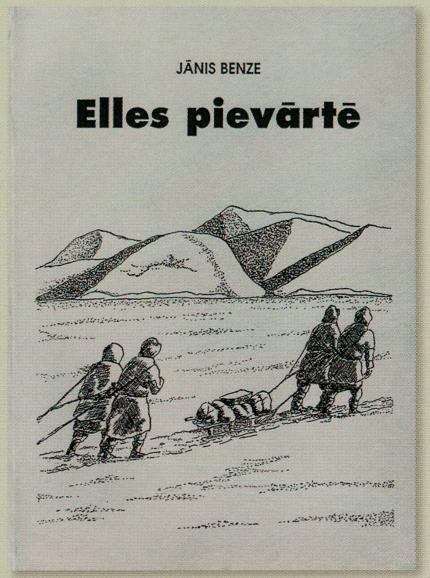

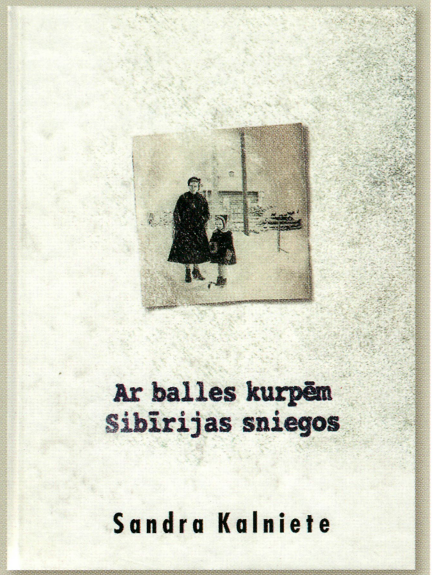

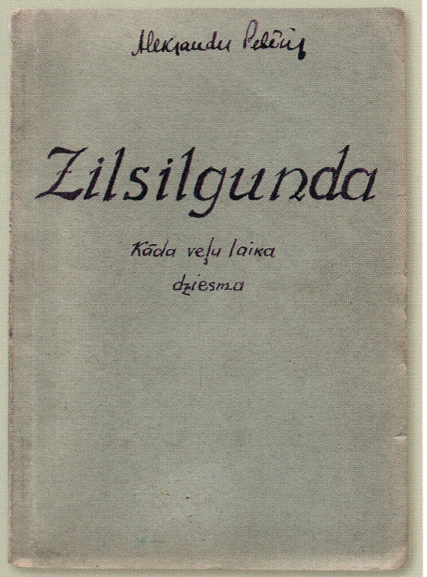

20. Pelēcis A. Zilsilgunda. - Rīga, 1945. - 61 lpp. - Rokraksts. Paša autora 1955. gadā pārrakstīta dzejas grāmatiņa. Dāvinājums Mildai Grīnfeldei (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Grīnfelde M., fonds Nr. 22, inv. 11599).
21. Aleksandra Pelēča sarakste ar tulkotāju Mildu Grīnfeldi 1955.-1957. gadā (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Grīnfelde M, fonds Nr. 63, inv. 12117).
22. Rūtiņa U. [Upīte R.] Vēl tā gribējās dzīvot. - [ASV]: Grāmatu Draugs, 1977. - 152 lpp.

Lai Dievs tev stāv klāt, mans mīļais bērns,
Lai vada un pasargā.
Es nevaru tālāk ar tevi iet,
Mēs tiksimies mūžībā.
Tur brīvas un pestītas būsim mēs
No šīszemes ciešanām,
Tur mūs vairs nespēs cilvēki šķirt,
Tevi skūpstīt tur ļauts būs man.
Dievs, pasargi un atpestī mūs,
Dod mieru mums ilgoto,
Lai mēs reiz Tavā godībā
Tev mūžīgi kalpotu.

Meri Stakles dzejolis meitai
1950. gadā Sibīrijā, cietumā pirms tiesas.

23. Stakle M. Sibirische Blumen, 1954.-1955.: [Sibīrijas puķes: zīmējumu albums] (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Stakle M., fonds Nr. 5, inv. 8784).
24. Stakle M. Sibirien: [atmiņas.]: 4. sēj. (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Stakle M., fonds Nr. 4, inv. 8783).
25. Stakle H. Grūtākais laiks manas mātes dzīvē. - 1991. - 5 lpp. - Mašīnraksts (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Stakle M., fonds Nr. 17, inv. 9603).
26. Stakle H. Pētera Stakles dzīves pēdējie gadi. - 1988. - 13 lpp. - Mašīnraksts (LAB Rokr. un reto gr. nod. - Stakle M., fonds Nr. 17, inv. 9603).

Pēteris Stakle (1881-1944) - latviešu hidrologs, 1941. gada 14. jūnijā viņu kopā ar sievu un meitu arestē, deportē uz Sibīriju, kur P. Stakle savu dzīvi beidz Soļikamskas nometnē. Meita un sieva atgriezušās Latvijā.

27. Stradiņa M. Atņemtā dzimtene. - Rīga: Mācību apgāds, 1999. - 288 lpp.

Nu paliec sveika, bezgalīgā taiga,
karstā tveice, puteņi un sals,
ar visu mežonīgo pasakaini skaista,
man paliks atmiņā kāds smaržīgs priežu skals.

M. Stradiņa
Dzej. "Sibīrijai".

28. Šalts I. Nolaupītā bērnība. - Rīga: Likteņstāsti, 2001. - 223 lpp.
29. Vanaga M. Dvēseļu pulcēšana. Veļupes krastā. - Rīga: Karogs, 1999. - 600 lpp.: il.

Rakstnieci Melāniju Vanagu (1905-1997) izsūtīja uz Sibīriju 1941. gada 14. jūnijā. Viņa dzīvoja Krasnojarskas novada Tjuhtetas rajonā, bet 1957. gadā atgriezās Latvijā. "Veļupes krastā" ir viens no spilgtākajiem Sibīrijas izsūtījuma tēlojumiem latviešu literatūrā.

30. Zihmanis M. No manas asinsgrupas. - Rīga: Sol Vita, 1995. - 190 lpp.
31. Via Dolorosa: Staļinisma upuru liecības. - Rīga: Liesma, 1990. - 604 lpp.
32. Via Dolorosa: Staļinisma upuru liecības: 2. gr. - Rīga: Liesma, 1993. - 621 lpp.
33. Via Dolorosa: Staļinisma upuru liecības: 3. gr. - Rīga: Preses nams, 1995. - 311 lpp.
34. Via Dolorosa: Staļinisma upuru liecības: 4. gr. - Rīga: Preses nams, 1995. - 320 lpp.
35. Tīrons U. Albums nedzimušās paaudzes piemiņai // Rīgas Laiks. - Nr. 6 (2000), 22.-31. lpp.: il.
36. Riekstiņš J. Bāra bērni: [par Baldones un Liepājas bērnu namu pārvešanu uz Latviju]. - Rīga: Avots, 1992. - 192 lpp.

Lapa no M. Stakles Sibīrijas zīmējumu albuma.

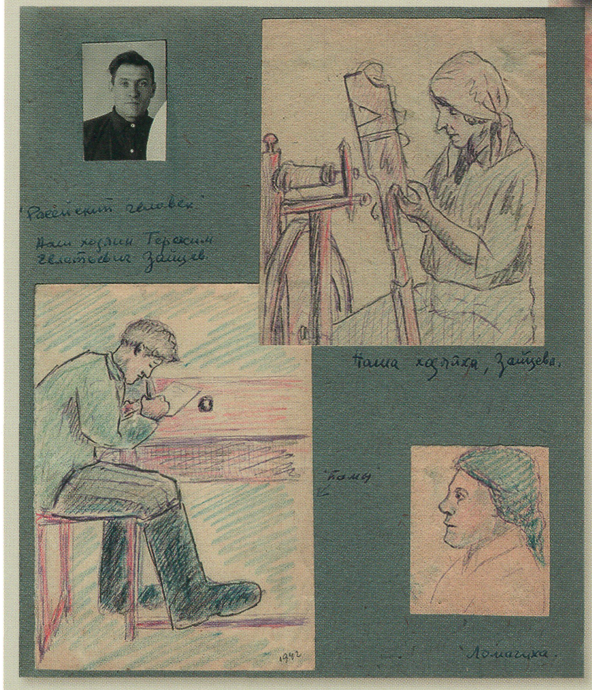

Inta ziemā 1998. gadā.

Intas pilsētas iela, veidota vēl nometņu laikā.

37. Latvieši akmeņlauztuvē Mordavijā, "Sasovā", netālu no "Dubrovlag" nometnes. 3 fotogrāfijas.
38. Malvīnes Grlnvaldes vēstule no izsūtījuma tuviniekiem Latvijā. Deportēta no Bērzes pagasta 1949. gadā, atgriezās 1958. gadā. Ģimenes īpašums.
39. Koka lāde ar dubultu dibenu - Ratnieku ģimenes īpašums. Ratnieki no izsūtījuma Omskā atgriezās Latvijā 1956. gadā.

10. klases izlaidums Mordavijā, "Sasovas" nometnē 1959. gada 20. jūnijā.

1. Brolišs J. Avoti un literatūra par Latgales latviešiem Sibīrijā. - Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 1997. - 26 lpp.
2. Brolišs J. Latgales latviešu likteņi Sibīrijā no ieceļošanas līdz 1938. gadam. - Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2000. - 231 lpp.: il.
3. Latgales latvieši Sibīrijā 100 gados: (zinātniskās konferences materiāli 1997. gada 17. maijā). - Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 1997. - 75 lpp.
4. Nacionālie procesi: Latgales latviešu masveida izceļošanas uz Sibīriju simtgade: (zinātniskās konferences darba materiāli 1997. gada 17. maijā). - Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 1997. - 103 lpp.: il.
5. Apeļs M. Sibīrijas latgaliešu dzīve pie padomju iekārtas // Jaunais Vōrds. - Nr. 10 (1936, 6. marts), 4. lpp.; Nr. 11 (1936, 12. marts), 4. lpp.; Nr. 13 (1936, 26. marts), 4. lpp.; Nr. 14 (1936, 2. apr.), 2. lpp.; Nr. 15 (1936, 8. apr.), 3. lpp.; Nr. 16 (1936, 23. apr.), 4. lpp.; Nr. 18 (1936, 7. maijs), 4. lpp.
6. Apeļs M. Paradīze vai elle? // Jaunais Vōrds. - Nr. 20 (1936, 21. maijs), 4. lpp.
7. Bukšs M. Latgaļi Sibīrijā // Acta Latgalica. - Minhene: Latgaļu izdevniecība, 1965. - 1. sēj., 202.-138. lpp.
8. Brolišs J. Latgales latvieši Sibīrijā // Acta Latgalica. - Daugavpils: Latgales Pētniecības institūts, 1999. - 10. sēj., 69.-82. lpp.
9. Brolišs J. Latgales latviešu izceļošana uz Sibīriju // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 52. sēj., Nr. 4/6 (1998), 11.-15. lpp.

Koka lāde, ar kuru kopā Ratnieku ģimene 1956. gadā atgriezās no Omskas Latvijā.

Sibīrijas latviešu darinātās vāceles un adījumi.

1. Gūtmanis O. Dzērvju dejas. - Liepāja: LiePa, 2003. - 431 lpp.
2. Gūtmanis O. Tundras un taigas stāsti. - Rīga: Liesma, 1984. - 197 lpp.

Rakstnieku Olafu Gūtmani (dz. 1927.) 1941. gada 14. jūnijā deportēja uz Krasnojarskas novada Sovetskas rajonu, vēlāk uz Taimiras pussalu. 1947. gadā viņš atgriezās Liepājā, bet 1950. gadā tika izsūtīts otrreiz uz Krasnojarskas novada Tjuhtetas rajona Čulpkas ciemu. 1956. gadā reabilitēts, atgriezās Latvijā.

3. Skuja H. Kāvu gaisma: Sibīrijas noveles dzejā veltītas Staļina personības kulta upuriem - dzīvajiem un mirušiem. - Rīga: Liesma, 1990. - 157 lpp.

Dzejnieks Harijs Skuja (1927-1984), 1947. gada jūlijā par pretpadomju darbību apcietināts, 1948. gada februārī notiesāts un izsūtīts uz soda nometni Noriļskā. Rīgā atgriezies 1956. gadā.

4. Skujenieks K. Sēkla sniegā. - Rīga: Liesma, 1990. - 309 lpp.

Dzejnieks Knuts Skujenieks (dz. 1936.), 1962. gadā nepamatoti notiesāts uz 7 gadiem soda nometnēs par pretpadomju aģitāciju. Ieslodzījuma laikā Mordovijas APSR nometnēs sarakstītie dzejoļi apkopoti krājumā "Sēkla sniegā".

5. Latvija - gadsimta trasei / sarunu sagatavojusi S. Lazda // Zvaigzne. - Nr. 2 (1975), 2. vāks, 1.-2. lpp.: il.

Savi īpatnēji psiholoģiskie kompleksi noteikti pastāvējuši 50.-60. gados partijas nomenklatūrā iekļautajiem Krievijas latviešiem. 1937. gada represijas bija smags trieciens visiem. Dzīviem palikušiem un turklāt vēl augstos posteņos tikušajiem (par kādu cenu?) uz visiem laikiem bija saglabājies baiļu sindroms. Tas daudziem licis pārmērīgi censties, vēl un vēlreiz apliecināt savu uzticību komunisma idejai un kaujinieciskumu cīņā pret tās ienaidniekiem.

Lielākai Krievijas latviešu daļai, kurai nebija nekāda sakara ar nomenklatūru, tas atstājis vainas apziņu par to postu, koA. Pelše, A. Voss, R. Ķīsis un viņam līdzīgie nodarījuši latviešu tautai 50. -70. gados. Raugoties plašāk, Austrumu latviešiem- kā vairāk politizētajiem latviešu tautas pārstāvjiem - būtu jāuzņemas kaut maza daļiņa no vēsturiskās vainas par visas komunistiskās ideoloģijas nodarīto postu.

I. Apine
Referāts zinātniskajā konferencē
"Krievijas latvieši pagātnē un mūsdienās:
likteņi un problēmas."
1991. gada 23-24. martā.

Lūpas nedzirdami kādu vārdu čukstēs. Vējš to,
plosot spēji, metīs dzeloņžogos - dzelkšņi
iedrebēsies, stieples iedrebēsies it kā stīgas
trauksmaini un spīvi,
pāri tundrai nesot tavas ilgas:
Brīvi!
Brīvi!
Brīvi!

H. Skuja
Dzej. 'Brīvību"

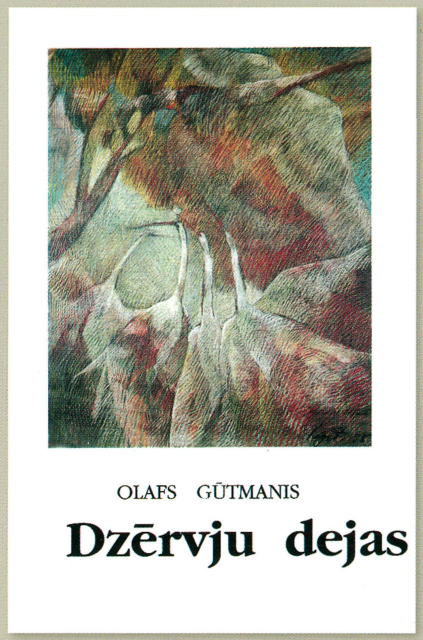

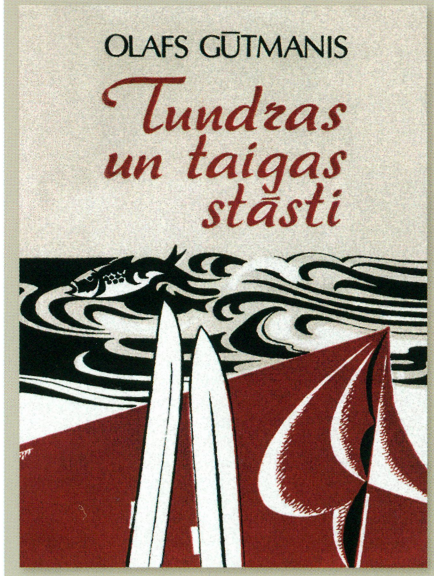

13. LATVIEŠU KOLONIJAS KRIEVIJĀ 20. GS. BEIGĀS UN 21. GS. SĀKUMĀ

... Tikai 70. gadu beigās Ingvars Leitis un Uldis Briedis, apceļojot Sibīriju, iepazinās ar Lejasbulānas ciemu tālajā Krasnojarskas novadā, kur jau kopš 19. gs. 50. gadiem veidojusies latviešu apmetne un kur joprojām saglabājusies latviešu valoda un tradīcijas. Latvijā atkal radās interese par šo atrauto tautas daļu un tās likteni. Ar aizdomām un pretestību varas iestādes uzņēma Vairas Strautnieces un Andra Slapiņa ierašanos Lejasbulānā, lai uzņemtu filmu par turienes latviešiem.

A. Blinkena
Dabas un vēstures kalendārs 1997. gadam.

1. Latviešu ciematā "Sarkanā Baltija". Baškīrijas APSR. Ulda Brieža foto // Zvaigzne. - Nr. 15 (1975), 3. vāks.

Pirmoreiz plašāku informāciju par latviešu valodas lietošanu Krievijā ieguva 1985. gadā, kad Latvijas Zinātņu akadēmija rīkoja kompleksu ekspedīciju uz latviešu apmetnēm Baškīrijā.

2. Strautniece V. Zeme, zeme - kas tā zeme? // Latvijas Kultūras fonda gaduraksti, 1987-1988. - Rīga: Avots, 1991. - 135.-158. lpp.: il.
3. Krievijas Latviešu biedrība: (ceļš uz tās izveidošanu, dibināšanas konferences materiāli un darbības pamatmeti pirmajā gadā). - Rīga, 1990. - 70 lpp.

1989. gada Tautas skaitīšanā Krievijā reģistrēti 46 000 latviešu, puse sevi par tādiem arī uzskatīja, savukārt latviski sazināties spēja tikai 1/4 no viņiem. Šo iedzīvotāju skaitu sastāda ne tikai Baškīrijā, Gruzijā, Krievijas Federācijas Omskas, Tomskas un Krasnojarskas apgabalos dzīvojošie, bet arī daudzi citās lielās pilsētās un nomaļos taigas vai tundras nostūros mītošie pilsoņi.

4. Krievijas Latviešu biedrība: (darbība laikā no 1990. gada 21. aprīļa līdz 1991. gada 23. martam). - Rīga: LTVSI, 1991.-124 lpp.
5. Krievijas latvieši pagātnē un mūsdienās: likteņi un problēmas: starptautiskas zinātniskas konferences pārskata materiāli (1991. gada 23.-24. martā). - Rīga: LTSVI, 1991.-144 lpp.
6. Latvijas repatriācijas hronika, 1993. - Rīga: Fonds "Atbalsts repatriācijai Latvijā", 1993. - 471 lpp.: il.

7. Blinkena A. Latviešu valoda tālajā Sibīrija // Dabas un vēstures kalendārs 1994. gadam. - Rīga: Zinātne, 1993. - 159.-163. lpp.
8. Skaubīte-Serdečnaja F. Kauguriešu mazbērni Sibīrijā glabā senos latviešu gadskārtu svētkus // Dabas un vēstures kalendārs 1994. gadam. - Rīga: Zinātne, 1993. - 155.-158. lpp.: il.
9. Lejas Bulāna - latviešu ciems Sibīrijā. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.-304 lpp.: il.
10. Rukšāns H., Auns-Urālietis A. Vēstules no bērnības zemes. - Rīga: Latvijas Zinību biedrība, 1996. - [464] lpp.: il.
11. Blinkena A. Sakņu sīkstums // Dabas un vēstures kalendārs 1997. gadam. - Rīga: Zinātne, 1996. - 127.-130. lpp.
12. Vlasova L. Latvieši Baškīrijā // PBLA Forums. - Nr. 8 (1996), 12. lpp.
13. Vlasova L. Pārdomas par latviešiem šodienas Krievijā // PBLA Forums. - Nr. 8 (1996), 10.-11. lpp.
14. KLB [Krievijas Latviešu biedrība]: repatriācija, 1989-1997. - [B. v.]: ALBa [Austrumu Latviešu biedrība], 1997. - 43 lpp.

Var arī teikt, ka latvietis/latviete ir tas/tā, kurš/kura runā latviski. Bet cik daudz un kā ir jārunā (vai jāraksta), lai precīzi noklasificētos? Var teikt, ka vienīgi savā dvēselē cilvēks ir latvietis/latviete - bet cik ilgi kopā jānodzīvo, lai cita dvēseli izprastu?

R. Ķīlis

15. Ķīlis R. Vai guļošs latvietis ir latvietis? // Rīgas Laiks. - Nr. 2(1998), 26.-31. lpp.

No 1996. gada novembra līdz 1997. gada septembrim Bebru ciemā dzīvoja Roberts Ķīlis - latvietis, kurš veica sociālantropoloģiskus pētījumus doktora disertācijas sagatavošanai Kembridžas universitātē. 1997. gada jūlijā turp devās arī Latvijas Kultūras ministrijas atbalstīta ekspedīcija Vairas Strautnieces vadībā.

16. Trīs vēstules no austrumiem // Ceļa Biedrs. - Nr. 7 (1999), 102.-106. lpp.

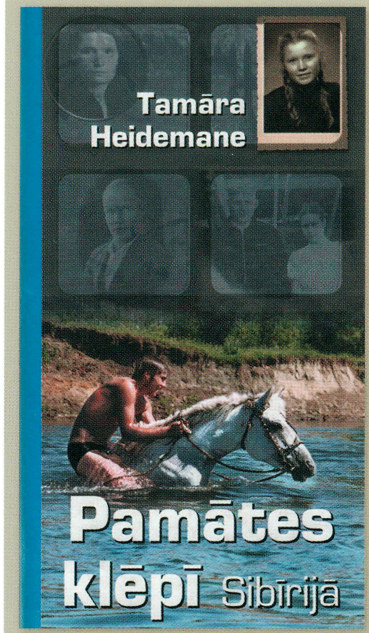

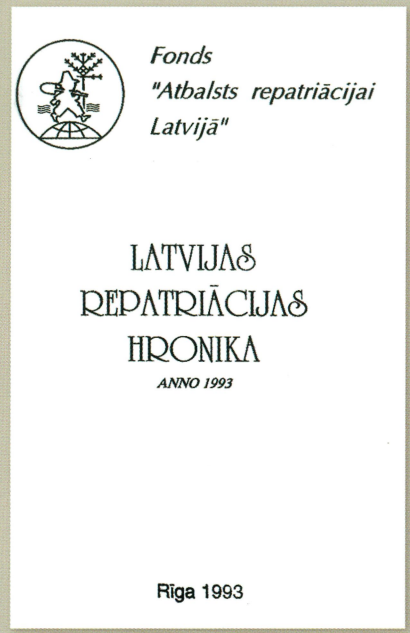

Lidas tante.
Augšbebri, 1998. gads.

Grozu pinējs.
Augšbebri, 2000. gads.

17. Latvieši Austrumos // Apinis P. Latvija. Zeme, tauta, valsts. - Rīga: Nacionālais medicīnas apgāds, 2000. - 20.-21. lpp.: il.
18. Rimša S. Tautieši atgriežas Latvijā, patriotisku jūtu vadīti vai meklējot materiālo labumu // Vakara Ziņas. - Nr. 54 (2000, 4. marts), 3., 16.-17. lpp.: il.
19. Heidemane T. Pamātes klēpī Sibīrijā. - Rīga: Likteņstāsti, 2001.-255 lpp.: il.
20. Sinkeviča D. Desmit mēneši Lejas Bulānā // Ieva. - Nr. 11 (2001), 38.-39. lpp.: il.
21. Antiņa I. Pie latviešiem Sibirijā // Laiks. - Nr. 49 (2001, 8. dec.), 14. lpp.; Nr. 3 (2002, 19. janv. - 25. janv.), 7. lpp.; Nr. 4 (2002, 26. janv. - 1. febr.), 6. lpp.; Nr. 5 (2002, 2. febr. - 8. febr.), 7. lpp.; Nr. 7 (2002, 16. febr. - 22. febr.), 8. lpp.; Nr. 8 (2002, 23. febr. - 1. marts), 5. lpp.
22. Viens ciems Sibīrijā / režisori Vaira Strautniece, Kaspars Goba: videofilma. - Podnieka studija, 2001.
23. Vīķe-Freiberga V Prezidentes vēstule tautiešiem Krievijā // Lauku Avīze. - Nr. 68 (2001, 14. jūn.), 3. lpp.
24. Antiņa I. Sveiciens no piesnigušajiem Augšbebriem // Laiks. - Nr. 10 (2002, 9. marts - 15. marts), 5. lpp.
25. Cera E. Sibīrijas bērni stiprinās latviskumu // Neatkarīgā Rīta Avīze. - Nr. 144 (2002, 18. jūn.), 5. lpp.: il.
26. Apine I. Latvieši svešumā: sociālpsiholoģiskais aspekts // Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes XII zinātnisko lasījumu materiāli: vēsture VI (I). - Daugavpils: Saule, 2003. - 7.-13. lpp.
27. Raita S. ... Mums tas jāizstāsta: [intervija ar režisori Dzintru Geku] // Neatkarīgā Rīta Avīze. - Nr. 138 (2003, 14. jūn.), 12. lpp.
28. Strautniece V. 26 gadi kopā ar Sibīrijas un Baškīrijas latviešiem // Laiks. - Nr. 33 (2003, 23. aug. - 29. aug.), 19.-20. lpp.
29. Zariņš I. Integrācijas ministrs Sibīrijā [Nils Muižnieks] // Laiks. - Nr. 33 (2003, 23. aug. - 29. aug.), 6. lpp.
30. Apine I. Gaidām mājās // Latvijas Vēstnesis. - Nr. 35 (2004, 4. marts), B8. lpp.: il.
31. Mūrniece I. Sveiciens jums no Sibīrijas!: [intervija ar režisori Dzintru Geku] // Latvijas Avīze. - Nr. 161 (2004, 14. jūn.), 5. lpp.

Palīdzi, Dievs, palīdzi, Dievs, visai latviešu tautai,
Saved to mājās pie Daugavas krastiem,
Saved to mājās!
Palīdzi, Dievs, palīdzi, Dievs, mūsu latviešu tautai
Dzīt saknes drīz brīvas Latvijas zemē,
Dzīt saknes drīz brīvas Latvijas zemē!

A. Ritmanis

Kā gāju putni, kam asiņo vētrās lauztie spārni, mūsu tautas locekļi sastopami katrā pasaules daļā un valstī. Ligās pēc savas zemes un tautas deg sirds, atpakaļ sauc tuvinieki un senču veļi, bet apstākļi liek mīt svešas tekas. Raisās visu tautu apvienotajās saites, daudzi desmittūkstoši atsvešinājušies un nozuduši citu tautu jūrā. Bet pievērst savai tautai ikvienu svešumā dzīvojošu latvieti ir mūsu svēts pienāku ms.

V. Krāšņais (1938).

Omskas apgabala Augšbebru (Borovkas) ciema ansamblis kopā ar Vairu Vīķi—Freibergu 1997. gadā.

Omskas latvieši.

Ansamblis "Varavīksne" Augšbebros Līgo svētkos 2001. gadā.

Baškīrijas latviešu luterāņu draudze.

Arhlatviešu (Baškīrijas) latviešu skolas bērni 2002. gadā.

Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps Jānis Vanags un Baškīrijas latviešu draudze.

Fakts, ka Krievijā dzīvo latvieši, bija zināms jau sen. Par to rakstīja arī Vilberts Krāšņais savā grāmatā "Latviešu kolonijas", kura iznāca 1938. gadā, bet visos padomju okupācijas gados par to netika ne runāts, ne rakstīts. Jā, viena valsts - viena tauta ...

Tikai "perestroikas" pēdējos gados nacionālais jautājums PSRS tika pacelts nebijušos augstumos. Tā varbūt bija pēdējā M. Gorbačova izspēlētā kārts, lai glābtu Padomju Savienību no sabrukšanas. Bija ļoti nozīmīgs pasākums atzīt, ka padomju tauta nav viens vesels un vienots konglomerāts, bet tā ir daudzveidīga un ļoti dažāda. Šeit es nedomāju tik daudz atsevišķas bijušās padomju Republikas, kurās tomēr vairāk vai mazāk saglabājās nacionālā valoda un kultūra, bet gan lielāko no tām - Krievijas Federāciju. Krievijas Federācijā dzīvoja un arī šodien dzīvo vairāku simtu dažādu nacionalitāšu pilsoņi, to skaitā arī latvieši (pēc 1989. gada Tautas skaitīšanas datiem KF dzīvoja 40 000 latviešu, no tiem 50% sevi par tādiem uzskatīja, bet 25% latviešu valodu uzskatīja par dzimto). Šīs jaunās nacionālās politikas rezultātā, 80. gadu beigās un it sevišķi 90. gadu sākumā, Krievijā kā sēnes pēc lietus sāka veidoties t. s. "nacionālās kultūras biedrības". Tikai tā drīkstēja saukties šīs nacionālās apvienības. Protams, veidojās arī latviešu kultūras biedrības lielākajās Krievijas pilsētās: Maskavā, Pēterburgā, Krasnojarskā, Omskā, Tomskā. Vēl aktīvāk šis process turpinājās pēc tam, kad Latvija bija atguvusi savu neatkarību. Būtībā pirmo reizi pēc ļoti daudziem gadiem latvieši varēja brīvi atzīt piederību savai tautai, runāt latviski ne tikai savas mājas sienās, turēt rokās sarkan-balti-sarkano karogu, atcerēties mūsu Valsts himnu un cerēt uz balto ceļu, kas visus aizvedīs uz Dzimteni un iecels saulītē ...

1992. gadā Maskavā un Pēterburgā sākās LR pilsoņu reģistrācija. Cilvēki nāca, lai ne tikai apliecinātu savu piederību Latvijas valstij, bet arī pirmo reizi skaļi paustu savu likteni. Tas tad deva pirmo impulsu - papētīt latviešus Krievijā, iepazīt viņus un apvienot ne tikai savā starpā, bet savienot arī ar Latviju. Protams, ka vēl padomju laikā, sevišķi 80. gados, uz Sibīriju un Baškīriju reizēm devās atsevišķi entuziasti un pētnieki, bet tie bija vienreizēji notikumi, kuri nedeva kopskatu šajā jautājumā.

Iepazīstoties ar latviešiem Krievijā, izveidojās zināms iespaids par to, kas viņi ir, kā un kad viņi nokļuva Krievijā, kāpēc tur dzīvo šodien. Nosacīti viņus var iedalīt trīs grupās: pirmā grupa - "veclatvieši", kuri ieceļoja galvenokārt brīvprātīgi, sākot no 19. gs. otrās puses, otrā grupa - represētie latvieši, kuri tika izsūtīti 40. gados, un trešā grupa - padomju laikā brīvprātīgi izbraukušie

Baškīrija, 1999. gads.

Vietējais taksometrs. Baškīrija, 1999. gads.

Krasnojarskas apg.,
Karatūzas raj.,
Lejas Bulāna. 1977.

(mācības, jauktās laulības, darba meklējumi). Šīs trīs grupas ir ļoti dažādas gan pēc dzīves veida, vēlmēm, varbūt arī ideoloģijas. Šodien viņus apvieno valoda un kultūras tradīcijas, bet viņiem bieži vien ir atšķirīgs skatījums uz Latviju kā valsti un viņu personīgo piederību tai. "Veclatviešu" ciemi kā kompakti dzīvojošu latviešu vietas šodienas Krievijā saglabājušies visai maz, galvenokārt Sibīrijā, kur nav bijis labu pievedceļu, dzelzceļu un lielu pilsētu tuvuma. Šādā veidā tos mazāk skāra 30. gadu represijas Padomju Savienībā. Arī dabiskā asimilācija viņus ir skārusi mazāk, - vairumā ģimeņu mājas valoda vēl tagad ir latviešu valoda. Vienīgi bērni runā slikti vai nerunā nemaz. Tas izskaidrojams ar to, ka bērni visu dienu atrodas krieviskā vidē, jo skolas no 1938. gada ir tikai krievu valodā. Šī paša iemesla dēļ arī vidējā paaudze nelasa un neraksta latviski, pastāv tikai mutiskā latviešu valoda. Un tomēr - valoda saglabājusies visai tīra un tēlaina, ar atsevišķu novadu īpatnībām. Ir daudz vārdu, kurus Latvijā vairs nelieto, bet arī ciemu latvieši reizēm nesaprot mūsu moderno valodu.

Šīs grupas cilvēkiem nebija nepieciešamības organizēt kādas īpašas biedrības, viņiem viss ciems ir šāda biedrība. Tajā iekļaujas arī tie, kuri pēc tautības nav latvieši. Darbs, kas tur veicams šodien no Latvijas puses, ir tikai izglītības darbs - dot iespēju bērniem un jauniešiem atgūt vai iemācīties latviešu valodu, radīt viņos interesi par senču dzimteni. To mēs pagaidām gan tikai ar PBLA (Pasaules brīvo latviešu apvienība) un LELBA (Latviešu evaņģēliski luteriskā baznīca Amerikā) atbalstu darām jau 5 gadus, sūtot katru gadu uz ciemiem latviešu valodas skolotāju, kas reizē ir arī latviskās kultūras kopēji un Latvijas vārda nesēji. Trijos ciemos skolas ieguvušas nacionālās skolas statusu, tas nozīmē, ka latviešu valoda ir obligāta.

Šo "veclatviešu" attieksme pret Latviju atšķiras no citu latviešu grupu attieksmes un proti: lielākajam vairumam tas ir ģeogrāfisks punkts, no kura nākuši viņu senči. Un ne vairāk. Viņi uzskata, ka Krievija ir viņu Dzimtene un ka viņi paši ir latviski runājoši Krievijas pilsoņi. Tādi viņi arī paliks. Un milzīgs paldies viņiem, ka, neskatoties ne uz ko, viņi ir saglabājuši valodu, kultūru, veselīgu attieksmi pret dzīvi un darbu. Mūsu centieni iepazīstināt viņus ar šodienas Latviju nes savus augļus. Pieaugušie palēnām sāk dot atļauju saviem bērniem apmeklēt Latviju, piedalīties nometnēs un vairs neprotestē pret savu bērnu vēlmi mācīties Latvijā. Vairāki latviešu jaunieši no "veclatviešiem" ir repatriējušies uz Latviju un atraduši savu dzīves ceļu šeit. Lielu skaidrojošu darbu veic skolotāji un ciemiņi no Latvijas.

Lejas Bulānas skolas "parādes" ieeja.

Latviešu istaba Lejas Bulānā.

Arhibīskaps Jānis Vanags un vēstnieks Imants Daudišs
ar Maskavas latviešu Evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzi 1999. gadā.

Apvienības "Krievijas Latviešu Kongress" valde 2001. gadā.

Otra latviešu grupa ir represētie un viņu pēcnācēji. Šajā gadījumā situācija ir pavisam citāda, katrā ziņā daudz traģiskāka. Mūsu mērķis šeit nav diskutēt par tiem iemesliem, kāpēc daļa izsūtīto neatgriezās Latvijā 50. gadu vidū. Katrā ziņā iemesls nebija mīlestība pret Sibīrijas plašumiem. Vieniem nebija kur atgriezties - ne māju, ne radu, citiem - veci un slimi vecāki, kuri nepārciestu tālo un grūto ceļu mājup, vēl citiem jau bija jauktās ģimenes un mazi bērni. Visam pāri plētās milzīgas bailes. Bailes no tā, kas viņus un viņu piederīgos gaida nākotnē. Bet savās sirdīs un domās viņi bija ceļā uz savu Dzimteni, vēl šodien viņi nāk mājās ... Bija jābūt ļoti iejūtīgam, lai saprastu to cilvēku milzīgās bailes par saviem tuviniekiem, lai pakļautos prasībai - runāt tikai krieviski. Vecāki saviem bērniem baidījās mācīt latviešu valodu, lai viņiem nebūtu kādreiz jācieš tikai tādēļ, ka viņi ir latvieši. Un tā izauga vesela paaudze latviešu, kuri valodu nezināja, kuri bija tālu no savas tautas un savu vecāku Dzimtenes. Varam tikai stādīties priekšā, ko izjuta vecāki, sarunājoties ar saviem bērniem krieviski. Jaunā paaudze auga, mācījās, bet, lai ko sasniegtu svešā vidē un tiktu pāri "tautas ienaidnieku" bērnu statusam, viņiem bija jābūt labākiem par citiem. Ļoti bieži tā arī notika. Šodien Latvijai vajadzētu lepoties ar saviem tautiešiem, kas nes slavu savai tautai ne tikai šodienas Krievijā, bet arī pasaulē. Dienā, kad Latvija atguva neatkarību, tieši represētie bija tie, kas visvairāk priecājās un cerēja, jo nu viņu vairāk kā 50 gadus ilgais ceļš uz mājām varētu kļūt reāls. Latvija sauks, Latvija gaidīs, Latvija pieņems ... Diemžēl realitāte izveidojās pavisam citāda. No represētajiem atbrauca maz, daļa neiedzīvojās un aizbrauca atpakaļ. Pārāk dziļas saknes jau bija Sibīrijā, pārāk maz Dzimtene varēja viņiem palīdzēt. Ar katru dienu mazāk un mazāk paliek to, kuri paši pārcieta izvešanu, pārcieta visus moku ceļus. Aiziet viņi klusi ar Latvijas vārdu uz lūpām. Mēs esam palikuši viņiem parādā. Bet ir palikuši viņu bērni un mazbērni, kuri ļoti vēlas būt piederīgi Latvijai un latviešiem, kuri ļoti emocionāli pārdzīvo visu, kas saistīts ar Latviju - gan priekus, gan bēdas. Viņi grib būt "mūsējie", bet vai mēs to gribam? Savās mītnes vietās šī mūsu tautas daļiņa nāk kopā savās biedrībās, kopā svin visus Latvijas svētkus un piemiņas dienas, dzied un dejo, un ļoti ļoti vēlas, lai viņu jaunā paaudze varētu atgriezties Latvijā.

Samērā liels skaits Krievijā ir to latviešu, kuri aizbrauca no Latvijas brīvprātīgi pēc Otrā pasaules kara. Iemeslu bija daudz: talantīgākie brauca studēt uz slavenajām Maskavas, Ļeņingradas un Novosibirskas universitātēm. Tur varēja iegūt labas zināšanas,

aizstāvēt zinātniskos grādus. Daudzi no viņiem palika, jo Latvijā viņu iegūtajām zināšanām nebija pielietojuma. Tādējādi bieži veidojās arī jauktās ģimenes. Atrautību no Latvijas šie cilvēki neizjūta, jo tolaik tā bija viena valsts un jebkurā brīdī dzimtene bija sasniedzama. Diezgan liels skaits latviešu savā laikā devās uz PSRS galējiem Ziemeļiem un Tālajiem Austrumiem pelnīt. Tur, grūtos apstākļos ogles un zeltu rokot, varēja sapelnīt diezgan lielu naudu un ātro pensiju, tad atgriezties Latvijā un sākt dzīvi no jauna. Pēc PSRS sabrukuma, liela daļa no šiem strādniekiem palika par ķīlniekiem, jo nebija ne naudas, ne darba, ne Latvijas pilsonības. Ziemeļos latviešu skaitliski nav daudz, bet viņu kontakti ir visai ierobežoti. Šajās vietās arī visvairāk izpaužas jaunā Krievijas politika, kas atkal veido vienu tautu.

Šodien Krievijas latvieši vēl pastāv, viņus redz un dzird, viņi veido visai pozitīvu Latvijas tēlu savās mītnes vietās. Bet lai viņi nepazustu tuvā nākotnē, jāpieliek milzu darbs gan viņiem pašiem, gan ari Latvijai: vieniem jāpalīdz atgriezties, citiem - jādod iespēja uz vietām just saikni ar senču dzimteni, glabāt valodu, kultūru un darba tikumu. Mēs esam viena tauta, lai kur ari mēs dzīvotu.

Lauma Vlasova,
Krievijas Latviešu Kongresa priekšsēde

Augšbebru ciema ansamblis "Varavīksne" Rīgā 2001. gadā.

Vaira Paegle un Krasnojarskas latvieši 1996. gadā.

СУДЬБЫ ЛАТЫШЕЙ В РОССИИ

Латвийская академическая библиотека
29 августа - 10 декабря 2002 года

Задачей выставки было показать, какие исторические события вынудили часть латышского народа переселиться на жизнь в Россию - и принудительно, и добровольно. Что происходило на протяжении 200 лет, какова была связь событий с Россией, почему и как и в настоящее время на Востоке живут латыши? Параллельно прослеживалось, как происходящее на разных этапах оценивали в Латвии и как это отражала выходившая в России латышская печать.

Первым латышским поселением в Сибири, в Омской области, было Рыжково (от слова Рига), основанное в 1802 году, куда поселили высланных из Латвии руководителей Каугурских беспорядков.

Первая большая группа латышских переселенцев в России обосновалась в 60-х годах 19 века. В 1862 году образовалась колония Вецрига. В создании колонии активно участвовал Кришьянис Валдемарс. В это время в прессе появилось много полемических статей и писем с размышлениями о стремлении латышских крестьян получить землю в России.

На выставке представлены также старинные родовые фотографии. Одна из семей таких подсечников - род Хелдине Бумбиере-Коцере. Ее предки обосновались на жизнь в Вецриге (в Сибири) около 1850 года. Интеллигентная семья сибирского латышского крестьянина - в доме, в саду, в кругу друзей. Часто под фотографиями молодых мужчин приписка - репрессирован, расстрелян (1937-1938).

Латыши не только пахали и обрабатывали землю, но всегда стремились учиться. В высших учебных заведениях Москвы и Петербурга, не теряя духовной связи с родиной, учились К. Бароне, Бауманю Карлис, Я. Витолс, Я. Пакете, Е. Велме и др. При поддержке Петербургской академии наук в Петербурге были изданы 'Латышские дайны" (1894-1915) К. Барона. В России были основаны различные сельскохозяйственные, просветительные, певческие общества, общества содействия и просто общества

латышей. Это подтверждают издания их уставов и отчетов. В России на латышском языке выходили газеты и печатались календари.

После 1905 года число колонистов пополнили высланные или эмигрировавшие участники революции. До 1914 года в России было образовано около 600 больших и малых латышских колоний. В латышской прессе появились обширные очерки о переселенцах и жизни в колониях.

Следующая волна истории - Первая мировая война - превратила тысячи людей в беженцев. Демографы считают, что во время войны мог быть такой момент, когда почти миллион человек из Латвии находились за пределами родины. На выставке показана деятельность Центрального латышского комитета по оказанию помощи беженцам и его стремление помочь людям вернуться домой.

Время после Первой мировой войны считается особо важным в развитии латышских колоний. После большевистской революции, в России остались многие латышские стрелки, которые занимали ответственные посты в государственных и хозяйственных структурах. Именно высокий уровень интеллигентности способствовал выдвижению латышей на должности.

Латышские газеты и журналы, выходившие в России в 20-30-е годы 20 столетия, отражали события в СССР, связывая их с хозяйственной и политической жизнью в колониях. На выставке экспонированы газеты "Krievijas Cīņa", "Komunāru Cīņa", "Sibīrijas Cīņa", "Atbalss", журнал "Celtne".

В 1933/34 учебном году на территории бывшего СССР было 119 латышских школ, из них 17 средних, в Ленинграде и Ачинске - латышские педагогические техникумы. До 1936 года в России работало несколько латышских издательств. Самым значимым из них было издательство общества латышской культуры "Прометей" ("Prometejs", 1923-1937).

Содержание прессы, книг и календарей показывает ход принудительной коллективизации в латышских селах. Тяжело и грозно надвигалось уничтожение российских латышей. Расстреливали только за то, что латыш, невзирая на политические убеждения или общественное положение. Закрывали латышские газеты и издательства, ликвидировали школы, клубы, библиотеки, целые латышские села.

1941 и 1949 годы опять вписали черные страницы в историю народа, когда тысячи латышей насильно, в вагонах для скота, вывезли в Сибирь. После репрессий 14 июня 1941 года в Россию попали около 15 000 человек из Латвии. 23 марта 1949 года главным образом были высланы крестьяне. Большинство репрессированных оказались на Колыме, в Магаданской области, Норильске, Воркуте, Караганде.

Выставка представляет эти большие этапы и основные события. В России все еще находится часть латышского народа, люди, которые себя считают латышами и за судьбу которых ответственность надо было бы нести и Латвии.

В фондах Латвийской академической библиотеки хранится богатый материал о латышах в России. Одна выставка, какой бы обширной она ни была, не может показать всего. Она только делает основные акценты и дает ссылки на то, где можно найти литературу по данной теме. Материалы на выставке и в каталоге расположены хронологически в пределах каждой темы и события.

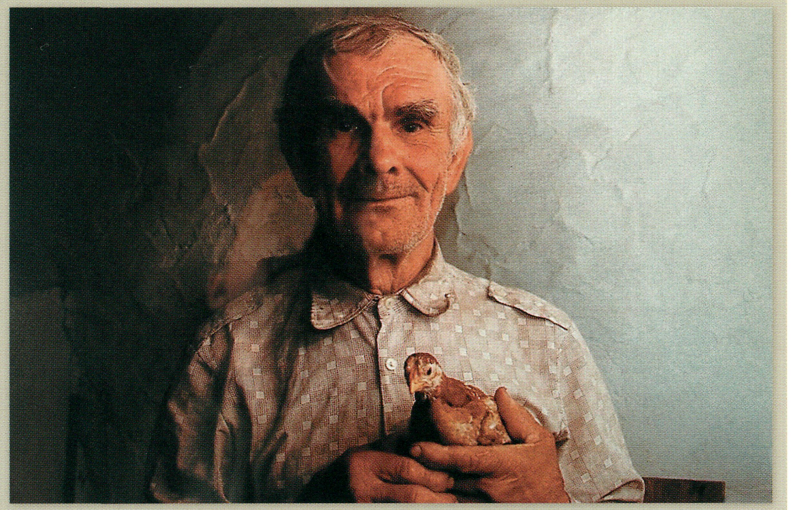

FATE OF LATVIANS IN RUSSIA

Latvian Academic Library,
29 August - 10 December 2002

The task of the exhibition was to reveal what historical events made many Latvians move to Russia either against their wish or voluntarily. What has happened in 200 years? How these events were related to Russia? Why and how do Latvians still live to the east of Latvia - in Russia? The same events can be seen reflected parallelly: how they were reflected in Latvia and in the Latvian press published in Russia in different periods of time.

The first Latvian settlement in Russia, in Omsk region, was *Rižkova* (derived from the name of Riga city), founded in 1802, where the rebellious leaders of the revolt at Kauguri were deported and settled.

The first big group of Latvian expatriates settled in Russia in the 1860s. In 1862, the colony *Vecrīga* was founded. Krišjānis Valdemārs took active part in organising Latvian colonies in Russia. Then many polemic articles and letters were published in the Latvian press with reflections on the aspirations of the Latvian peasants to get land in Russia.

Old family photographs could also be seen in the exhibition. One of the kin of clearers of wood is the family of Heldīne Bumbiere-Kocere. Her forefathers settled in the colony *Vecrīga* (in Siberia) ca 1850. Members of an intelligent Latvian peasant household were photographed at home, in a garden or with their friends. Rather often there are notes written under the photographs of young men: repressed, shot (1937-1938).

Latvians not only ploughed and cultivated land but also craved for education. Such people as Krišjānis Barons, Baumaņu Kārlis, Jāzeps Vītols, Jānis Čakste, Jēkabs Velme studied at Moscow and St Petersburg Universities, but did not lose contacts with their homeland. St Petersburg Academy of Sciences supported publication of *Latvju dainas* (Latvian folk songs), compiled by Krišjānis Barons, in Saint Petersburg (1894-1915). Different agricultural, educational, singing, mutual assistance and just Latvian societies were founded in Russia. Publications of statutes and reports of these societies are an evidence of their existence. Latvian newspapers and calendars were published in Russia as well.

After the Revolution of 1905, Latvian colonists were joined by the exiled participants of the Revolution and émigrés. About 600 bigger and smaller Latvian colonies existed in Russia before 1914. Comprehensive essays on emigration and life in colonies were published in the Latvian press.

The next wave of historical events - World War I - forced thousands of people to flee Latvia. Demographers think that during the war there might have been a moment when nearly one million people from Latvia were outside their mother country. The exhibition reveals activities and efforts of the Latvian Central Refugee Committee to help their fellow-countrymen and women to return home.

The time after World War I was very important to the development of Latvian colonies. After the Bolshevik coup d'etat, many Latvian riflemen, who held high posts in the government and national economy, remained in Russia. They could have leading posts due to high level of education.

The Latvian newspapers and magazines of 1920s-1930s, published in Russia, reflected those events in the USSR that were related to economic and political life of the colonies. The exhibition had newspapers *Krievijas Cīņa, Komunāru Cīņa, Sibīrijas Cīņa, Atbalss* and the magazine *Celtne* on display.

In 1933/34 school year, 119 Latvian schools functioned in the territory of the former USSR, and 17 secondary schools and Latvian pedagogical colleges in Leningrad and Achinsk were among them. Several Latvian publishing houses existed in Russia until 1936. The most important of them was the publishing house *Prometejs* (1923-1937) of the Latvian Cultural and Educational Society.

Contents of the press publications, books and calendars reveal the course of forced collectivisation in Latvian villages. Extinction drew closer painfully and depressingly to Latvians in Russia. They were shot simply because they were Latvians, regardless of their political views or social status. Latvian newspapers and publishing houses were closed; schools, clubs, libraries and even whole Latvian villages were liquidated.

Painful pages were written in the history of the nation in 1941 and 1949, when thousands of Latvians were forcibly deported to Siberia in stockcars. After the repressions of 14 June 1941, about 15 000 people from Latvia were settled in Russia. On 23 March 1949, mainly peasants were deported. The majority of the deported people were sent to Kolyma, Magadan region, Norilsk, Vorkuta and Karaganda.

The exhibition revealed these periods of time and the most important events. A good many members of the Latvian nation still live in Russia. They are people who consider themselves Latvians, and Latvia should also be responsible for their destinies.

The stocks of the Latvian Academic Library have rich material on Latvians in Russia. One exhibition, even if it is very extensive, cannot reveal everything. It can accentuate the main things and show in which publications to look for the necessary information. The material in the exhibition and the catalogue is arranged chronologically within the themes and events.

SATURS

Ievads	6
1. Kaugurieši - pirmie latviešu kolonisti Krievijā	7
2. Krišjānis Valdemārs un zemnieku izceļošana 19. gs. 60. gados	8
3. Izceļošana uz Krieviju 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā	10
4. Latvieši Krievijā pēc 1905. gada revolūcijas	16
5. Latvieši Maskavā un Pēterburgā	18
6. Latviešu bēgļi un strēlnieki 1. Pasaules kara laikā	22
7. Latvieši Padomju Savienībā 20. gs. 20.-30. gados	28
8. Kolektivizācija Padomju Krievijā	36
9. Rakstnieku un karavadoņu likteņi Padomju Krievijā 30. gadu beigās	41
10. 1941. un 1949. gada deportācijas	44
11. Latgales latviešu izceļošana uz Sibīriju	49
12. Latvieši - izsūtījumā un darbā Krievijā 20. gs. 50.-70. gados	50
13. Latviešu kolonijas Krievijā 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā	52
14. L. Vlasova. Latvieši Krievijā pēc PSRS sabrukuma	57
Выставка "Мы - свои: судьбы латышей в России"	62
Exhibition "We are the same nation: fate of Latvians in Russia"	64